

Slavko Milić Biljana Zeković Maja Raičević Tea Gorjanc Prelević
Mirjana Radović Marina Vujačić Miroslava Ivanović Milan Radović
Milena Mijović Zoran Vujičić Aida Petrović Elmir Đoković
Dragana Babović Aleksandar Saša Zeković

POLICIJSKI INTEGRITET IZ PERSPEKTIVE OSJETLJIVIH GRUPA

**PRAKTIČNI VODIČ ZA RAD POLICIJE SA
OSJETLJIVIM I MARGINALIZOVANIM DRUŠTVENIM GRUPAMA**

POLICIJSKI INTEGRITET IZ PERSPEKTIVE OSJETLJIVIH GRUPA

**PRAKTIČNI VODIČ ZA RAD POLICIJE SA
OSJETLJIVIM I MARGINALIZOVANIM DRUŠTVENIM GRUPAMA**

POLICIJSKI INTEGRITET IZ PERSPEKTIVE OSJETLJIVIH GRUPA

Praktični vodič za rad policije sa osjetljivim i marginalizovanim društvenim grupama

Urednik:
mr Aleksandar Saša Zeković

Izdavači

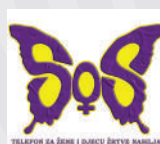
Vlada Crne Gore
Ministarstvo unutrašnjih poslova

Savjet za građansku
kontrolu rada policije

Za izdavače:
mr Raško Konjević
mr Aleksandar Saša Zeković

Partneri:

Priprema i štampa:
IVPE - Cetinje

Tiraž
1000

Slavko Milić Biljana Zeković Maja Raičević Tea Gorjanc Prelević Mirjana
Radović Marina Vujačić Miroslava Ivanović Milan Radović Milena
Mijović Zoran Vujičić Aida Petrović Elmir Đoković Dragana Babović
Aleksandar Saša Zeković

POLICIJSKI INTEGRITET IZ PERSPEKTIVE OSJETLJIVIH GRUPA

**PRAKTIČNI VODIČ ZA RAD POLICIJE SA
OSJETLJIVIM I MARGINALIZOVANIM DRUŠTVENIM GRUPAMA**

Podgorica
2015

UMJESTO PREDGOVORA

POZDRAVNA RIJEČ

Raško Konjević

Aleksandar Saša Zeković

Policija u demokratskom društvu zahtijeva visoku stopu integriteta. Zato smo, kroz ukupne reformske napore, koji se preduzimaju svih ovih godina maksimalno posvećeni jačanju policijskog integriteta.

U Ministarstvu unutrašnjih poslova posljednje tri godine preduzet je čitav niz strateških i suštinskih promjena kojima se uspostavlja okruženje koje podstiče i podržava diskusiju i efikasnu provjeru integriteta i profesionalizma.

Suština našeg zajedničkog pristupa je da približimo policijski servis osjetljivim i marginalizovanim društvenim grupama, i njihovim pripadnicima, kako bi se i na tom polju nastavili naponi Ministarstva unutrašnjih poslova za jačanje policijskog integriteta i snaženja povjerenja i podrške javnosti za profesionalan i uspješan rad policije.

Savjet za građansku kontrolu rada policije obavio je konsultacije s organizacijama civilnog društva koje rade s osjetljivim društvenim grupama. Tokom tog procesa prepoznata su određena pitanja i konkretne situacije, u vezi sa primjenom policijskih ovlašćenja, zbog kojih je potrebno nastaviti s izgradnjom senzibiliteta i daljim obrazovanjem.

Ministarstvo unutrašnjih poslova odmah je prepoznalo značaj tih aktivnosti i podržalo je publikovanje, i distribuciju, ovog jedinstvenog priručnika, prvog ove vrste u crnogorskoj policiji.

Kroz rad na ovom priručniku potvrđena je dugogodišnja uspješna saradnja i uvažavanje Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore i Savjeta za građansku kontrolu rada policije ali i naš ukupan odnos poštovanja prema radu i stavovima civilnog društva.

Nevladinim organizacijama koje su podržale ovu zajedničku inicijativu, prepoznale značaj policijskog obrazovanja i iskazale partnerski odnos, izražavamo našu zahvalnost.

Namjera nam je bila da se kroz saradnju profesionalaca iz policije i praktičara iz civilnog društva kreira praktični obrazovni materijal, u formi posebnog vodiča, dizajniranog tako da pomogne policijskim službenicima u svakodnevnim ulogama, obavezama, zadacima i pri svakodnevnoj profesionalnoj komunikaciji s osjetljivim društvenim grupama.

Vjerujemo da se kroz ovaj praktični priručnik mogu proširiti razmišljanja o pravednom i profesionalnom postupanju i povećati ukupno razumijevanje pitanja integriteta policije.

Uspostavljanje i sprovođenje jasnih pravila i propisa u vezi policijskog ponašanja i postupanja je od vitalnog značaja za efikasnost i kredibilnost policije.

Zato nam je važno obrazovanje policije o svim relevantnim standardima, domaćim i međunarodnim, i posebno kako da policija pristupa, saraduje i zavrijedi povjerenje pripadnika marginalizovanih i osjetljivih društvenih grupa.

Podrška okruženja kojem policija služi od ključnog značaja za ostvarivanje svih zakonskih funkcija policije.

U Podgorici, novembar 2015. godine

mr.sc. Raško Konjević
*ministar unutrašnjih poslova
Crne Gore*

mr.sc. Aleksandar Saša Zeković
*predsjednik Savjeta za građansku
kontrolu rada policije*

PODACI O AUTORIMA_KAMA

mr.sc. Slavko Milić je rukovodilac Referata za suzbijanje nasilja u porodici i maloljetničke delinkvencije u Centru bezbjednosti Nikšić. Doktorant je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu, odsjek krivično pravne studije. Predsjednik je Naučnog Savjeta Centra za bezbjedonosna, sociološka i kriminološka istraživanja Crne Gore "Defendologija".

Biljana Zeković je izvršna direktorica NVO "SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica". Autorka je programa obuke o efikasnom tretmanu žrtava nasilja za zaposlene u policiji, pravosuđu, socijalnim i zdravstvenim službama, vaspitno obrazovnim ustanovama, programa samopodrške za žene u zatvoru i zlostavljane žene. Preko 15 godina je predavačica i trenerica u ovoj oblasti, a kroz njene specijalističke obuke je prošlo preko dvije hiljade profesionalaca. Inicijatorka je mnogih naučno-istraživačkih projekata vezanih za nasilje nad ženama i djecom, aktivno se bavi praćenjem zakona, strategija,

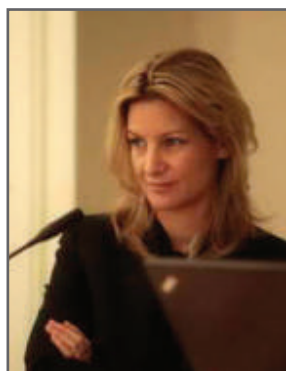
kao i sprovođenjem akcija javnog zastupanja koje su doprinijele poboljšanju pravne regulative i javnih politika u korist žena i djece sa iskustvom nasilja. Autorka je brojnih knjiga i priručnika namijenjenih stručnoj i široj javnosti. Neki od njih su: Praktični vodič ka dobroj praksi za policijske službenike - Postupanje, prevencija i zaštita od nasilja u porodici, Priručnik za zaposlene u vaspitno-obrazovnim ustanovama o postupanju, prevenciji i zaštiti djece i mladih od nasilja u porodici, Nasilje u porodici rodno zasnovano nasilje - priručnik za mlade,

Institucionalni mehanizmi zaštite od nasilja u porodici i njihova primjena u Crnoj Gori, Priručnik za trenere u oblasti zaštite od nasilja u porodici; Abeceda nenasilja/Priručnik za mlade i nastavno osoblje, Priručnik o radu sa osobama sa iskustvom nasilja za zdravstvene radnike.

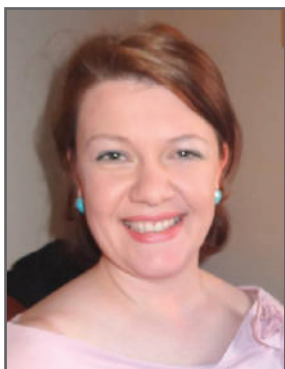

Maja Raičević je izvršna direktorica NVO "Centar za ženska prava". Znanja u oblasti ženskih ljudskih prava i nasilja nad ženama stekla je kroz brojne obrazovne programe na Institutu za ljudska prava na Univerzitetu "Raul Wallenberg" u Lundu, Švedska, Centru Golda Meier u Haifi, Izrael, kroz Međunarodni program za liderke, podržan od strane Stejt Departmenta i Ambasade SAD u Podgorici, programe u oblasti monitoringa i izvještavanja o ženskim pravima u organizaciji Međunarodne ženske akcije, Advokata za ljudska prava iz Minnesote i mnoge druge. Jedna

je od autorki i prva predstavnica ženskih NVO iz Crne Gore koja je branila alternativni izvještaj pred Komitetom UN za zabranu diskriminacije žena (UN CEDAW Komitet). Vodi treninge o rodnoj ravnopravnosti i nasilja u porodici. Participirala je u pisanju više relevantnih izvještaja o ljudskim pravima poput prve sveobuhvatne Studije o nasilju u porodici i nasilju nad ženama Kancelarije UNDP u Crnoj Gori, izvještaja "Poštovanje ljudskih prava u JU Zavod "Komanski most", Analize usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira Crne Gore sa Konvencijom SE o spriječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Učestvovala je i u izradi niza nacionalnih politika u oblasti rodne ravnopravnosti i nasilja u porodici. Članica je nacionalne Komisije za praćenje primjene Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i Evropske mreže eksperata za rodnu ravnopravnost (ENEGE).

mr.sc. Tea Gorjanc Prelević je izvršna direktorica NVO "Akcija za ljudska prava". Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Beogradu, magistrirala međunarodno javno pravo u Sjedinjenim Američkim državama i stručnjakinja je za ljudska prava. Prethodno je radila u Advokatskoj kancelariji Prelević, bila je prva direktorica Centra za obuku sudija Republike Crne Gore, a praksu u oblasti ljudskih prava sticala je u Beogradskom centru za ljudska prava i Centru za pravdu i međunarodno pravo (CEJIL) u Vašingtonu.

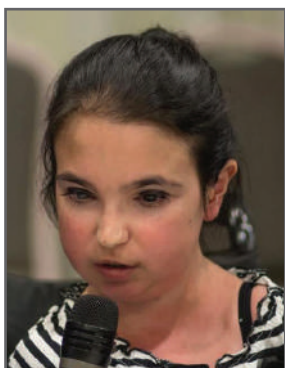

Mirjana Radović je diplomirana pravica. Od 2010. godine koordinatorka je programa “Sloboda izražavanja” i “Ekonomska i socijalna prava” u nevladinoj organizaciji “Akcija za ljudska prava”.

Marina Vujačić je izvršna direktorica NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore”. Diplomirala je sociologiju na Filozofskom fakultetu u Nikšiću. Pohađala je brojne renomirane domaće i međunarodne obrazovne programe iz ljudskih prava i zaštite od diskriminacije. Često drži predavanja na temu ljudskih prava osoba s invaliditetom, zabrane diskriminacije, inkluzivnog obrazovanja i društvenih stavova i odnosa medija prema osobama s invaliditetom. Članica je Savjeta Vlade Crne Gore za razvoj nevladinih organizacija. Učestvovala je u izradi i pisanju brojnih nacionalnih izvještaja o poštovanju ljudskih prava osoba s

invaliditetom. Autorka je jubilarne monografije “Deset godina sa vama”, povodom deset godina djelovanja NVO “UMHCG”. U Koaliciji za praćenje pregovora sa EU za poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna ljudska prava - odgovorna za pitanja ljudskih prava osoba s invaliditetom. Koordinatorica je portala Disabilityinfo.me.

Miroslava (Mima) Ivanović je koordinatorka Pravnog programa i antidiskriminacije u NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore”. Diplomirala je na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore u Podgorici. Trenutno pohađa magistarske studije na Fakultetu političkih nauka u Podgorici. Uspješno je pohađala obuku za trenericu u okviru projekta “Ka inkluziji u srednjem obrazovanju”. Redovna je predavačica iz oblasti ljudskih prava, inkluzije i invaliditeta u školama ljudskih prava Centra “Ekvista” i CGO. Bila je članica vladinih radnih grupa za izradu Zakona o visokom obrazovanju i Zakona o zabrani diskriminacije lica s invaliditetom. Članica

je Savjeta za pitanja osoba s invaliditetom Glavnog grada Podgorica.

Milan Radović je član Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM) i koordinator programa ljudskih prava u NVO "Građanska Alijansa". Diplomirao je sociologiju na Filozofskom fakultetu u Nikšiću. Pored rada u prosvjeti bio je angažovan na više istraživačkih i obrazovnih projekata u oblasti ljudskih prava i vladavine prava. Koautor je više izvještaja o pravosuđu i manjinskim pravima kao i periodičnih izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori. Član je Savjeta javnog servisa "Radio i Televizija Crne Gore".

mr.sc. Milena Mijović je programska direktorka NVO "For Life". Na Filozofskom fakultetu u Nikšiću završila je postdiplomske specijalističke i magistarske studije, na odsjeku za pedagogiju. Tokom studija bila je stipendistkinja Ministarstva prosvjete i nauke Crne Gore, a dva puta je primila nagradu Univerziteta Crne Gore, kao studentkinja generacije. Magistrirala je na temu inkluzivnog obrazovanja. Angažovana je kao honorarna saradnica na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, Studijski program za predškolsko vaspitanje, na nekoliko predmeta. Samostalno je uradila dva naučno - istraživačka projekta:

"Specifičnosti vaspitno - obrazovnog rada sa autističnom djecom" i "Vrijednosni stavovi vaspitača o primjeni inkluzivnih programa". Zaposlena je u JPU „Dina Vrbica“. Autorka je više stručnih tekstova objavljenih u specijalizovanim obrazovnim časopisima. Autorka je priručnika namijenjenog roditeljima djece sa posebnim potrebama. Učestvovala je u pisanju studije "Od integrativnog do inkluzivnog obrazovanja: u korak sa potrebama" čiju je izradu finansirala EU.

Zoran Vujičić je član Etičkog odbora Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore i koordinator programa vladavine prava u NVO "Građanska Alijansa". Diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore. Trenutno završava magistarske studije. Jedan je od autora izvještaja o implementaciji zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u Crnoj Gori. Autor je više stručnih tekstova o pravosudnom sistemu a učestvovao je i u kreiranju više izvještaja o monitoringu sudskog i zdravstvenog sistema.

Aida Petrović je izvršna direktorica NVO “Crnogorski ženski lobi”. Koordinatorica je Skloništa za žrtve trafikinga, posebnog projekta, regionalno prepoznatljivog, na kojem cijelo desetljeće zajedno i uspješno saraduju Vlada Crne Gore i NVO “Crnogorski ženski lobi”. Istaknuta je mirovna, ženska i politička aktivistkinja u Crnoj Gori.

Elmir Đoković je predsjednik NVO “LGBTIQ Socijalni Centar”. Diplomirao je mikrotalasnu tehniku na Elektrotehničkom fakultetu u Podgorici. Radio kao srednjoškolski profesor. Novinar je i publicista. Autor je brojnih stručnih tekstova, analiza i feljtona iz oblasti elektronike, telekomunikacija, informatike, digitalizacije, matematike i IT istorije kao i brojnih građanskih kolumni. Bio je zamjenik urednika “Mobilinfo”, magazina za informatičke tehnologije i komunikacije i stručni saradnik brojnih informatičkih časopisa u regionu. Aktivno saraduje za časopise i dnevne novine “Prosvjetni rad”, “Vijesti” i “Dan” i njihove rubrike za društvo, nauku i tehnologiju. Bio je član Savjetodavnog komiteta NVO “LGBT Forum Progres”. Koautor je knjiga: “Policija, tolerancija i prihvatanje identiteta” i “Policija i bezbjednost LGBT osoba”.

Dragana Babović je šefica Odsjeka za nadzor nad radom Uprave policije i drugostepeni upravni postupak u okviru Direktorata za bezbjednosno zaštitne poslove i nadzor u Ministarstvu unutrašnjih poslova Crne Gore. U okviru svojih poslova vrši nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Uprave policije i s tim u vezi obustavlja akte koji su donijeti van upravnog postupka kada su u suprotnosti sa zakonom ili drugim propisom. Takođe, između ostalog, radi na strateškom razvoju policije kroz izradu dokumenata kojima se reguliše ova oblast. Diplomirala je na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore i položila pravosudni ispit. Od 2003. do 2012. godine radila je u nezavisnom dnevniku “Vijesti” gdje je izvještavala iz sudnice i

pratila reformske procese u pravosuđu. Dobitnica je nagrade za istraživačko novinarstvo koju je 2009. godine dodijelio Institut za medije u okviru projekta “Društvo bez korupcije” – USAID/ORT-a. Članica je Etičkog odbora Uprave policije.

mr.sc. Aleksandar Saša Zeković je predsjednik Savjeta za građansku kontrolu rada policije. Na Univerzitetu Crne Gore je magistrirao na temu “Politički kriterijumu u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji”. Bio je istraživač kršenja ljudskih prava u Crnoj Gori. Profesionalnim monitoringom postupanja policije i primjenom policijskih ovlašćenja bavi se od 2000. godine. Koordinirao je programe reforme policije i jačanja njenih kapaciteta za komunikaciju i saradnju s manjinskim zajednicama. Rukovodio je i projektima obuka policije, državnih tužilaca i sudija o LGBT pitanjima, prvima te vrste implementiranim u Crnoj Gori. (Ko)autor je preko trideset stručnih knjiga, akademskih analiza i studija kao i dva zvanična školska udžbenika. Dobitnik je Nagrade oslobođenja Cetinja.

SADRŽAJ:

<i>mr.sc. Aleksandar Saša Zeković</i> INTEGRITET POLICIJE: POSTUPANJE POLICIJE U SKLADU SA OČEKIVANJIMA ZAJEDNICE	14
<i>Biljana Zeković i mr.sc. Slavko Milić</i> NASILJE U PORODICI - NAREĐENJE O UDALJENJU IZ STANA: PRAKTIČNA ISKUSTVA I DILEME	25
<i>Maja Raičević</i> NASILJE U PORODICI: NAJČEŠĆI PROPUSTI POLICIJE	34
<i>mr.sc. Slavko Milić</i> NASILJE U PORODICI - ULOGA I ODGOVORNOSTI POLICIJE I SOCIJALNIH SLUŽBI U SPREČAVANJU NASILJA U PORODICI NAD LGBT OSOBAMA	43
<i>Aida Petrović</i> BORBA PROTIV TRGOVINE LJUDIMA - MODERNO ROPSTVO I GUBITAK SLOBODE: ULOGA I MJESTO POLICIJE	51
<i>Marina Vujačić</i> TERMINOLOGIJA I NAČIN OPHODENJA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM ...	62
<i>Miroslava Ivanović</i> POLICIJSKI SLUŽBENICI: ZAŠTITNICI LJUDSKIH PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM	67
<i>Milan Radović i Zoran Vujičić</i> SENZIBILITET POLICIJE ZA PRISTUP I RAD SA DJECOM I MLADIMA	70
<i>mr.sc. Slavko Milić</i> MLADI U KONTAKTU SA ZAKONOM - POLICIJA: MALOLJETNICI, ETIKA I MEDIJI	75
<i>mr.sc. Tea Prelević Gorjanc i Mirjana Radović</i> POLICIJA: KULTURA, STAVOVI I POSTUPANJE PREMA BESKUĆNICIMA	84

Elmir Đoković

LGBT INKLUZIJA - POLICIJA: OD PROGONITELJA DO ČUVARA BEZBJEDNOSTI 94

mr.sc. Milena Mijović

POLICIJA I ZAVISNOST OD DROGA - PRAVO NA
DOSTOJANSTVEN I PROFESIONALAN TRETMAN 104

Dragana Babović

OTVORENOST MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA:
DOPRINOS SIGURNOSTI I VLADIVINI PRAVA 110

mr.sc. Aleksandar Saša Zeković

INKLUZIVNA BEZBJEDNOST:
PRISTUP POLICIJE OSJETLJIVIM I MARGINALIZOVANIM GRUPAMA 114

IZGRADNJA EFIKASNOG POLICIJSKOG SERVISA

INTEGRITET POLICIJE: POSTUPANJE POLICIJE U SKLADU SA OČEKIVANJIMA ZAJEDNICE

mr.sc. Aleksandar Saša Zeković

Uspostavljanje nove policijske kulture, uz profesionalan i efikasan menadžment, predstavlja suštinu policijskog integriteta. Kroz ovaj prilog o policijskom integritetu se razmišlja na sveobuhvatan način a policijskim službenicima_cama_pomaže da razumiju i aktivno učestvuju u tim procesima.

Policijski integritet

Policijski integritet znači da je riječ o servisu koji je oslobođen od korupcije i zloupotreba bilo koje vrste ili su takvi primjeri zaista rijetkost. Integritet policije znači da policija djeluje u okviru svojih zakonskih ovlaštenja, u skladu s utvrđenim međunarodnim i domaćim standardima i postupcima, i na pravedan i pošten način koji je u skladu sa očekivanjima zajednice.

Policijski menadžment i policijska kultura su ključni za izgradnju i održavanje policijskog integriteta.

Od upravljanja policijskom organizacijom zavisi i to kako će se policijski službenici_ce ponašati prema građanstvu i koliko će sama policija biti, ne samo efikasna u sprovođenju zakona, već i kredibilna u javnosti koju štiti i kojoj služi.

Posljednjih godina se svi skupa jako puno trudimo da promoviramo sasvim novu kulturu unutar policijske organizacije. To je kultura visoke posvećenosti policijskom poslu i zadacima i kultura poštovanja svih propisa koji uređuju policijske poslove. To je policijska kultura koja podrazumijeva odsustvo svake solidarnosti s onima koji nisu dostojni policijske profesije i posla i kultura koja ukazuje, bez štetnih posljedica, na protizakonitosti i zloupotrebe unutar policije.¹

¹ U ranijoj policijskoj praksi dešavala su se veoma ozbiljna kršenja ljudskih prava građana. Činjenice u vezi sa tim brutalnim primjerima često nismo mogli utvrditi iz razloga postojanja tzv. koda, pravila, plave tišine i solidarnosti s kolegom i "odanosti" kolegi u svakoj, čak i totalno protizakonitoj i neetičkoj, situaciji.

Nadzor nad policijom, koji reformski uspostavljamo od 2005. godine, ostvariće svoj puni uspjeh i smisao kada pritužbe i obavještenja od policijskih službenika_{ca} u vezi sa zloupotrebom ili neprofesionalnom primjenom policijskih ovlaštenja, brojčano, nadmaše predstavke građana.

I pored brojnih uspjeha, policija je još uvijek zatvoren, nedovoljno transparentan i vidljiv servis, i napori svih struktura u društvu, uz osnaživanje policijskog sindikata, moraju biti udvostručeni.²

Takođe, moraju se osnažiti napori za nastavak obrazovanja policijskih službenika, čemu je ovaj priručnik posebno posvećen. Kvalitetni treninzi i specijalistička edukacija direktno unapređuju integritet. Takođe policijski integritet snaži dostupnost i vidljivost svih mehanizama kontrole unutar policijske organizacije. Brzo i efikasno disciplinsko i drugo gonjenje policijskih službenika_{ca}, koji krše utvrđene standarde i propise u policijskom postupanju, uz prisustvo javnosti, takođe su ključni za izgradnju nove unutrašnje kulture i ukupnog policijskog integriteta.

Partnerstvo policije i zajednice

Uspješnost policije zavisi i od saradnje i koordinacije sa različitim institucijama, društvenim i građanskim strukturama.

U slučaju policije postoji visok društveni i politički interes da razvija i njeuguje, na različite načine, saradnju sa zajednicom, kojoj služi i koju štiti.

Razvijanje partnerstva sa širom zajednicom doprinosi i prevazilaženju i tranziciji ranijih doživljaja policije i njene dominantne društvene i bezbjednosne uloge. Posebno je važno njegovati, i imati, ažurnu komunikaciju i saradnju sa sistemskim institucijama kako bi se prvenstveno osigurala kvalitetna i dosledna primjena zakona i vladavina prava. U tom pogledu efikasna i pouzdana komunikacija Policije s centrima za socijalni rad, prosvjetnim i obrazovnim ustanovama, državnim tužilaštvima, medijima, organizacijama civilnog društva, različitim društvenim grupama, od primarne je važnosti za njen uspjeh i stabilnost i održivost vladavine prava i poštovanja ljudskih prava. Zato je važno razumjeti društvenu i profesionalnu ulogu policije, ohrabriti je na saradnju i pratiti policijsku praksu, postupanje policije i primjenu policijskih ovlaštenja.

Društvena odgovornost Policije

Policija je javni servis. To je služba čija je primarna uloga održavanje zakona, reda i javnog mira, i unutrašnje bezbjednosti, u društvu kojem služi, preven-

² Zdravi stilovi života, kao program koji primjenjuju brojne policije u svijetu, ima za cilj da podstakne promjenu policijske kulture, da osnaži samopouzdanje i kvalitet života svakog policijskog službenika, pruži psihosocijalnu podršku, podstakne zdrave težnje i udalji od štetnih navika i dilema koje mogu dovesti do korupcije, zloupotreba i neprofesionalnog ponašanja. Zato, između ostalog, ističemo važnost vidljivost, snažnog i aktivnog policijskog sindikata.

cija, otkrivanje i procesuiranje kriminala, zaštita života, slobode i imovine, zaštita i poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda uz pružanje pomoći i servisnih funkcija građanstvu. Uloga i funkcija Policije je da nepristrasno podrži i sprovede zakon.

Policija, u demokratskom društvu, je ozbiljan subjekat vladavine prava i zasniva se na poštovanju ljudskog dostojanstva. Policija, u demokratskom društvu, u životu građanina_ke može intervenirati samo u određenim, ograničenim, i pomno kontrolisanim uslovima. Policija, u demokratskom društvu, za svoj ukupan rad, podliježe kontroli i snosi javnu odgovornost.

Službenici_ce policije su najvidljiviji i najeksponiraniji predstavnici_ce države. To daje dodatnu odgovornost i značaj toj profesiji. Posljednjih godina preduzete su intenzivne zakonodavne, organizacione i druge reforme, koje, uz povećanu uključenost civilnog društva, i funkcionalno razvijanje različitih oblika profesionalne, demokratske i nezavisne kontrole, doprinose da se policija postepeno razvije i postane pristupačnija, interaktivna i dinamična organizacija.

Posebno je prepoznatljiva socijalna, društvena, odgovornost Policije.

To podrazumijeva da se njeni pripadnici_ce prema svima u društvu ponašaju i ophode s dužnom pristojnošću i ljubaznošću, naročito u radu s osjetljivim grupama, kao što su starije osobe, žene i djeca, osobe s invaliditetom, osobe koje se suočavaju sa siromaštvom, LGBT osobe. To podrazumijeva i pružanje potrebne pomoći žrtavama kriminala, nasilja, saobraćajnih nesreća. Važno je da u situacijama konflikta između različitih zajednica, političkih i drugih grupa, Policija uvijek rukovodi bezrezervnom primjenom zakona, principima nepristrasnosti i standardima poštovanja ljudskih prava, s posebnim akcentom na zaštitu manjina, posebno slabijih i ugroženih grupa.

U socijalnu odgovornost policije spada i sprečavanje zlostavljanja i kriminalne eksploatacije žena i djece.

Na službenicima_cama policije je da kroz svoj svakodnevni profesionalni pristup, rad, ponašanje potvrđuju i šire pozitivnu sliku o Policiji kao servisu na usluzi svima bez obzira na bilo koje lično svojstvo - pol, rod, etničko porijeklo, političku pripadnost, invaliditet, socijalni status, starosnu dob ili seksualnu orijentaciju. Svojim profesionalnim i zakonitim radom, uz podršku i pomoć organizacija civilnog društva i medija, Policija potvrđuje svoj kredibilitet i važnost u sprovođenju pravde. Slobodu i bezbjednost definišu međunarodni i domaći standardi ali je njihova zaštita i primjena u rukama, između ostalih, i Policije. Zato kažemo da je demokratska i profesionalna policija "spasilac modernog građanskog društva".

Policija je društveni faktor čija se važnost i odgovornost povećana s većom heterogenošću jednog društva. Nacionalne manjine, osobe s invaliditetom, LGBT zajednica, žrtve porodičnog nasilja, karakteristike ekonomskog razvoja, zahtijevaju odgovarajuće i inkluzivne pristupe Policije. To podrazumijeva dobro razumijevanje društvene uloge Policije, policijskih poslova i ovlašćenja ali i koncepta uspostavljene, demokratske, kontrole nad policijom.

Multidisciplinarnost, osnova savremeng koncepta policije i bezbjednosti

Važno je definisati, na što razumljiviji način, bezbjednost.

Kada razmišljamo o policiji među prvim asocijacijama su razmišljanja o bezbjednosti naših porodica i ličnoj bezbjednosti. Bezbjednost je odsustvo prijetnji ili opasnosti. Bezbjednost doprinosi snaženju integriteta, dostojanstva, naših prava. Bezbjednost podrazumijeva pravično postupanje i tretman, ali i ambijent u kojem svaki pojedinac_ka može napredovati, bez obzira na lično svojstvo.

Na bezbjednost, to pokazuje praksa, u različitim prilikama i ambijentima, posebno na svakodnevnu bezbjednost, može uticati pol i rodni identitet, rasi, nacionalna ili etnička pripadnost, socijalni status, starosna dob, vjersko ili političko uvjerenje, seksualna orijentacija. Samim tim, zavisno od ukupnog društvenog statusa i konteksta, mijenjaju se bezbjednosni prioriteti svake osobe ponaosob.

Bezbjednost, široko postavljena, nije isključiva odgovornost policije već joj u saradnji s njom doprinose svi društveni i politički akteri, institucije, demokratske strukture, društvene grupe, porodice i pojedinci_ke.

Pojačana pažnja prema određenim društvenim grupama, pojavama i socijalnim problemima podrazumijeva ne samo uvođenje novih modela rada već i unapređenje kapaciteta i stalnu senzibilizaciju policije. Posebno je potrebno i značajno obrazovanje policije za rad i pristup ženama i djeci, osobama s invaliditetom, LGBT zajednici, etničkim manjinama, mladima, žrtvama zločina iz mržnje i diskriminacije, žrtvama porodičnog nasilja, zavisnicima_cama od droga, beskućnicima_ama.

Za uspješno obavljanje policijskog posla od policijskih službenika_ca se traži, u današnjem konceptu, poznavanje znanja i vještina brojnih nauka i naučnih disciplina. Traži se, i očekuje se, multidisciplinarnost jer savremenim bezbjednosnim i socijalnim problemima i izazovima neophodno je pristupati multidisciplinarno. Kvalitetna komunikacija, konsultovanje i kontakti, između ostalog, sa centrima za socijalni rad i autentičnim nevladinim organizacijama unapređuju svijest o primjeni policijskih ovlašćenja a obavljanje policijskih poslova čine uspješnijim. Uloga policijskog službenika_ce je da kroz primjenu policijskih ovlašćenja, kroz saradnju sa zajednicom, osigura primjenu zakona i pruži važan doprinos kvalitetnijem socijalnom okruženju.

Policijski poslovi i ovlašćenja i kontrola njihove primjene

Specifičnost policijske profesije

Policijska profesija je posebna, i različita, u odnosu na druge profesije. Na policiji počiva sprovođenje zakona. Zato je prema policijskoj profesija pojačana

društvena pažnja. To je profesija koju prate posebni napori, izazovi, pojačani često i najekstremnijim stresom. Profesija koja, za razliku od drugih, traži hrabrost, odanost, posvećenost i brigu za drugoga (građanina ili kolegu) čak i kod smrtonosnih izazova. Hrabrost, uz etičko ponašanje, i u situacijama kada su ugroženi životi drugih su karakteristike koja se odnosi samo na policijske službenike_ce. Policijski službenici_ce, za razliku od drugih profesija, o svom ponašanju i postupanju trebaju voditi računa i kad su na dužnosti, i van nje. Njihovo nepristojno ponašanje i postupanje uvijek se registruje.

Policijski integritet podrazumijeva demonstraciju, u svakoj situaciji, bez obzira na izazov, pravednosti, iskrenosti i ispravnog profesionalnog ponašanja. Te osobine predstavljaju osnovu povjerenja javnosti u Policiju.

Zato policijska profesija zaslužuje punu pažnju, poštovanje i ali društvenu, ekonomsku i političku podršku.

Policijski poslovi

Policijski poslovi, u smislu Zakona o unutrašnjim poslovima, (član 10), su: zaštita bezbjednosti građana_ki i Ustavom utvrđenih sloboda i prava, zaštita imovine, spriječavanje vršenja i otkrivanje krivičnih djela i prekršaja, pronalaženje i hvatanje učinilaca krivičnih djela i prekršaja i njihovo dovođenje mjerodavnim organima, održavanje javnog reda i mira, obezbjeđivanje javnih skupova i drugih građanskih okupljanja, obezbjeđivanje određenih ličnosti i objekata, nadzor i kontrola bezbjednosti u saobraćaju, nadzor i obezbjeđenje državne granice i vršenje granične kontrole, kontrola kretanja i boravka stranaca i drugo. Svi ovi poslovi obavljaju se u skladu sa zakonom, uz poštovanje međunarodnih standarda i propisa kojima se štite dostojanstvo ličnosti, slobode i prava građana.

Obavljanje policijskih poslova, shodno Zakonu o unutrašnjim poslovima, zahtijeva se na načelima zakonitosti, profesionalizma, saradnje, srazmjernosti u primjeni ovlašćenja, efikasnosti, nepristrasnosti, nediskriminacije i blagovremenosti.

Cilj obavljanja policijskih poslova jeste da se obezbijedi jednaka zaštita bezbjednosti, prava i sloboda, primjeni zakon i obezbijedi vladavina prava. Službenici_ce policije ostvaruju vladavinu prava obavljajući službene poslove koji se odnose na: zaštitu osnovnih prava, sloboda i vrijednosti čovjeka, zaštitu i održavanje javnog reda i mira, zakona i reda u društvu, zaštitu bezbjednosti ljudi i imovine, prevenciju i borbu protiv kriminala i otkrivanje krivičnih djela.

Prema građanima_kama, s kojima dolaze u kontakt vršeci policijske poslove, službenici_ce Policije su dužni_e da postupaju obazrivo, vodeći računa da se ne povrijedi njihovo lično dostojanstvo i da se ne izlažu nepotrebnom uznemiravanju ili obavezama. U vršenju policijskih poslova, službenici_ce Policije obraćaju se građanima_kama na jasan i razumljiv način, saopštavajući im razloge obraćanja.

U obavljanju policijskih poslova policijski_a službenik_ca je dužan da štiti živote građana i dostojanstvo ličnosti i može da primijeni samo one mjere kojima se sa najmanje štetnih posljedica obezbjeđuje obavljanje policijskih poslova. U vršenju policijskih poslova, policijski_a službenik_ca ophodi se pristojno i odgovorno prema građanima na svakom mjestu gdje vrši službene radnje. U komunikaciji sa građanima službenik_ca policije poštuju ličnost i dostojanstvo čovjeka, čuvaju ugled Policije i time doprinosi uspostavljanju većeg stepena saradnje i povjerenja, između građanstva i Policije (član 6. Kodeksa policijske etike).

Policija je hijerarhijski organizovana, što policijske službenike_ce obavezuje na izvršavanje zakonitih naređenja koje im izdaje nadređeni.

Službenici_ce policije postupaju u skladu sa Ustavom, potvrđenim međunarodnim ugovorima, zakonom i drugim propisima. Policijski_e službenici_ce se pridržavaju standarda policijskog postupanja a naročito onih koji proizilaze iz obaveza utvrđenih međunarodnim aktima, a odnose se na dužnost služenja ljudima, poštovanje zakonitosti i suzbijanje nezakonitosti, ostvarivanje ljudskih prava, nediskriminaciju pri izvršavanju policijskih zadataka, ograničenost i uzdržanost u upotrebi sredstava prinude, zabranu mučenja i primjene nečovječnih i ponižavajućih postupaka, pružanje pomoći nastradalim osobama, obavezu zaštite tajnih i ličnih podataka, obavezu odbijanja nezakonitog naređenja i suprostavljanje svakom obliku korupcije.

Poslovima zaštite bezbjednosti građana i Ustavom utvrđenih sloboda i prava, smatraju se spriječavanje pojava koje mogu biti povod protivpravnog napada na život čovjeka i Ustavom utvrđenih sloboda i prava, otklanjanje opasnosti kojima se ugrožava život i lična bezbjednost građana_ki, odbijanje protivpravnog napada kojim je ugrožen život građana_ki, spriječavanje samopovreda i posljedica nesrećnih slučajeva u prilikama kada je to moguće i zaštita lične bezbjednosti građana_ki.

U obavljanju policijskih poslova mogu se primjenjivati i upotrebljavati samo mjere i sredstva prinude koja su propisana zakonom i kojima se cilj postiže sa najmanje štetnih posljedica. Upotreba sredstava prinude pod posebnom je pažnjom kako same policijske organizacije, tako i tijela koje nadziru njen rad i primjenu policijskih ovlašćenja, kao i javnosti u cijelini.

Sredstva prinude, zakonom prepoznata, član 57., su: fizička snaga, palica, sredstva za vezivanje, specijalna vozila, službeni psi, službeni konji, sredstva za zapriječavanje, uređaji za izbacivanje mlazeva vode, hemijska sredstva, posebne vrste oružja i eksplozivnih sredstava i vatreno oružje.

Policija se koristi legitimnom upotrebom sredstava prinude ali je u tome ograničena striktnim pridržavanjem etičkih i profesionalnih načela i standarda. Od izuzetne je važnosti pratiti primjenu pravne regulative u oblasti upotrebe sredstava prinude od strane policije, i kontinuirano, shodno iskustvu iz prakse, raditi na otklanjanju evantulanih nedostataka.

Policijskom_j službeniku_ci se, zbog dokazivanja svojstva službenog lica, izdaje službena značka i službena legitimacija.

Policijske poslove, čija priroda i uslovi obavljanja to zahtijevaju, obavljaju policijski_e službenici_ce u uniformi. Određene policijske poslove službenik_ca policije može obavljati u civilnom odijelu. Policijski_e službenici_ce, kad obavljaju policijske poslove u civilnom odijelu, dužni_e su da se, prije početka primjene policijskog ovlašćenja, predstave pokazivanjem službene značke i službene legitimacije. Policijski službenici_ce u uniformi dužni_e su da se, prije početka primjene policijskog ovlašćenja, predstave pokazivanjem službene značke i službene legitimacije, na zahtjev osobe prema kojoj se primjenjuje policijsko ovlašćenje. Službenici_ce policije neće se predstaviti ako okolnosti primjene policijskog ovlašćenja ukazuju na to da bi to moglo ugroziti postizanje njegovog cilja. U tom slučaju, službenici_ce će, u toku primjene policijskog ovlašćenja, upozoriti građanina-ku riječju: „Policija”. Ove radnje se neće primijeniti onda kada službenici_ce policije preduzimaju posebne dokazne radnje ili prikrivene policijske radnje.

Policijska ovlašćenja

Kada je riječ o vrstama policijskih ovlašćenja, član 23. Zakona o unutrašnjim poslovima, policijski_a službenik_ca, pored ovlašćenja, mjera i radnji utvrđenih drugim propisima, ovlašćeni su da: prikupljaju i obrađuju lične i druge podatke; vrše pozivanje; daju upozorenja i izdaju naređenja; upotrebljavaju tuđe saobraćajno sredstvo i sredstvo veze; upotrebljavaju sredstva prinude i preduzimaju prikrivene policijske radnje.

Policijska ovlašćenja primjenjuju policijski_e službenici_ce. Policijska ovlašćenja se mogu primijeniti samo ako su ispunjeni zakonom propisani uslovi za njihovu primjenu. Službenici_ce policije su dužni da procijene ispunjenost uslova za primjenu policijskih ovlašćenja i odgovorni_e su za tu procjenu.

Policijska ovlašćenja se primjenjuju po: nalogu suda ili državnog tužioca; naređenju nadređenog službenika_ce; sopstvenoj inicijativi, ako nadređena osoba nije prisutna, a razlozi hitnosti zahtijevaju postupanje bez odlaganja.

Osoba prema kojoj se primjenjuje policijsko ovlašćenje ima pravo da bude upoznata s razlozima za preduzimanje policijskog ovlašćenja, da ukaže na okolnosti koje smatra bitnim u vezi sa tim, da bude upoznata sa identitetom službenika_ce policije i da traži prisustvo osobe koja uživa njegovo povjerenje, kad to okolnosti omogućavaju i ako se time ne ugrožava izvršenje policijskog zadatka.

Policijska ovlašćenja prema maloljetniku primjenjuju oni službenici_ce koji imaju posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učioniocima krivičnih djela i maloljetnim osobama kao učesnicima u krivi-

čnom postupku. Prilikom preduzimanja radnji prema maloljetnoj osobi, a naročito prilikom njegovog saslušanja, policijski_a službenik_ca je dužan_na da postupa obazrivo, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti, ličnim svojstvima i privatnosti maloljetnika. Prema maloljetnoj osobi policijska ovlašćenja se, po pravilu, primjenjuju u prisustvu roditelja ili zakonskih zastupnika i branioca_teljke.

Primjena policijskog ovlašćenja mora biti srazmjerna potrebi zbog koje se to ovlašćenje preduzima. Između više policijskih ovlašćenja primijeniće se ovlašćenje kojim se sa najmanje štetnih posljedica ostvaruje svrha i koje se može izvršiti s najmanje gubljenja vremena.

Primjena policijskih ovlašćenja detaljno je regulisana Pravilnikom o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova koji je dostupan na web sajtu MUP-a i Savjeta za građansku kontrolu rada policije.

Policijska etika

Službenike_ce policije obavezuje i Kodeks policijske etike. On je u funkciji kreiranja održive policijske kulture.

Kodeks predstavlja skup načela o postupanju ovlašćenih policijskih službenika_ca koja se temelje na normama međunarodnog i unutrašnjeg prava, a nužna su za etičko postupanje policijskih službenika_ca. Kodeks obavezuje sve policijske službenike_ce i druge osobe koje su, u skladu sa zakonom, pozvane da učestvuju u izvršavanju zadataka Policije. Načela Kodeksa primjenjuju se u svim bezbjednosnim prilikama (član 1. Kodeksa policijske etike). U obavljanju službenih poslova, policijski_a službenik_ca poštuje osnovna ljudska prava i slobode svih građana_ki, bez obzira na razlike u nacionalnosti, rasi, boji kože, vjerskom opredjeljenju, polu, obrazovanju, društvenom položaju ili bilo kojem drugom ličnom svojstvu i posebnosti. (član 2. Kodeksa policijske etike).

Odnosi među policijskim službenicima_cama temelje se na međusobnom poštovanju, uzajamnoj solidarnoj pomoći, strpljenju, iskrenosti, međusobnom uvažavanju i dostojanstvu, bez ponižavanja, podcjenjivanja ili zapostavljanja. Ova odredba Kodeksa policijske etike snažno podržava riješenost Vlade Crne Gore, iskazanu kroz Strategiju za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori”, “da će nastaviti da stvara tolerantno i podsticajno okruženje u samoj policijskoj organizaciji, tako da policijski_e službenici_ce neće trpjeti negativne posljedice po osnovu svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta”.

Policijski_a službenik_ca u svim prilikama čuva ugled policijske službe, svoj ugled, poštuje dobre običaje i slijedi etička načela u dosljednom sprovođenju zakona. Služeći građanstvu, izlaže se i opasnosti po život.

Usvajanjem Kodeksa policijske etike crnogorska policija je potvrdila potrebu i opredjeljenje da u vršenju svojih ovlaštenja poštuje osnovna ljudska prava i slobode i da postupa i djeluje zakonito, profesionalno, tolerantno i pravično.

Praćenje primjene Kodeksa policijske etike u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima vrši Etički odbor Uprave policije.³

Kontrola policije

U Crnoj Gori kontrola rada policije obezbjeđuje se parlamentarnom, građanskom i unutrašnjom kontrolom.

Suština uspostavljenih, različitih ali komplementarnih, oblika nadzora nad policijom jeste jačanje demokratskog upravljanja, povećanje efikasnosti, obezbjeđenje vladine prava i poštovanje ljudskih prava.

Suština uspostavljene kontrole jeste da Policija ne smije ugrožavati legitimne demokratske procese i uživanje prava i osnovnih sloboda.

Nadzor nad primjenom policijskih ovlaštenja

Svaki građanin_ka ima pravo da podnese pritužbu na rad Policije kad smatra da je policijski službenik_ca u vršenju policijskih poslova povrijedio njegovo_njeno pravo ili nanio mu_joj štetu najkasnije u roku od 30 dana od kada je šteta nastala. Pritužbu može podnijeti i pravno lice. Policija je dužna da podnosiocu pritužbe dostavi pisani odgovor u roku od 30 dana od dana prijema pritužbe. Ukoliko osoba koja je podnijela pritužbu nije zadovoljna odgovorom može se obratiti Ministarstvu unutrašnjih poslova, u roku od 15 dana od prijema odgovora.

Osoba koja smatra da su mu vršenjem policijskih poslova povrijeđene slobode i prava ili joj je nanijeta šteta ima pravo na sudsku zaštitu i naknadu štete.

Radi ispitivanja etičnosti policijskog ponašanja zainteresovani građani_ke mogu se obratiti i Etičkom odboru Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova. Ovo tijelo prati primjenu Kodeksa policijske etike i već smo saopštili detalje u vezi toga.

Savjet za građansku kontrolu rada policije ocjenjuje primjenu policijskih ovlaštenja radi zaštite ljudskih prava i sloboda. O građanskom nadzoru nad radom policije, i doprinosu Savjeta za građansku kontrolu rada policije, razvijanju inkluzivne policijske kulture govoriće se u nastavku teksta.

Ukoliko su im povrijeđena prava i slobode aktom, radnjom ili nepostupanjem Policije građani_ke mogu se obratiti i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore.⁴

³ Za više informacija o radu Etičkog odbora Uprave policije posjetiti ovaj link: http://www.mup.gov.me/rubrike/eticki_odbor

⁴ Više informacija i sama pritužba dostupni su na ovom linku: www.ombudsman.co.me

Građani_ke mogu se obratiti za zaštitu svojih prava i Unutrašnjoj kontroli Policije koju vrši posebna organizaciona jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova. Poslovi unutrašnje kontrole su: kontrola zakonitosti vršenja policijskih poslova, a naročito u pogledu poštovanja i zaštite ljudskih prava prilikom izvršavanja policijskih zadataka i primjeni policijskih ovlašćenja; sprovođenje postupka kontraobavještajne zaštite i druge kontrole od značaja za efikasan i zakonit rad. Unutrašnju kontrolu rada Policije vrši policijski_a službenik_ca ovlašćen_a za vršenje unutrašnje kontrole Policije. On_a u vršenju poslova unutrašnje kontrole postupi: po sopstvenoj inicijativi, na osnovu prikupljenih obavještenja i drugih saznanja, na osnovu predloga, pritužbi i predstavljanja građana_ki i policijskih službenika_ca, na osnovu predloga i zaključka nadležnog odbora Skupštine Crne Gore, na osnovu preporuka Zaštitnika_ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore, na osnovu analize ocjena i preporuka Savjeta za građansku kontrolu rada policije.⁵

Parlamentarni nadzor u oblasti bezbjednosti i odbrane vrši Skupština Crne Gore neposredno i preko Odbora za bezbjednost i odbranu. Odbor vrši parlamentarni nadzor nad radom, između ostalog, Uprave policije i Ministarstva unutrašnjih poslova.

Odbor može pokrenuti određena pitanja i vršiti parlamentarni nadzor na predlog Skupštine, predsjednika ili članova Odbora, drugih organa ili institucija.

Uprava policije i MUP Crne Gore dužni su da, na zahtjev Odbora ili njegovog člana, dostave podatke i informacije iz djelokruga Odbora, osim one koje, u skladu sa posebnim zakonom, ne mogu dati.⁶

Građanska kontrola policije

Građansku kontrolu policije, shodno članu 112. Zakona o unutrašnjim poslovima, vrši Savjet za građansku kontrolu rada policije.

Savjet ocjenjuje primjenu policijskih ovlašćenja radi zaštite ljudskih prava i sloboda. Ovom nezavisnom tijelu mogu se obraćati građani_ke i službenici_ce policije.

Savjet ocjenjuje primjenu policijskih ovlašćenja i u tom pogledu postupi po predstavkama građana_ki, policijskih službenika_ca i po sopstvenoj inicijativi. Postupak pred Savjetom, inače besplatan, može se pokrenuti i po predstavkama drugih subjekata ukoliko se odnose na povredu ljudskih prava i sloboda u vršenju policijskih ovlašćenja. Ovu mogućnost posebno koriste nevladine organizacije za zaštitu ljudskih prava, političke partije i nosioci_teljke drugih državnih funkcija.

Savjet je stručno nadzorno tijelo pozicionirano da nezavisno štiti demokratsku odgovornost, vladavinu prava i poštovanje ljudskih prava.

⁵ http://www.mup.gov.me/rubrike/Unutrasnja_kontrola/

⁶ Za više informacija o parlamentarnom nadzoru nad radom policije posjetite ove linkove: <http://www.skupstina.me/index.php/me/odbor-za-bezbjednost-i-odbranu/aktuelnosti> i <http://institut-alternativa.org/parlamentarni-nadzor-u-oblasti-bezbjednosti-i-odbrane-monitoring-izvjestaj-za-2013-godinu-i-analiza-uticaja/>

Kredibilitet ovog tijela potvrđuje struktura i nezavisni način imenovanja sastava Savjeta. Ovlašćeni subjekti imenovanja su organizacije civilnog društva – Univerzitet Crne Gore, Ljekarska i Advokatska komora, Udruženje pravnika Crne Gore i nevladine organizacije iz oblasti ljudskih prava. Mandat članova_ica Savjeta traje pet godina.

Policija je dužna da, na zahtjev Savjeta, pruži potrebne informacije i obavještenja dok stručne poslove za rad Savjeta obavlja Služba Skupštine Crne Gore. Ovlašćeno službeno lice u vršenju poslova unutrašnje kontrole policije postupaju, između ostalog, shodno članu 117. Zakona o unutrašnjim poslovima, i na osnovu analize ocjena i preporuka Savjeta za građansku kontrolu rada policije.

Savjet daje ocjene i preporuke koje se dostavljaju ministru_arki unutrašnjih poslova. Ministar_ka je dužan_dužna da o preduzetim mjerama obavijesti Savjet.

Savjet ostvaruje prvenstveno kontrolnu ali obrazovnu i preventivnu funkciju kako bi policija učila iz minulog rada, postala demokratski javni servis koji profesionalno služi i štiti sve građane_ke Crne Gore.

Kako se obratiti Savjetu

Zakonom o unutrašnjim poslovima ustanovljen je Savjet za građansku kontrolu rada policije - svojevrsni kolektivni ombudsman, specijalizovan za pitanja policije.

Savjet prati i poboljšava praksu poštovanja ljudskih prava u slučaju primjene policijskih ovlašćenja prema građanima_kama Crne Gore.

Ukoliko, iz bilo kojeg razloga, niste zadovoljni postupanjem policije pozivamo Vas da konkretne primjedbe uputite Savjetu za građansku kontrolu rada policije.

Takođe, posebno pozivamo policijske službenike_ce da Savjetu za građansku kontrolu rada policije prijave neprofesionalno postupanje svojih kolega_inica.

Savjet za građansku kontrolu rada policije

Pisarnica Skupštine Crne Gore,
Bulevar Sv. Petra Cetinjskog 10, 81000 Podgorica
Telefon 020 404 514; Faks: 020 404 538

www.kontrolapolicije.me

www.facebook.com/pages/Council-for-Civil-Control-of-Police-Montenegro/206605442724359?fref=ts

POLICIJA JE DUŽNA POMOĆI ŽRTVAMA PORODIČNOG NASILJA

NAREĐENJE O UDALJENJU IZ STANA: PRAKTIČNA ISKUSTVA I DILEME

Biljana Zeković
Slavko Milić

Ovaj tekst je fokusiran na, u praksi, uočene dileme i izazove pri primjeni policijskih ovlaštenja. Intencija je da se pruži pomoć postupajućim policijskim službenicima _cama u pravilnom razumijevanju i primjeni određenih policijskih ovlaštenja, preventivno pri izdavanju naređenja o udaljenju iz stana.

Uvod

Nasilje u porodici je izuzetno izražen društveni problem. Proteklih godina preduzeti su značajni koraci koji su rezultirali unapređenjem svijesti javnosti i javnih službi o ovom fenomenu. Uspotavljen je i kvalitetan zakonski okvir. Organizacije civilnog društva dosledno i aktivno prate implementaciju zakonskih i strateških dokumenata i predvode proces jačanja institucionalnih kapaciteta kako bi se unaprijedilo profesionalno postupanje, prevencija i zaštita žrtava nasilja u porodici.

Nevladina organizacija “SOS Telefon za žene i žrtve nasilja u Podgorici” u saradnji sa svojim partnerima, Upravom policije i Internacionalnom Policijskom Asocijacijom, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, realizovala je projekat “Uspostavljanje efikasnog sistema prevencije i zaštite od nasilja u porodici u policijskim službama”.

U sklopu ovog programa pripremljen je i publikovan izuzetno kvalitetan praktični vodič (priručnik) ka dobroj praksi za policijske službenike_ ce čija je noseća tematika “Postupanje, prevencija i zaštita od nasilja u porodici”.

Autorski tim ovog priručnika čine Biljana Zeković, Slavko Milić i Snežana Zekić.

Policijskim službenicima_cama preporučujemo konsultovanje, u svakodnevnom radu, ovog sveobuhvatnog priručnika a za ovu priliku praktično akcentiram važnost izdavanja naređenja o udaljenju iz stana i drugog prostora za stanovanje.

Naše učešće u zajedničkoj inicijativi Savjeta za građansku kontrolu rada policije i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore predstavlja nastavak naših dugogodišnjih napora da izgrađujemo efikasan policijski servis.

Naređenje o udaljenju iz stana

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici proširio je spektar policijskih ovlašćenja u domenu zaštite žrtve porodičnog nasilja. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici insistira na zaštiti žrtava nasilja u prekršajnom postupku, na efikasnoj primjeni zaštitnih mjera kao vrste prekršajnih sankcija. Primjenjujući svoja ukupna ovlašćenja, policijski službenici u dijelu zaštite žrtve nasilja u porodici, učinioca nasilja mogu, između ostalog, udaljiti iz stana.

Naređenje o udaljenju iz stana i drugog prostora za stanovanje predstavlja snažan i odlučnost odgovor države da zaštiti ugrožene članove porodice od nasilnih radnji njenih disfunkcionalnih članova. Tako, policijski službenik može izdavanjem pisanog naređenja, radi otklanjanja opasnosti po fizički integritet žrtve narediti učiniocu nasilja udaljenje ili zabranu vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje u kojem živi sa žrtvom i drugim članovima porodice.

Policijsko pisano naređenje o udaljenju iz stana i drugog prostora za stanovanje se primjenjuje u odnosu na učinioca nasilja u skladu sa članom 28 stav 7 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je donijelo i Pravilnik o bližem sadržaju i izgledu obrasca naređenja o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje.⁷

Ovim pravilnikom je propisan bliži sadržaj ili izgled obrasca naređenja, sa granicama područja na kojima se učinilac ne smije kretati, boraviti ili približiti žrtvi kao preduslov zaštite žrtve, kao i obaveza da preda policijskom službeniku ključeve od stana ili drugog prostora za stanovanje u cilju obezbjeđenja sigurnosti žrtve.

Pravilnik o bližem sadržaju i izgledu obrasca naređenja o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje nije pružio značajne odgovore na pitanja koja nameće policijska praksa. Odredbe pravilnika su osiromašene sa tri člana kojima se ne postiže svrha podzakonskog propisa koji bi trebao da bliže uredi ili razradi sadržinu zakonskih propisa, kao i da razjasni jedan broj eventualnih praktičnih situacija. Norme pravilnika nemaju upućujući karakter čime se kod većine policijskih službenika_ca javljaju dileme u njegovoj primjeni.

⁷ Službeni list Crne Gore broj 42/12 od 31.07.2012. godine

U cilju pružanja praktične pomoći i pojašnjenja postupajućim policijskim službenicima_cama fokusiraćemo se na one praktične situacije koje sa sobom nose određene dileme i nejasnoće i_ili otežavaju i ograničavaju kvalitetnu primjenu policijskih ovlaštenja u vezi sa sa izdavanjem ove naredbe.

Praktična primjena naređenja

Službenik_ca policije dužni su da donese pisano naređenje o udaljenju iz stana učinioca ili njegovoj zabrani vraćanja u stan, i da ga uruče učiniocu odmah, a najkasnije u roku od dva (2) časa, u prisustvu punoljetnog lica (koje može biti i drugi_a policijski_a službenik_ca), a koje nije član porodice. Policijski službenik_ca je dužan_na da najkasnije u roku od 12 časova obavijesti Organ za prekršaje i Centar za socijalni rad o donošenju naredbe o udaljenju iz stana učinioca.

Pokretanje prekršajnog postupka nakon izdavanja pisanog naređenja se najčešće preuzima u roku od 12 časova od saznanja za počinjeni prekršaj. Organ za prekršaje u roku od najduže tri dana treba da odluči da li će izreći zaštitnu mjeru u kojoj se uračunava period obuhvaćen policijskim naređenjem.

Napominjem da predmeti nasilja u porodici zahtijevaju hitnost u rešavanju, pa stoga redovljenje prekršajnih predmeta za nasilje u porodici, kao i onih u kojima je izdato policijsko pisano naređenje, nije u skladu sa najboljim interesom žrtve niti je u funkciji efikasne primjene zakona.

Prilikom napuštanja stana ili drugog prostora za stanovanje učinilac ima pravu da uzme svoje lične stvari neophodne za svakodnevni život i obavezu da policijskom_oj službeniku_ci preda ključeve od stana ili drugog prostora za stanovanje.

Sprovođenje naređenja o udaljenju iz stana

Policijski službenik_ca će sprovesti naređenje o udaljenju iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora u kojem izvršilac živi sa žrtvom, na sledeći način:

- sprovođenjem uz nadzor počinitelja u stambeni objekat iz kojega se udaljava radi uzimanja ličnih dokumenata i predmeta nužnih za svakodnevnu ličnu upotrebu.
- upozorenjem izvršioca da preda ključeve objekta iz kojega se udaljava, žrtvi ili drugoj prisutnoj osobi koja će ih predati žrtvi,
- udaljavanjem počinitelja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora na udaljenost koja je bezbjedna za žrtvu,

- Pravilnikom nije određeno o kojoj se daljini radi ali ta daljina bi trebala biti ona kojom se žrtva osjeća bezbjedno.

Prava učinioca nasilja

Iz zajedničkog prostora za stanovanje bez obzira na svojinska prava ili zakupninu prostora za stanovanje, učinilac ne može uzimati zajedničke stvari i elektronske uređaje, pokućstvo i sl. bez odobrenja nadležnih sudskih organa kao i bez saglasnosti ostalih članova porodice.

Praksa pokazuje da učinilac nasilja vrlo često želi da od zajedničke imovine uzima stvari koje su neophodne ostalim članovima porodice i žrtvi za dalju životnu egzistenciju smatrajući da raspolaže pravom svojine nad njima.

Stvari koje učinilac može uzeti u trenutku udaljenja iz stana su sredstva za ličnu higijenu, garderoba i druge stvari koje se sa sigurnošću može zaključiti da pripadaju učiniocu a nijesu predmet spora u odnosu na ostale članove porodice. Takođe, učinilac može uzeti i stvari koje su predmet obavljanja njegove radne ili zanatske djelatnosti ili posla koji obavlja ukoliko se sa sigurnošću može zaključiti da njemu pripadaju i nijesu predmet spora drugih članova porodice. Eventualne imovinske sporove rješava nadležni Sud putem pokretanja privatne tužbe oštećene strane.

Učinilac nasilja zadržava mogućnost da ne saopšti službenicima *cam* policije mjesto na kojem će boraviti u periodu na koji mu je izdata zabrana.⁸

Lišavanje slobode učinioca nasilja

Ukoliko se osnovano pretpostavi da će učinilac nasilja izbjegavati odgovornost za počinjeni prekršaj ili će se skrivati, ukloniti materijalne dokaze, izbjegavati prijem podnesaka nadležnih sudskih organa, tada će se, uz obavještanje Područnog organa za prekršaje, učinilac nasilja lišiti slobode, najduže od 8 časova i sprovesti nadležnom organu. Pisano policijsko naređenje će se uručiti učiniocu nasilja i ako je lišen slobode, kako bi se zaštitila žrtva porodičnog nasilja u slučajevima kada dođe do određenih okolnosti koje onemogućavaju nastavak daljeg sudskog postupka i donošenje odluke nadležnog organa.

Lišenje slobode do sprovođenja lica Područnom organu za prekršaje predstavlja najsigurniji način obezbjeđenja prisustva učinioca nasilja u prekršajnom postupku i najbolju trenutnu zaštitu žrtve porodičnog nasilja. Lišenje slobode učinioca prekršaja propisano je Zakonom o prekršajima.

⁸ Ova činjenica u praksi predstavlja problem u obezbjeđivanju prisustva učinioca nasilja u prekršajnom sudskom postupku.

Žalba ne zadržava izvršenje naređenja

Policijska praksa ističe da učinilac nasilja, u prvom kontaktu sa policijskim_om službenikom_com koji_a mu izriče naređenje, traži procesne pretpostavke za Žalbu. Žalba u bilo kojoj formi ne zadržava izvršenje naređenja. U sadržini naređenja ne postoji pravna pouka o mogućnostima žalbe.

Priroda policijskog naređenja

Vrlo često se policijsko naređenje poistovjećuje sa zaštitnim mjerama koje izriče sud pa se postavlja pitanje zar se njegovim izdavanjem ne ulazi u nadležnost pravosudnih organa.

Policijsko pisano naređenje o udaljenju iz stana i drugog prostora za stanovanje predstavlja prije svega mjeru “opreza” koju u odnosu na učinioca nasilja primjenjuju policijski službenici u Crnoj Gori, u skladu sa članom 28. stav 7 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Ko i kada se izriče naređenje?

U nekim zemljama regiona policijsko pisano naređenje izdaju službenici_ce policije koji prvi dođu na licu mjesta gdje se događa nasilje u porodici (policajci_ke interventne jedinice, policajci_ke za poslove javnog reda i mira, saobraćajni policajci_ke).

U Crnoj Gori praksa je pokazala da zbog specifičnosti mjere opreza to čine službenici_ce policije koji_e su specijalizovani_e za poslove suzbijanja nasilja u porodici ali to ne mora postati pravilo.

Policijsko naređenje se izriče okrivljenom za prekršaj, tj. samo u prekršajnim stvarima, srazmjerno učinjenom djelu i prisustvu najmanje dva policijska službenika_ce. Policijski službenik_ca izdaće pisano naređenje o udaljenju iz stana i drugog prostora za stanovanje u slučaju da je učinioc nasilja narušio fizički integritet žrtve ili joj je nanio tjelesne povrede, prijetio ili izazivao osjećaj straha i nesigurnosti žrtve ili maloljetne djece (bez obzira da li je prema djeci primijenio fizičko nasilje), takvim intenzitetom i načinom koji ukazuju da postoji bojazan da se primjenom drugih zakonskih ovlašćenja žrtva porodičnog nasilja ne može zaštititi.

Za izdavanje pisanog naređenja nije potrebna saglasnost državnog tužioca ali se on može obavijestiti o izrečenoj mjeri opreza.

O izdavanju naređenja obavještava se Područni organ za prekršaje.

Policija nije dužna da počiniocu nasilja obezbjeđuje alternativni smještaj

Dileme policijskih službenika_ca obično se odnose na način udaljenja počinioca iz stana.

Naša iskustva govore da izricanje i sprovođenje ove mjere kod policijskih službenika_ca zavisi od mogućnosti da se za počinioca osigura alternativni smještaj.

Pri primjeni svojih ovlašćenja policijski_e službenici_ce vrlo često sebi postavljaju ova pitanja: “Gdje će on onda” i “Zar udaljavanjem iz njegovog sopstvenog stana ne kršim njegova Ustavom zajamčena prava”.

Ovakva razmišljanja ukazuju na pogrešno razumijevanje ukupnog konteksta ove mjere.

Važno je da policijskim službenicima_cama jasno saopštimo da se alternativni smještaj ne mora obezbijediti počiniocu. To nije posao policije, niti je to odgovornost policijskih službenika_ca. To nije obaveza ni drugih sistemskih službi i mjera udaljenja nema uzročnu vezu sa svojinskim pravima.

Druge dileme u vezi sa udaljenjem učinioca nasilja iz stana

Činjenica da jedan broj supružnika živi u zajedničkom domaćinstvu sa roditeljima počinioca, takođe je jedan od faktora koji ograničava, kod službenika_ca policije, primjenu ovog naređenja.

Udaljenje iz stana i drugog prostora za stanovanje uz primjenu izdavanja pisanog policijskog naređenja, sprovodi se i u slučajevima kada učinilac živi u stanu njegovih ili roditelja žrtve porodičnog nasilja.

Takođe, ni broj članova porodice koji žive u istom domaćinstvu, nije ograničavajući uslov za primjenu ovog policijskog ovlašćenja.

Policijski_a službenik_ca upozoriće članove porodičnog domaćinstva da je učiniocu nasilja izdato pisano naređenje o udaljenju iz stana i drugog prostora za stanovanje i da nepostupanje po izdatom naređenju predstavlja prekršaj za koji su propisane visoke novčane kazne ili kazna zatvora.

Kod opisanih situacija značajno je zatražiti pomoć službenika Centra za socijalni rad, kako bi i oni, iz domena svoje nadležnosti, preuzeli dalje mjere socijalne zaštite porodice.

Uzimanje ličnih stvari počionica nasilja iz stana

Učinilac nasilja se uz prisustvo dovoljnog broja policijskih službenika_ca sprovodi do stana i drugog prostora za stanovanje. Policijski službenik_ca će, vršeći nadzor nad njegovim ponašanjem za vrijeme uzimanja ličnih stvari iz stana, zamoliti učinioca da ne ostvaruje dalju komunikaciju sa drugim članovima porodice i žrtvom, nakon čega će (uz poziv drugih članova porodice za ulazak u stan) pratiti kretanje i radnje učinioca, držeći učinioca pod stalnim nadzorom.

Bespotrebno zadržavanje učinioca nasilja u stambenom prostoru treba riješiti pozivima učiniocu da napusti stan.

Prilikom sprovođenja učinioca radi uzimanja ličnih stvari policijski_a službenik_ca treba zamoliti žrtvu da se u trenutku dolaska učinioca (ako je to ostvarivo) ne nalazi u stanu jer se ovim postupkom mogu izbjeći dodatni problemi koji u praksi veoma često nastaju, čime se policijski službenik_ca dovodi u situaciju da ponovo primjenjuje svoja ovlašćenja.

Primjena ovlašćenja u slučaju kada počnilac odbije da preda ključeve stana

U slučaju da učinilac odbije žrtvi zajedničkog stana, a učinilac nasilja ih dobrovoljno predaje, oni će se privremeno oduzeti u skladu sa zakonom i čuvati kod policijskog službenika i vratiti vlasniku stana odmah nakon prestanka mjere koja je izdata. Ključeve od stana učinilac može predati drugom članu domaćinstva, službeniku centra za socijalni rad o preuzetim ključevima sačinjava se službena zabilješka.

Policijski_a službenik_ca će počinioca upozoriti da bez odobrenja nadležnog suda, u vrijeme trajanja zaštitne mjere, ne smije ulaziti u objekat iz kojega je udaljen i upoznati ga sa postojećim pozitivnim zakonskim rješenjima.

Prema počiniocu nasilja koji odbije da preda ključeve od stana, mogu se primijeniti odredbe pozitivnih propisa koje zabranjuju spriječavanje ovlašćenog lica u vršenju poslova.

Primjena ovlašćenja u slučaju da kada učinilac nasilja ne želi pružiti informaciju o svom daljem boravištu

Ukoliko počnilac nasilja ne želi da pruži informacije o daljem boravištu u toku trajanja pisanog naređenja, može se smatrati da želi izbjegavanje odgovornosti što može predstavljati dalji osnov za lišenje slobode.

Lišenje slobode se preduzima kada učinilac nasilja upućuje ili nastavlja sa prijetnjama prema žrtvi, nalazi se pod dejstvom alkohola ili opojnih sredstava – droge, ne može mu se utvrditi identitet ili postoji mogućnost bjekstva i skrivanja.

Primjena ovlašćenja u slučaju kada počinioc prekrši naređenje?

Nepoštovanje pisanog naređenja izdatog od strane policijskog_e službenika_ce predstavlja prekršaj iz člana 38. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Počinioc nasilja tada treba biti lišen slobode ukoliko je nakon upozorenja pokušao ući ili je već ušao u prostor kojim mu je zabranjen ulaz pisanim naređenjem.

Lišenje slobode traje najduže do 8 časova, shodno odredbama Zakona o prekršajima.

O lišavanju slobode upoznaje se usmenim putem, odmah po lišenju slobode, Područni organ za prekršaje. Policijski službenik sačinjava odgovarajuću službenu zabilješku. Lišenje slobode učinioca može se pridružiti i na zahtjev policijskog_e službenika_ce, samo od strane Suda za prekršaje, najduže do 12 časova.

Ukoliko počinioc nasilja postupi mimo izdatog naređenja, predviđene su visoke novčane kazne (800 eura) ili zatvorska kazna (45 dana zatvora).

U slučaju postojanja okolnosti koje upućuju na opasnost da će učinilac nakon pisanog udaljenja, pokušati ući u prostor ili objekat iz kojega je udaljen, preduzet će se operativno taktičke mjere i radnje zasjede ili druge slične mjere, radi spriječavanja počinitelja da uđe u zaštićeni prostor ili objekat da ugrozi zdravlje i sigurnost žrtve sve dok postoje razlozi za njihovo preduzimanje.

Primjena ovlašćenja u slučaju kada su počinioci nasilja maloljetna lica?

Dileme policijskih službenika_ca postoje i kod postupanja prema maloljetnim učiniocima nasilja u porodici.

Dosadašnja praksa pokazuje da policijski_e službenici_ce prema maloljetnim osobama nijesu izdavali naređenje o udaljenju iz stana.

Postupanje prema maloljetnim licima definisano je Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku i pojedinim odredbama Zakona o prekršajima.

Inače, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ne sadrži ograničavajuće odredbe koje se odnose na primjenu pravnih normi u odnosu na maloljetne učini-

oce prekršaja, što ne predstavlja dalju smetnju za izdavanje naređenja. Međutim, zbog odredbi pozitivnih propisa naše zemlje koje se odnose na najbolji interes djeteta, bez eventualnog osiguranja alternativnog smještaja i daljeg starateljstva od strane socijalnih službi, ne preporučuje se primjena ovog naređenja prema maloljetnicima.

Prema djeci do 14 godina životne dobi nije dozvoljeno izdavanje pisanog naređenja o udaljenju iz stana.

Takođe, ne preporučuje se ni izdavanje pisanog naređenja mladim maloljetnim licima, maloljetnici od 14 do 16 godina, ukoliko se na bilo koji drugi način ili odlukom suda može spriječiti dalji tok nasilja.

Za maloljetne osobe uzrasta od 16 do 18 godina životne dobe (stariji maloljetnici) uz izricanje zatvorskih mjera od strane suda i smještaja u vaspitni centar ili drugu porodicu, može se prema mišljenju autora teksta izdati pisano naređenje o udaljenju iz stana uz prethodne konsultacije i pribavljanje mišljenja Suda za prekršaje i Centra za socijalni rad.

UČIMO IZ RANIJIH GREŠAKA U POLICIJSKOM POSTUPANJU

NASILJE U PORODICI: NAJČEŠĆI PROPUSTI POLICIJE

Maja Raičević

Stručni prilog koji slijedi zasnovan je na praktičnim iskustvima i autentičnom iskustvu aktivistkinja za ženska ljudska prava. Ovdje se navode najčešće greške i propusti u policijskom postupanju. Intencija teksta je da pruži precizne informacije postupajućim policijskim službenicima_cama o tome što treba izbjegavati u primjeni ovlašćenja, odnosno na koje važne detalje i radnje treba obratiti posebnu profesionalnu pažnju

Uvod

U ovom poglavlju priručnika za policijsko postupanje govorimo o najčešćim greškama u policijskom odgovoru na nasilje u porodici i nasilje nad ženama. Greške, koje aktivistkinje za ženska ljudska prava registruju u policijskoj praksi, za posljedicu mogu imati izostanak odgovarajuće zaštite osoba koje su preživjele i trpe nasilje. Osim toga, ovi propusti su najčešći razlog izostanka adekvatne krivično pravne i sudske zaštite žrtava porodičnog nasilja, ali i blaže kaznene politike prema nasilnicima.

Namjera nam je da policijski službenici_ce koji rade na slučajevima porodičnog nasilja kvalitetnije i efikasnije primjenjuju zakon.

Kroz profesionalniju primjenu policijskih ovlašćenja osnažiće se vladavina prava i unaprijediti zakonska i ukupna zaštita od nasilja u porodici.

Razlozi za profesionalne propuste

Razlozi za propuste su višestruki, a ovo su najčešći:

- Policijski službenici_ ce nemaju odgovarajuće znanje i obuku o nasilju u porodici, ili potcjenjuju ozbiljnost i posljedice nasilja u porodici (“Nije moje da se miješam u privatne,porodične stvari”, “Jedan šamar ne predstavlja nasilje“, “Mora da si ga nečim izazvala“, “Pa što ako više? I ja često vičem, zamisli da me svaki put prijave“, ...)
- Policijski_ a službenik_ ca sumnja u iskaz žrtve i njene motive za prijavljivanje. (“To je sve zbog imovine, novca, ljubomore, osvetoljubivosti” ...)
- Korupcija - nasilnik je poznata osoba, uticajan, ili je prijatelj postupajuće_ g službenice_ ka policije
- Diskriminacija - žrtva nasilja je žena, žrtva pripada etničkoj ili seksualnoj manjini, ili nekoj drugoj ranjivoj grupi (beskućnici, zavisnici od psihoaktivnih supstanci), žrtva ne govori dobro jezik, žrtva ima psiholoških problema ili duševno oboljenje, određenu vrstu invaliditeta, žrtva je drugačijeg političkog opredjeljenja itd.
- Policijski_ a službenik_ ca nema mandat za bavljenje isključivo nasiljem u porodici i nasiljem nad ženama, već je opterećen_ a i brojnim drugim zadacima koji im ne ostavljaju dovoljno vremena za profesionalno bavljenje pojedinačnim slučajevima.

Situacije iz prakse

Situacije čiji opis slijedi predstavljaju najčešće uočene propuste u postupanju policije u slučajevima nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Treba ih pažljivo uzeti u obzir kako prilikom ocjenjivanja policijskih izvještaja i postupanja, tako i pri praktičnoj obuci policije za profesionalno postupanje.

Naša je namjera, da službenici_ ce policije izvuku odgovorajuće po(d)uke iz negativne prakse i efikasnije zaštite žrtve, čime doprinose i očuvanju policijskog integriteta. To je u osnovi i namjera Ministarstva unutrašnjih poslova i Savjeta za građansku kontrolu rada policije kroz pripremu i publikovanje ovog priručnika.

Svi navedeni primjeri su autentični, a zabilježeni su kroz praksu NVO “Centar za ženska prava” (CŽP). Izuzetak je slučaj ubistva i samoubistva o kojem su pisali crnogorski mediji. Imena su izmišljena zbog poštovanja principa povjerljivosti u radu CŽP.⁹

Nije sačinjena prijava odnosno službena zabilješka

Nije rijedak slučaj da policijski_ a službenik_ ca odvrati stranku od prijavljivanja slučaja nasilja u porodici i da ne sačini službenu zabilješku.

Kad nema prijave, nema ni posla, nema gnjavaže, nema pisanja izvještaja, nema istrage, nema ročišta pred sudom na kojima se treba pojaviti itd.

Izostanak prijave ili službene zabilješke se najčešće dešava u slučajevima seksualnog uznemiravanja i seksualnog nasilja, proganjanja, uhođenja, zastrašivanja žrtve svjedoka, psihičkog nasilja itd. Takođe se dešava kada je žrtva nesigurna, neinformisana, htjela bi da njen partner_ka, ili član_ica porodice prestane sa nasiljem, ali ne i da završi u zatvoru.

Ranijih godina NVO su registrovale slučajeve da službenici_ce policije koji ne sačinjavaju službenu zabilješku odnosno prijavu obično kažu ženama da im je žao, ali da ne postoji ništa što se može učiniti u njihovoj situaciji, jer u njihovoj prijavi nema dovoljno elemenata za pokretanje prekršajnog ili krivičnog postupka. U nekim slučajevima ponude žrtvi da usmeno upozore nasilnika, što ona često prihvata, nadajući se da se nasilje neće ponoviti.

Shodno Zakoniku o krivičnom postupku, koji se u punom kapacitetu primjenjuje, od 2010. godine, i ovo je izuzetno važno da napomenemo, policijski_e službenici_ce su dužni_e da sačine službenu zabilješku i nijednu odluku ne mogu donijeti samostalno već su dužni_e da konsultuju nadležnog državnog tužioca.

Primjer: Mlada žena je tokom tri godine više od deset puta odlazila u policiju da prijavi bivšeg supruga za nasilje u porodici. Više puta se radilo o usmenim prijavama, a samo jednom je podnijela pismenu prijavu preko policijske arhive. Samo ta jedna prijava je registrovana u policiji i procesuirana. Nasilnik je prekršajno kažnjen novčanom kaznom. Iako je žena i dalje izložena prijetnjama svog bivšeg supruga, odlučila je da ne prijavljuje, jer ne vjeruje da će dobiti odgovarajuću zaštitu.

Nije zabilježena detaljna izjava žrtve

Policijski službenici često ne prave detaljne bilješke na osnovu izjava žrtava.

Žrtve nasilja nad ženama su, mnogo više nego žrtve drugih krivičnih djela, oprezne i rezervisane u razgovoru sa predstavnicima_cama institucija. Radi se o intimnoj i rodno specifičnoj prirodi ovih djela, pa je navođenje detalja obično praćeno ili prekriveno slojevima društvenih tabua, stida, potrebe da se očuva privatnost porodice, pretpostavljenim svaljivanjem krivice na žrtvu i intenzivnim osjećajem emocionalne boli. Dodatno, počinitelj nasilja najčešće ima kontrolu nad svim aspektima života žrtve, od starateljstva nad djecom, stanovanja, finansija, porodičnih odnosa.

Samo ako postupajući_a policijski_a službenik_ca napravi svjestan napor da ublaži taj osjećaj ugroženosti prije samog razgovora, dobiće otvorenu i i potpunu izjavu od žrtve. To će se direktno odraziti i na kvalitet kasnijih postupaka.

Policijski_a službenik_ca mora biti svjestan da je izjava žrtve od ključnog značaja za ukupni uspjeh predmeta i da je većina dokaza sadržana u detaljima te izjave.

Čak i u najboljem slučaju, mnogi dobronamjerni policijski službenici razgovor sa žrtvama nasilja obavljaju na način koji se gotovo ne razlikuje od načina na koji intervjuišu građanina_ku kojima je otuđen ili oštećen automobil.

Policijski službenici često ne postavljaju dovoljno sveobuhvatan set pitanja potrebnih za sagledavanje punog opsega nasilja, što je neophodno kako bi se došlo do dodatnih dokaza i svjedoka.

Postupajući službenici_ce policije često ne prepoznaju strahove i nelagodu koji žrtvu spriječavaju da ispriča sve detalje koji su važni za policijsku istragu.

Nepotpuna prijava je najvažniji i najčešći problem kod primjene zakona u slučajevima nasilja u porodici, silovanja i zlostavljanja djece.

Dakle, kvalitet i sadržaj izjave žrtve je u uskoj vezi sa načinom ophođenja policije prema žrtvi nasilja.

Potrebno je da policijski_e službenici_ce uspostave odnos povjerenja sa žrtvom i da pokažu da razumiju rizike kojima se žrtva izlaže iznoseći svoju priču. To se postiže tretiranjem žrtve kao partnera u prikupljanju dokaza i odgovarajućim odnosom prema žrtvi koji isključuje osudu, nepovjerenje, minimiziranje problema, nametanje odluke i slično.

Posebno je važno da pokažu da će zaštita žrtve od daljeg nasilja biti prioritet u njihovom postupanju i daljoj primjeni policijskih ovlaštenja. Ukoliko ne uspostave odnos povjerenja, ne samo da neće dobiti odgovarajuću izjavu žrtve, već će se žrtva najvjerojatnije povući iz čitavog postupka.

Važno je, i to snažno preporučujemo, da policija sarađuje i razmjenjuje informacije sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom od nasilja u porodici i nasiljem nad ženama, jer one često znaju mnogo više detalja nego što je žrtva u stanju da podijeli tokom razgovora sa policijom.

Primjer: Policijski inspektor, u prisustvu žrtve koja je prijavila fizičke povrede koje joj je naneo supruga, telefonom razgovara sa tužiocem i iznosi mu detalje prijave. Na pitanje tužioca da li je nasilnik opasan i da li postoji rizik da ponovi nasilje, policajac odgovara: „Ne, rekao bih da je u pitanju gospodin.“ Ovo je primjer minimiziranja rizika od nasilja i nerazumijevanja patnje, nelagode i straha kojima je izložena žrtva nasilja.

Nije evidentiran istorijat i kontinuitet nasilja

Protokol o postupanju policije u slučajevima nasilja u porodici propisuje obavezu policije da utvrdi okolnosti koje se odnose na istorijat i kontinuitet na-

silja, da ove informacije evidentira i, uz izvod iz kaznene evidencije, priloži tužiocu i pravosudnim organima.

Međutim, to se najčešće ne dešava, već policija izvještava samo o pojedinačnim incidentima nasilja koji su prijavljeni u datom trenutku. Način na koji policijski službenik prenosi informacije o predmetu ostalim organima uključenim u istragu i gonjenje počinioca nasilja ključan je za odgovarajuću kvalifikaciju djela, samim tim i za vrstu i visinu sankcija i odgovarajuću zaštitu žrtava. Stoga je prenošenje informacija o istorijatu nasilja od najveće važnosti.

Čak i kada policijski službenici zabilježe istorijat nasilja, mnogi ne prepoznaju opasne obrasce i eskalacije zlostavljanja, ili propuštaju da evidentiraju dokaze iz prethodnih incidenata. Tako se često čak i najekstremniji slučajevi nasilja u porodici u početku prikazuju kao ništa više od male porodične svađe zbog koje je pozvana policija. Policija neće shvatiti težinu djela ako ne uzme u obzir istorijat nasilja, a neće moći ni da predvidi i prevenira ponavljanje nasilja. Pažljivo bilježenje i sagledavanje eskalacija iz jednog incidenta u sljedeći daje mogućnost da se predvidi novo nasilje. Na taj način policija može da predvidi i umanji rizik, ali i da evidentira dokaze iz prethodnih nasilnih događaja koji često znaju biti mnogo uvjerljiviji od onih koji su dostupni prilikom aktuelnog incidenta.

Policija često navodi da nema vremena da zabilježi istorijat nasilja, zbog preopterećenosti poslom. Međutim, za evidenciju istorijata nasilja je potrebno manje vremena nego za odlazak na istu adresu više puta, ili za uzimanje izjava žrtve i počinioca iznova i iznova. Osim toga, za prikupljanje informacija o istorijatu nasilja potrebno je mnogo manje vremena nego za istragu o ubistvu.

Primjer: Tanjin muž je tokom nasilnog incidenta zgrabio pištolj. Ovoga puta, Tanja je uspjela da izbije pištolj iz suprugove ruke. Prestrašena, pozvala je policiju. Međutim, osim Tanjine priče i prisutnosti oružja, nije bilo drugog dokaza o nasilju supruga nad njom. Tanjin muž je policiji ispričao priču suprotnu njenom iskazu. Imao je urednu dozvolu za posjedovanje oružja, pa nije bilo dovoljno dokaza za procesuiranje slučaja. Ovdje je bilo veoma važno da policija dobije informacije o istorijatu nasilja. Da je policija zatražila istorijat, Tanja bi ispričala da se prije nekoliko mjeseci desio sličan incident i da joj je tom prilikom suprug držao pištolj čvrsto prislonjen uz sljepoočnicu, nakon čega joj je na tom mjestu ostao vidljivi trag koji je trajao nekoliko dana. Najboljoj prijateljici je rekla od čega je ožiljak, pa je ona i prilikom poslednjeg incidenta mogla posvjedočiti o prethodnom događaju. Tako bi policija dobila informaciju o visokom riziku kojem je Tanja izložena, ali i obezbijedila svjedoka za procesuiranje ranijeg incidenta. Nekad je mali napor dovoljan da se uspješno riješi slučaj.

Propust da se precizno evidentiraju i procesuiraju prijetnje

Policija često ne evidentira precizne informacije o prijetnjama ubistvom ili nasiljem. Ili, ako i postavlja pitanja o prijetnjama upućenim žrtvi, onda ne pita o prijetnjama koje se odnose na druge članove porodice, ili (što je jednako važno) o prijetnjama osumnjičenog da će počiniti samoubistvo. Često se dešava i da policijski_a službenik_ca ne zabilježi tačne citate tih prijetnji.

Precizno citiranje prijetnji ubistvom ili nasiljem je važno iz više razloga:

- Prijetnje su dokazi. Ako službenik_ca policije ne citira precizno prijetnju, to pravni zastupnik_ca počinica nasilja može kasnije iskoristiti u pokušaju da pobije iskaz žrtve, posebno ako njen kasniji iskaz nije identičan onome datom u policiji (što i nije neobično ako se uzme u obzir da do pokretanja postupka može proći i po nekoliko mjeseci).
- Prijetnje ubistvom, ili nasiljem su same po sebi prekršaj, ili krivično djelo. Ali, ako ih policija ne evidentira, ili to učini neprecizno, onda ih je teško, ili nemoguće procesuirati.
- I možda najvažnije od svega, prijetnje su vrlo jasan pokazatelj kriminalnih namjera zlostavljača. Opisi sadržani u prijetnjama o tome što i kako nasilnik planira da učini, predstavljaju zastrašujuće tačan opis onoga što će on vjerovatno i uraditi. Brojne studije o nasilju u porodici koje je rezultiralo ubistvom člana porodice pokazuju da su prijetnje ubistvom ili samoubistvom pokazale visoku korelaciju sa detaljima navedenim u prijetnjama koje su prethodile ubistvu.

Još jedan uobičajen problem u policijskom odgovoru na nasilje događa se kada žrtva pozove policiju da prijavi prijetnje. Mnogi policijski službenici kažu tim ženama da nema ništa što mogu učiniti samo na osnovu prijetnji, dok god osumnjičeni ne počne da prijetnje sprovodi u djelo. U takvim situacijama policijski službenici obično ne napišu izvještaj, iako dobro znaju da nečije prijetnje da će ubiti ili nanijeti tjelesne povrede same po sebi predstavljaju prekršaj, pa čak i krivično djelo.

Potrebno je uvijek pitati žrtvu da tačno navede riječi kojima nasilnik prijeti i to najpreciznije što se može sjetiti. Ako im se pristupi strpljivo i da dovoljno vremena, žrtve obično nemaju problema da se sjete tačnih riječi. To nije iznenađujuće, s obzirom da su prijetnje duboko urezane u njihovu svijest.

Primjer: U jednom slučaju koji je poznat našoj javnosti, nasilni suprug kojeg je supruga ostavila je prijetio da će nauditi djetetu i sebi.. Supruga i majka djeteta je prijetnje prijavila policiji i Centru za socijalni rad tražeći zaštitu i zahtijevajući da se ocu ograniči kontakt sa djetetom. Policija nije procesuirala predmet, a Centar za socijalni rad nije intervenisao kako bi pokrenuo sudski postupak za ograničenje

roditeljskog prava nasilniku. Nasilnik je iskoristio pravo na kontakt sa djetetom, odveo ga i ubio, a zatim počinio samoubistvo.

Propust da se uzmu izjave od svjedoka i prikupe svi raspoloživi podaci

Iako većina službenika_ca policije u izvještaju navodi informaciju o postojanju svjedoka i dokaznog materijala koje je pomenula žrtva nasilja, oni često ne kontaktiraju te svjedoke i ne uzimaju njihove izjave, ili ne ulažu dovoljan napor da obezbijede dokaze koje je žrtva navela, a koji su od ključnog značaja za uspjeh postupka.

Ono što se dešavalo u praksi je da slučaj dospije kod tužioca koji je podjednako nemaran kao što je bio, prije njega, i postupajući_a policijski_a službenik_ca. Umjesto da svjedoku uputi direktan poziv, ili da zahtijeva od policije da uzme izjave svjedoka i da prikupi dokaze, državni tužilac jednostavno odbacuje slučaj zbog nedostatka dokaza.

Primjer: U jednom slučaju, žrtva je nekoliko puta prijavljivala da je uznemirava i uhodi bivši suprug. Kako je na snazi bila samo zaštitna mjera zabrane približavanja, policija nije čak ni evidentirala prijavu. Jednog dana, žrtva je pozvala policiju da prijavi da je nasilnik ponovo pozvao telefonom. Poziv je primila njena prijateljica. Policija je napisala izvještaj navodeći prijateljicu kao svjedoka, ali nije uzeta njena izjava. Osim toga policija je navela izjavu žrtve o postojanju sms poruka i lažnog "Facebook" profila sa kojega su joj upućene prijetnje. Međutim, policija se nije potrudila da istraži i pripremi dokaze koje je žrtva navela. Tužilac takođe nije uzeo izjavu svjedokinje, a nije ni prikupio navedene dokaze. nego je odbacio slučaj usljed nedostatka dokaza.

Ne primjenjuje se zakonska mogućnost - naredba zaudaljenje iz stana

Naredba o udaljenju iz stana, propisana Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, jedan je od najefikasnijih načina da se žrtva hitno zaštiti i prevenira dalje nasilje.

Osim toga, to je jedan od najboljih načina da se žrtva ohrabri i da osjeti da ima podršku i zaštitu policije.

Činjenica je da policija rijetko primjenjuje svoja ovlašćenja da izda naredbu, čime se procedura zaštite žrtava nasilja bespotrebno komplikuje i usmjerava na prekršajni, ili krivični postupak koji dugo traje i tokom kojeg zaštitne mjere nijesu dostupne.

Neophodno je da policija, kada god je to potrebno, koristi svoju nadležnost da izda naredbu za udaljenje nasilnika iz stana, jer primjena ovih mjera pospješuje povjerenje žrtava u policiju i sistem, njihovu dalju saradnju s institucijama sistema i time umanjuje mogućnost njihovog odustajanja od učesća u daljem postupku.

Propust da se istraži seksualno nasilje

Policija, i ostale službe, pitanja o postojanju prisilnog seksa u vezi treba da postavljaju rutinski pri svakom razgovoru sa žrtvom nasilja.

U svakoj kulturi postoje snažni tabui kada je riječ o razgovoru o seksualnom činu. U razgovoru sa žrtvama nasilja u porodici, mnogo je lakše razgovarati o modricama i udarcima, pa policijski službenici obično ne pitaju žrtvu o eventualnom postojanju seksualnog nasilja. Ni same žrtve najčešće ne govore o tome, pa je u slučajevima nasilja u porodici rijetko zabilježeno i postojanje seksualnog nasilja.

Više je razloga za traženje informacija o seksualnom nasilju. Osim za dobrobit žrtve, ovo je važno i za krivični postupak. Naime, većina incidenata nasilja u porodici se procesuiraju kao prekršaj. Međutim, silovanje je krivično djelo. Ako žrtva prijavi silovanje u porodičnom okruženju, slučaj će biti dodijeljen tužiocu i biće temeljitije istražen i drugačije procesuiran.

I policija i žrtve obično vjeruju da slučajeve silovanja u braku (ili partnerskom odnosu) nije moguće dokazati. Međutim, važno je znati da je prisutnost seksualnog nasilja u porodičnom okruženju signal za povećan rizik od ubistva žrtve. Veći broj studija o slučajevima porodičnog nasilja koji su rezultirali ubistvom otkriva da su ubijene žrtve porodičnog nasilja imale mnogo višu stopu seksualnog nasilja u porodici od žrtava koje su preživjele nasilje u porodici.

Propust da se utvrdi ko je primarni (dominantni) agresor

Ako dominantni agresor nije, ili je pogrešno identifikovan, to može imati važne pravne posljedice za žrtve, poput kažnjavanja žrtve, uskraćivanja starateljstva nad djecom, stambenih prava i drugih oblika pomoći propisanih zakonom.

Nije rijetko da se partneri, ili članovi porodice, uzajamno prijavljuju za nasilje u porodici. U ovim slučajevima policija treba da utvrdi ko je dominantni agresor, umjesto da podnosi prijave protiv oba člana porodice. Policija mora sagledati slučaj i izvan okvira vidljivih dokaza i razmotriti kontekst nasilja identifikovanjem kontrolišućih obrazaca ponašanja kod dominantnog agresora i osjećanja straha kod žrtve.

Policijski_a službenik_ca treba da razumiju da postoje i drugi dominantni agresori koji mogu živjeti i van porodičnog doma, kao što su rođaci bračnog druga, ili partnera_ke. Pitanja koja policija treba da uzme u obzir u ovim slučajevima su sledeća: ozbiljnost povreda zadobijenih kod obje strane, razlika u godinama, visini i težini stranaka, ponašanje stranaka, prethodne prijave nasilja, tvrdnje o samoodbrani i vjerovatnoća ponovnog nanošenja povreda nekoj od stranaka.

Policijski_a službenik_ca treba da uzmu u obzir eventualne obrasce lišavanja odjeće i hrane, ograničavanja slobode kretanja i uzurpiranje životnog prostora žrtve.

Informacija o određivanju primarnog agresora i razlozi za to određivanje moraju biti uključeni u policijski izvještaj. U protivnom, nasilnici mogu uspješno manipulirati sistemom i žrtva neće biti zaštićena. Kao rezultat toga, žrtve neće smjeti da kontaktiraju policiju sljedeći put kada se dogodi nasilje.

Primjer: Žrtva nasilja u porodici je u periodu od dvije godine preko stotinu puta pozvala policiju da prijavi nasilje od strane supruga i njegove braće. Oni su u više navrata spriječili sudske izvršitelje da sprovedu pravosnažnu sudsku odluku kojom je ona dobila pravo vlasništva nad dijelom zajedničke kuće. Prilikom poslednjeg incidenta, ova šezdesetogodišnja žena je u samoodbrani zadala laku povredu mladom rođaku svog supruga, zbog čega je protiv nje pokrenut krivični postupak koji je rezultirao izricanjem zatvorske kazne, dok je mladić prekršajno gonjen.

LGBT OSOBE I NASILJE U PORODICI

ULOGA I ODGOVORNOSTI POLICIJE I SOCIJALNIH SLUŽBI U SPREČAVANJU NASILJA U PORODICI NAD LGBT OSOBAMA

mr.sc. Slavko Milić

Policija, organ za prekršaje, državno tužilaštvo, Centar za socijalni rad i druge ustanove i organi koji se bave zaštitom, dužni su da u okviru svojih ovlaštenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu LGBT osoba u zavisnosti od stepena njene ugroženosti.

Porodično nasilje u kontekstu LGBT osoba

Nasilje u porodici se definiše kao univerzalna pojava koja prožima sva društva, kulture i regione svijeta. Nasilje u porodici je specifičan oblik agresije koji je najčešće nevidljiv, dugotrajan i opasan oblik ponašanja, a sastoji se od primjene fizičke i psihičke sile prema članovima/icama porodice uz ugrožavanje i povređivanje domena sigurnosti i odnosa povjerenja i ispoljavanje kontrole i moći nad članovima/icama porodice. Nasilje u porodici nije karakteristično kao pojava samo za određene kulture, etničke, manjinske grupe ili područja.

Iako skoro da ne postoje istraživanja o pojavi nasilja u porodici prema LGBT osobama i društvenoj reakciji na tu pojavu, neposredna iskustva stručnjaka koji rade sa nasiljem u porodici, jasno ukazuju na određene probleme i nedostatke prakse koji umanjuju efikasnost nadležnih službi i negativno utiču na kvalitet njihovih intervencija. To su, prije svega, dominantna društvena percepcija da postojanje LGBT osoba predstavlja kršenje vrijednosti o poželjnom načinu života što je glavni uzrok povećanom stepenu diskriminacije i nasilja unutar porodice prema LGBT članovima. Nasilje u porodici predstavlja vrlo često dodatni stepen ekskluzije (isključenja) pripadnika LGBT zajednice iz primarne porodice. Porodica koja trpi različite uticaje spoljašnje sredine još uvijek u Crnoj Gori nema snage da se odupre okovima tradicionalizma.

Bezbjednost LGBT osoba - nadležnosti policije i socijalnog rada

Posebnu ulogu u prevazilaženju stepena diskriminacije moraju imati Centri za socijalni rad i policija, kao dva najznačajnija državna organa u borbi protiv svih oblika nasilja i diskriminacije.

Centar za socijalni rad je jedna od ključnih ustanova nadležnih da se bave zaštitom žrtava porodičnog nasilja. Centri za socijalni rad su višefunkcionalne ustanove koje imaju važnu, odgovornu, složenu i nezamjenljivu ulogu i odgovornost u oblasti porodično pravne zaštite i zaštite djece, te shodno tome moraju raspolagati odgovarajućim stručnim kadrom i kapacitetima za pružanje pomoći svim osobama ugroženim porodičnim nasiljem, što podrazumijeva: psihološku, materijalnu, logističku i pravnu podršku.

Uloga policije kao ozbiljnog subjekta vladavine prava čija je uloga zaštita života, lične i imovinske sigurnosti svih građana ogleda se prvenstveno u zaštiti i sigurnosti svih građana bez obzira na boju kože, različitost, stepen invaliditeta, seksualnu orijentaciju itd. Primarni zadaci policije kao državne službe su zaštita života građana i prevencija kriminala. LGBT osobe su građani sa pravom na zaštitu koju obezbeđuje prekršajno, porodično i krivično zakonodavstvo. Policija ima dužnost i odgovornost da istražuje slučajeve kojima se u porodici i društvu ugrožavaju najosnovnija ljudska prava. Ovakve istrage treba sprovoditi pažljivo, temeljno i profesionalno i u zajednici sa drugim državnim organima.

Donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici jasno se definišu uloge i odgovornosti socijalnih službi i policije. Centri za socijalni rad do saznanja o nasilju nad LGBT osobama dolaze iz različitih izvora. Informaciju o nasilju u porodici mogu dobiti direktno od žrtve, njene porodice, prijatelja, komšija i građana, kroz rad svojih stručnih timova ali i tokom postupaka ostvarivanja socijalnih prava. Informaciju o porodičnom nasilju Centri svakako dobijaju i od policijskih i pravosudnih organa. Shodno tome, način njihove intervencije, tj. preduzeti koraci u mnogome zavise od vrste i izvora informacija.

Međusobna saradnja između drugih državnih organa sa Centrom za socijalni rad mora se sastojati u uzajnom obavještanju o saznanjima za nasilje u porodici nad članovima LGBT zajednice. Ne prijavljivanje nasilja u porodici predstavlja prekršaj iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici prema odgovornom licu u javnim institucijama (član 39 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici). Iskustva iz prakse pokazuju da se LGBT osobe najčešće suočavaju sa najtežom odlukom u životu, upravo onda kada žele da iskažu svoju seksualnost pred članovima porodice. Tada se osobe homoseksualne orijentacije suočavaju sa strahom od odbijanja ili protjerivanja iz sopstvenih porodica. Vrlo značajnu ulogu upravo u ovom stadijumu mogu imati Centri za socijalni rad. Upravo tada preventivna

uloga centara za socijalni rad podrazumijeva zadatke na različitim nivoima prevencije porodičnih poremećaja i pomoći porodici u rehabilitaciji njenih funkcija i prihvatanja različitosti bez uništavanja izgrađenih porodičnih odnosa i daljoj disfunkcionalnosti njenih članova. Posebno značajnu ulogu ima i policija.

Policija mora biti spremna da dijeli informacije i poverljive podatke sa centrom za socijalni rad, kao i sa svim drugim ovlašćenim službama i institucijama. S tim u vezi je i dužnost policije, kao i svih državnih organa, ustanova, organizacija, kao i svakog građanina, da centru za socijalni rad (organu starateljstva) prijavi svaki slučaj kada je LGBT osobi potrebna pomoć ili je izložena nasilju u porodici. U slučajevima kada se o nasilju sazna od drugih institucija Centri za socijalni rad, *odmah, bez odlaganja, treba da kontaktiraju žrtvu nasilja i da bez odlaganja prijavi policiji sumnju da je počinjeno nasilje nad LGBT osobom u porodici*. U odnosu na dobijene informacije, tj. u odnosu na postojeću situaciju, žrtva će se kontaktirati telefonom i na taj način, ukoliko je ista u mogućnosti, dogovoriti njen dolazak u Centar, ili će se shodno procjeni situacije direktno izaći na teren. Vrlo često treba raditi na uspostavljanju bolje komunikacije i razumijevanja, zaustavljanju nasilja i zaštiti žrtve jer je ostalim članovima porodice u tim trenutku najvažnije da primjenom nasilja udalje iz kuće LGBT osobu.

Službenici ce Centra za socijalni rad tokom ovog postupka moraju biti krajnje obazrivi_e, posebno ako im se direktno obraća žrtva nasilja u porodici. Pažljivo i sa strpljenjem moraju objasniti kakva je dalja procedura i šta žrtva dobija pokretanjem postupka i uključivanjem policijskih službi, kao i *koju sve vrstu pomoći i podrške može dobiti u samom Centru za socijalni rad*. Odnosno, koja su to sva njena prava i koji su načini ostvarivanja istih (nadležnosti i postupanja centara za socijalni rad, tj. mjere i radnje koje će Centar u daljem postupanju preduzeti na zaštiti sigurnosti žrtve nasilja.)

Posebna pažnja mora se obratiti na reakcije roditelja jer se one kreću veoma često od ekstremnog neprijateljstva i odbijanja, zlostavljanja i nasilja do tolerancije. Međutim, tolerancija nije tako česta pojava. Izolovanost osobe može biti veoma često dugotrajna. Dosadašnja istraživanja pokazala su da su roditeljske reakcije glavni razlog zbog čega se mlade osobe ne odlučuju da otkriju svoju homoseksualnu orijentaciju roditeljima (Rilley Bettina H. 2010:3-11).

Centar za socijalni rad ima obavezu da, u okviru svoje stručne djelatnosti, organizuje i razvija informativnu mrežu u koju bi uključio sve relevantne ustanove, službe i organizacije koje mogu pružiti pomoć i zaštitu žrtvi nasilja u porodici. (Zeković B, Milić S, Zekić S 2014:33). Centar ima vodeću i koordinirajuću ulogu u procesu procjene stepena ugroženosti koja se sastoji u utvrđivanju oblika, intenziteta i posledica nasilja u porodici; određivanje vrste potreba i mogućnosti pomoći LGBT osobi, prikupljanje podataka podrazumijeva i razmjenu informacija između svih pomenutih institucija, službi i organa. Prema potrebi, centar može i da pribav-

lja stručni nalaz i mišljenje odgovarajućih medicinskih ustanova ili specijalizovanih savjetovaništa.

Već u fazi početne procjene neophodno je organizovati posetu porodici. Značajno je, zbog osiguranja bezbjednosti, u svim slučajevima prve posjete obezbijediti prisustvo dva stručna radnika centra za socijalni rad. Veći broj stručnih radnika je često neracionalan i može imati nepovoljan efekat na uspostavljanje odnosa saradnje sa porodicom. U situacijama kada postoji osnovana pretpostavka da će bezbednost stručnih radnika biti ugrožena, kao i u nekim slučajevima združenog ispitivanja/istrage, potrebno je obezbediti asistenciju policije. Potrebno je na pogodan način najaviti posetu porodici, osim u slučajevima kada takva poseta ugrožava bezbjednost LGBT osobe ili omogućava uništenje važnih dokaza za istragu zlostavljanja.

Materijalni dokazi zlostavljanja su veoma značajni i moraju biti prije svega otkriveni, bilo od strane policije, zdravstvene službe ili centra za socijalni rad, a zatim i sačuvani. Dužnost policije je da ove dokaze precizno navede i opiše u izveštaju, a ako je moguće i da ih fotografše i sačini fotoelaborat.

Centar je dužan prilikom prijavljivanja nasilja policiji, tužilaštvu ili sudu dati sve podatke o žrtvi i slučaju sa kojima raspolaže, ali i brzo formirati spise predmeta, jer se ingerencije Centra ne završavaju prijavljivanjem, već je slučaj neophodno pratiti i shodno potrebama obezbjeđivati neophodnu savjetodavnu i porodično pravnu podršku bez predrasuda. Sastavni dio spisa predmeta svakako treba da čine, pored službene zabilješke o saznanjima o porodičnom nasilju, i lista praćenja, kao i službene zabilješke o svakoj preduzetoj radnji, izvještaji i zapisnici.

Radnik_ca Centra za socijalni rad treba, što je prije moguće da napravi procjenu rizika. Na osnovu toga, on će zatim isplanirati kako sve ovaj državni organ treba da pomogne žrtvi. Procjena podrazumijeva prikupljanje informacija od same žrtve, njene porodice i okruženja, zdravstvenih, obrazovnih i drugih ustanova koje su imale kontakt sa žrtvom, kao i konsultacije sa stručnjacima. Cilj je procijeniti rizike kojima je žrtva izložena, njenu bezbjednost, njene potrebe i okruženje u kojem živi. Već u ovom stadijumu radnik_ca Centra za socijalni rad može početi rad s porodicom i omogućiti žrtvi pristup nekim od usluga socijalne zaštite, ako procijeni da za tim postoji potreba. O rezultatima procjene radnik_ca ovog državnog organa sačinjava izvještaj, a s tim rezultatima moraju biti upoznati žrtva i svi organi i službe koji su uključeni u rješavanje tog konkretnog slučaja.

Centar za socijalni rad je dužan izraditi sigurnosni individualni plan zaštite za žrtvu, koji treba da obuhvati jasne i precizne zadatke/obaveze za samu žrtvu i stručna lica koji treba da bude vremenski određen. Sprovođenje siguronosnog plana treba pratiti i po potrebi mijenjati i usklađivati sa trenutnim stanjem i potrebama žrtve. Ukoliko žrtva traži smještaj izvan svoje porodice, ostvariti saradnju sa skloništem ili nevladinom organizacijom koja pruža smještaj žrtvama. Smještaj u Skloništimama mora biti na zahtjev i uz pristanak žrtve a ne na osnovu procjene stručnog tima.

Mišljenje da stručni tim treba da odluči/procijeni da li će žrtva biti smještena u Sklonište, koji zastupaju pojedini stručnjaci socijalnih službi, posebno u situacijama kada za ovu vrstu smještaja sam Centar treba da izdvoji određena materijalna sredstva, je pogrešno. Nikada se ne smije zanemariti lični osjećaj bezbjednosti same žrtve, jer ona najbolje poznaje učinioca nasilja i zna šta od njega može očekivati.

Podaci iz dosijea su povjerljivi, ali shodno Protokolu o postupanju prema žrtvama porodičnog nasilja, Centri za socijalni rad su dužni na osnovu pisanog zahteva, *policiji, sudu i tužilaštvu omogućiti uvid u spise predmeta*, u svrhu obezbjeđivanja dokaznog materijala u krivičnom i prekršajnom postupku.

Shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici prema učiniocu nasilja ili više njih mogu se izreći zaštitne mjere. Izuzetno je važno da zahtjev za određivanje *zaštitne mjere* osim žrtve ili njenog zastupnika, mogu podnijeti i centri za socijalni rad, odnosno druge ustanove socijalne i dječje zaštite. Rješenje o izrečenoj zaštitnoj mjeri sud je dužan da dostavi centru za socijalni rad na čijoj teritoriji žrtva i učinilac nasilja imaju prebivalište ili boravište. Ukoliko žrtvi, zbog materijalnih mogućnosti ili drugih razloga, pravna zaštita nije dostupna, Službenici_{ce} Centra bi trebali *posredovati između žrtve i kancelarija besplatne pravne pomoći*.

Centar za socijalni rad može upoznati LGBT žrtvu nasilja u porodici i pružiti joj pravnu pomoć ili je uputiti u nevladinu organizaciju koja će joj pružiti pravnu pomoć, uvijek kada to žrtva želi iz njoj poznatih razloga radi pokretanja skraćenog postupka zaštite i izricanje zaštitne mjere prije i u toku postupka (čl. 29). Izricanje zaštitne mjere prije i u toku postupka žrtva nasilja može zahtijavati i bez prijave policiji ili Centru za socijalni rad. Ako ocijeni da je neophodno da se žrtva bez odlaganja zaštiti, organ za prekršaje može prije pokretanja i u toku postupka izreći zaštitnu mjeru, najkasnije u roku od 48 časova od časa prijema zahtjeva. Organ za prekršaje može po pravilu zatražiti od centra za socijalni rad ili druge ustanove socijalne i dječje zaštite da mu pruži pomoć u pribavljanju potrebnih dokaza i da iznese svoje mišljenje o svrsishodnosti tražene zaštitne mjere. Sud to može tražiti i od policije a žrtva nasilja je obavezna da u roku od najduže pet dana pokrene prekršajni postupak, dostavljanjem prijave za prekršaje Područnom organu za prekršaje. Izrečena mjera zaštite ne zadržava izvršenje rješenja a Centar za socijalni rad nakon prijema rješenja o izrečenim mjerama zaštite odmah i bez odlaganja mora obavijestiti službenike policije radi preduzimanja izvršenja rješenja.

Porodično nasilje i pravni okvir

Crnogorski normativno - legislativni okvir u oblasti nasilja u porodici i porodičnoj zajednici jasno propisuje jednako za sve žrtve nasilja bez obzira na pol, seksualnu orijentaciju, pripadnost etničkoj grupi i slično sledeće norme:

Ustavom Crne Gore garantuju se ljudska prava i slobode, zabranjuje diskriminacija po bilo kom osnovu, garantuje rodna ravnopravnost, dostojanstvo i sigurnost čovjeka, nepovrijedivost fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava, zabrana mučenja ili nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, sloboda kretanja i nastanjivanja (Milić S, Delija F 2014:18)

Organizacije civilnog društva, međunarodne organizacije i brojni pojedinci u Crnoj Gori, koji se zalažu za poštovanje ljudskih prava i u svijetu ustanovljenih standarda, 2002. godine izborili su se, uz značajnu političku podršku, da krivično djelo nasilje u porodici i porodičnoj zajednici zauzme svoje mjesto u spektru propisanih krivičnih djela, koja se već dugi niz godina nalaze inkorporirana u brojnim nacionalnim zakonodavstvima zemalja razvijene Evrope. U Zakonu o izmjenama i dopunama KZCG (Sl. list RCG br. 30/2002) predviđa se po prvi put u Crnoj Gori ovo krivično djelo i priznaje se opasnost od ove vrste nasilja. Međutim, to ne znači da prije toga nije bilo zaštite od ove vrste nasilja, ali je uvijek postojala dilema da li je ta zaštita bila adekvatna? Tako, prije njegove inkriminacije, žrtve porodičnog nasilja štatile su se već postojećim inkriminacijama nasilnog sadržaja, čak i za neke inkriminacije sa strožijim sankcijama. Međutim, neka od tih inkriminacija, kao na primjer lake tjelesne povrede (čl. 37 st.1) i ugrožavanje sigurnosti jednog lica (čl.49 st. 1) KZCG predviđala su vođenje postupka po privatnoj tužbi. Inkriminacijom krivičnog djela - Nasilje u porodici i porodičnoj zajednici (Čl. 220 st. 1-5) krivično gonjenje se vrši po službenoj dužnosti. Imajući u vidu činjenicu da žrtva i izvršilac najčešće žive zajedno i za svo vrijeme trajanja postupka, to postoji bojazan da bi žrtva pod pritiscima, prijetnjama izvršioca i drugih članova/ica porodice i dejstva straha od još većeg nasilja izvršioca, odustajala od gonjenja ukoliko bi se ovo krivično djelo gonilo po privatnoj tužbi. Za postojanje radnje izvršenja osnovnog oblika krivičnog djela potrebno je da je ona preduzeta upotrebom nasilja. Pod nasiljem se podrazumijeva upotreba sile ili ozbiljne prijetnje da će napasti na život i tijelo. U smislu ovog krivičnog djela sila može biti posredna, neposredna, apsolutna i kompulzivna a prijetnja ozbiljna, stvarna, moguća, ali s obzirom na intezitet zla mora biti kvalifikovana. Prijetnjom se članu porodice i porodične zajednice stavlja u izgled napad na život i tjelesni integritet. Posljedica djela je ugrožavanje tjelesnog i duševnog integriteta člana svoje porodice ili porodične zajednice. Kriv je izvršilac koji je postupao sa umišljajem, direktnim ili eventualnim. Umišljaj se zasniva na svijesti i volji izvršioca da ispoljenim ponašanjem, odnosno preduzetim radnjama ugrozi spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice ili porodične zajednice. Teži oblik ovog krivičnog djela ako pri izvršenju kao kvalifikatorni elemenat je korišćeno oružje, oruđe ili drugo sredstvo da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši. Sredstvo može biti iz prirode, sredstvo za rad ili proizvod ljudskog rada. Takođe, kao kvalifikatorni elemenat u stavu 3 je posljedica ako je nastupila teška povreda, teško narušava-

nje zdravlja usled preduzete radnje izvršenja osnovnog ili kvalifikovanog obilika ili je učinjena prema maloljetnom licu. Najteži oblik ovog krivičnog djela je - ako je usled preduzete nehatne radnje izvršenja nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice. Usled umišljajne smrti člana porodice ili porodične zajednice, ovo djelo prerasta u teško ubistvo iz čl. 144 st. 7 Krivičnog Zakonika. Privilegovani oblik ovog krivičnog djela čini onaj ko prekrši mjere zaštite od nasilja u porodici, koje mu je sud ili drugi nadležni organ izrekao na osnovu zakona. Izmjenama i dopunama Krivičnog Zakonika došlo je do propisivanja dodatnih mjera zaštite, ali koje u praksi u dijelu njihovog sprovođenja nailaze na određene pravne probleme, jer se primjenjuju danom pravosnažnosti, što prema našem mišljenju ne daje dovoljne garancije zaštite žrtve porodičnog nasilja.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2010. godine i najznačajniji nacionalni pravni akt "lex specialis" sa karakteristikama sprječavanja i suzbijanja nasilja u porodici, zaštite osoba izloženih nasilju u porodici i nesmetan pristup sudu za prekršaje bez bilo kakvih troškova. Prekršaj čini svako lice - član porodice koje svojim činjenjem ili nečinjenjem ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana_ice porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno. Težim oblikom nasilja u porodici smatra se prikrivanje člana porodice sa posebnim potrebama. Članom 6. propisana je hitnost postupka pri čemu je poseban naglasak stavljen na zaštitu interesa i dobrobit žrtve nasilja. ZZNP-om propisana je dužnost državnih organa, drugih organa, zdravstvenih, obrazovnih i drugih ustanova da prijavljuju policiji nasilje, u slučaju sumnje u učinjeno nasilje za koje su saznale u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, odnosno djelatnosti. Organ za prekršaje i policija dužni su da obavijeste Centar za socijalni rad o prijavljenom nasilju. Prednost ovog zakona je što prvi put predviđa uvođenje zaštitnih mjera za nasilje u naš pravni sistem, sa ciljem sprečavanja nasilja i otklanjanja posljedica već izvršenog nasilja, te prevaspitanje učinilaca nasilja i eliminisanje okolnosti koje pogoduju ili podstiču vršenje nasilja. Zakon uređuje zaštitu žrtava nasilja u prekršajnom postupku i propisuje pet zaštitnih mjera kao vrste prekršajnih sankcija. Učiniocu nasilja može se izreći jedna ili više zaštitnih mjera: - udaljenje iz stana ili drugog stambenog prostora; - zabrana približavanja; - zabrana uznemiravanja i uhođenja; - obavezno liječenje od zavisnosti; - obavezni psihosocijalni tretman. Zakonom je propisano da Centar za socijalni rad obrazuje stručni tim od predstavnika_ca te ustanove, organa i službi lokalne uprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka_inja koji se bave pitanjima porodice, radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom. S tim u vezi u svim Centrima za socijalni rad su obrazovani multidisciplinarni stručni timovi za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad djecom. Socijalna zaštita žrtve porodičnog nasilja obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i usluge socijalnog

rada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječija zaštita. Na osnovu Člana 28. stav 7. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni list CG", broj 46/10), Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo je Pravilnik o bližem sadržaju i izgledu obrasca naređenja o udaljenju ili zabrani vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje, koji je objavljen u Službenom listu 42/12 od 31.07.2012. godine, a donešeni su i drugi propisani podzakonski akti.

Zaključak

Organ uprave nadležan za policijske poslove, organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, Centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i dječije zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organ i ustanova koji se bave zaštitom, dužni su da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu LGBT osoba u zavisnosti od stepena njene ugroženosti.

BORBA PROTIV TRGOVINE LJUDIMA

MODERNO ROPSTVO I GUBITAK SLOBODE: ULOGA I MJESTO POLICIJE

Aida Petrović

Za efikasnost policije je ključno da policijski službenici_ ce budu maksimalno profesionalni i posvećeni zadacima koji su pred njima postavljeni. Zato je obrazovanje policije neprocjenjivo za uspješnu primjenu zakona. Tekst koji slijedi pruža praktične savjete postupajućim policijskim službenicima_ cama i afirmiše, što je izuzetno važno, multidisciplinarni pristup i saradnju policije i referentnih nevladinih organizacija u borbi protiv trgovine ljudima.

Uvod

Crnogorski ženski lobi (CŽL) je ženska nevladina, feministička, mirovna organizacija posvećena borbi protiv nasilja nad ženama i djecom. CŽL je posebno prepoznata organizacija na polju prevencije, edukacije, pomoći i podrške žrtvama nasilja, posebno žrtvama trgovine ljudima. CŽL tokom dugog niza godina aktivizma posvećen je i mirovnom aktivizmu, nenasilnoj komunikaciji i suprostavljanju i odbacivanju svih oblika diskriminacije, rasizma, fašizma, fundamentalizma i homo_ bi_ transfobije. Na tom planu uspostavljena su i razvijena brojna partnerstva kako sa državnim institucijama tako i međunarodnim agencijama i civilnim društvom u cjelini.

Problematika trgovine ljudima je izuzetno osjetljivo pitanje koje zahtijeva stalnu društvenu i profesionalnu pažnju. Zato smo s zadovoljstvom prihvatili poziv Savjeta za građansku kontrolu rada policije da učestvujemo i podržimo izradu ovog specijalizovanog policijskog priručnika u kojem koji sadrži konkretne i praktične savjete za postupanje policije u slučajevima trgovine ljudima. To činimo volonterski u želji da s jedne strane podržimo napore Savjeta, kolektivnog ombudman tijela za pitanja policije, ali i nastavimo, s druge strane, s pružanjem stručnog i kontinuiranog doprinosa daljoj edukaciji i jačanju kapaciteta crnogorske policije.

Osnovno o trgovini ljudima

Trgovina ljudima, posebno ženama i djecom, podrazumijeva "regrutovanje, transport, transfer, sakrivanje ili prihvatanje osoba, koristeći silu, otmice, prevaru i lukavstvo, prinudu, zloupotrebu sile, davajući i primajući novac ili neku drugu korist da bi uspjeli da kontrolišu drugu osobu u cilju eksploatacije".¹⁰

Trgovina ljudima je jedna od najbrže rastućih kriminalnih industrija u svijetu. To je oblik modernog ropstva u kojem kriminalci profitiraju na ograničavanju slobode, kontroli i iskorištavanju drugih. Žrtve u tu situaciju dolaze na različite načine a najčešće su posrijedi obmane, prevare, prijetnje, ucjene, nasilje, manipulacije, lažni oglasi za (unosne) poslove, iskorištavanje siromaštva i oskudice... Cilj tih kriminalnih aktivnosti jeste seksualno iskorištavanje i prisilni rad.

Ova problematika zahtijeva efikasan i uspješan multidisciplinarni odgovor ali i punu profesionalnost svih uključenih aktera/partnera. Posljednjih godina u Crnoj Gori se uspostavlja uspješno partnerstvo između onih koji su zaduženi da sprovedu zakon - tužilaštvo i policija - ali i onih ustanova i organizacija koje su posvećene psihosocijalnoj podršci, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti. Samo zajedničkim radom svih, s akcentiranom odgovornošću policije i tužilaštva, moguće je iskorijeniti trgovinu ljudima u Crnoj Gori.

Kroz saradnju države, međunarodnih organizacija i civilnog društva možemo reći da je značajno unaprijeđena borba protiv trgovine ljudima. Možemo konstatovati da je ta saradnja doprinijela da se kvalitetnije prikupljaju i evaluiraju podaci ali i izvještava o problematici trgovine ljudima. Takođe zajednički napori i saradnja učinili su da se pripremi i primjenjuju kvalitetne obuke kako bi se stalno njegovala i unaprijeđivala posvećenost vladavini prava ali i senzibilitet prema žrtvama.

Trgovina ljudima je globalni fenomen

Trgovina ljudima je jedna od najvećih i najprofitabilnijih globalnih kriminalnih aktivnosti, zajedno sa trgovinom narkoticima, oružjem i pranjem novca.

Svake godine između 600 -800.000 ljudi postaju žrtve trgovine ljudima. Od tog broja više od 70 % žrtvava su žene, a više od polovine su djeca. Djeca, dobi između 12 do 14 godina, uglavnom djevojčice, bivaju seksualno eksploatisane.

Ostvarivanje prava djeteta je indikator razvoja demokratskih odnosa u društvu i spremnost društva da djeci omogući optimalne uslove za život i razvoj poštujući osnovni princip najboljih interesa djeteta.

¹⁰ UN Protokol o prevenciji, sprječavanju i kažnjavanju trgovine ljudima, posebno ženama i djecom, 2000.

Razlika između trgovine ljudima i krijumčarenja migranata

Zbog ponovo aktuelne izbjegličke krize u Evropi cijeni se važnim da istaknemo razliku, zbog pravilnog razumijevanja, kod policijskih službenika, između trgovine ljudima i krijumčarenja migranata.

Kod krijumčarenja migranata, cilj krijumčara je da ostvare zaradu tako što će jednu osobu ilegalno prebaciti preko jedne ili više međunarodnih granica uz pristanak osobe koja se krijumčari.

Trgovci ljudima zarađuju kroz eksploataciju žrtava tokom dužeg vremenskog perioda.

Dok krijumčarenje uvijek podrazumijeva prelazak državne granice, trgovina ljudima može biti i unutrašnje, internog, odnosno lokalnog karaktera, kada se čitav proces odvija na teritoriji jedne države. Ne postoji pristanak žrtve trgovine ljudima na eksploataciju, već se njena poslušnost i učešće u eksploataciji osiguravaju putem prijetnji, prinude, prevare i slično.

Za razliku od krijumčarenih osoba, koje mogu da idu gdje žele kada stignu na destinaciju, tj. ne ostaju vezane za krijumčara, žrtva trgovine ljudima nema stvarnu slobodu kretanja.

Međutim važno je da napomenemo da su i iregularni migranti u povećanom riziku od trgovine ljudima. Tokom ilegalnog transfera su u potpunosti zavisni od svog krijumčara, i kad stignu na željenu destinaciju, jer su zbog svog ilegalnog statusa prinuđeni da svoju egzistenciju obezbjeđuju na crnom tržištu rada i nemaju nikakvu zaštitu.

Najčešći oblici trgovine ljudima

Iako se žene najčešće prodaju i kupuju u cilju seksualne eksploatacije i prinudne prostitucije, žrtve trgovine ljudima mogu biti i muškarci. Muškarci su obično izloženi radnoj eksploataciji, ali mogu biti žrtve i drugih oblika eksploatacije.

Djeca su najosjetljivija grupa žrtava trgovine ljudima. Ona se iskorišćavaju za prinudnu prošnjku, seksualnu eksploataciju, prinudni rad, rad u kući, prinudnu prostituciju ili prinudnu vojnu službu (djeca vojnici). Broj djece koja postaju žrtve trgovine ljudima je u porastu. Trgovina ljudima se, između ostalog, može klasifikovati i na ovaj način: seksualno ropstvo; radno ropstvo; ilegalno usvojenje; prinudni brak; uzimanje i prodaja ljudskih organa i djelova tijela; prinudno vršenje kriminalnih radnji; prinudno učestvovanje u oružanim sukobima.

Žrtve trgovine ljudima - zajednički profil

Iako se neke grupe češće pojavljuju kao žrtve nego druge, činjenica je da žrtva trgovine ljudima može da bude bilo ko – i muškarci i žene, i djeca, nezavisno od svog porijekla, godina, nacionalne pripadnosti, obrazovanja, socijalnog statusa ili neke druge osobine.

Zajednički ili karakterističan profil žrtve ne postoji. Na osnovu naše prakse možemo reći da je svaki slučaj individualan i da ga tako treba posmatrati i rešavati.

Nije pravilo, ali češće se radi o osobama iz marginalizovanog socijalnog i ekonomskog okruženja, ali to ne znači da drugi_e ne mogu biti žrtve (visoko obrazovane osobe, osobe dobrog imovnog stanja).

Postoje i predrasude da je trgovina djecom prisutna samo kod romske ili egipćanske zajednice. To praksa sasvim demantuje.

Ono što se često pojavljuje, kao zajednička karakteristika žrtava trgovine ljudima, je prethodno iskustvo nasilja (nasilja u porodici, partnerskog nasilja i slično). Kod osoba za koje nam je ovaj podatak poznat, njih čak 81 % bilo je ranije, prije iskustva trgovine ljudima, izloženo nekom obliku nasilja, i to najčešće porodičnom.

Ko su trgovci ljudima?

Takođe i trgovac ljudima može biti svako – najrazličitiji muškarci i žene imaju svoju ulogu u lancu trgovine ljudima, od vrbovanja do eksploatacije. Vrlo često su to osobe od povjerenja, srodnici, čak i članovi uže porodice, kao i ljudi koje žrtva poznaje duži vremenski period. S druge strane, eksploataciju može vršiti i nepoznata osoba koju je žrtva upoznala tražeći posao, mogućnost za školovanje u drugoj zemlji ili drugom gradu, brak...

Trgovina ljudima često funkcioniše kao “porodični posao” u kome svaki član porodice ima svoju ulogu. Ipak po međunarodnim statistikama trgovinom ljudima bave se u najvećem procentu muškarci (oko 95 %) a u mnogo nižem procentu kao trafikantkinje se javljaju i žene (5 %)

Trgovina ljudima i faktori rizika

Sljedeći su faktori rizika koji mogu dovesti do trgovine ljudima: siromaštvo, ekonomske krize, humanitarne krize, ratni sukobi, Nejednaki status žena, djevojačka, djevojčica u porodici i društvu, sve veći zahtjevi u sex-industriji za jeftinom/besplatnom radnom snagom, djeca bez porodice Ili staratelja, djeca neregistrovana poslije rođenja, nepohadjanje škole, posebno djevojčica iz ranjivih kategorija.

Uspostavljanje kontrole nad žrtvom trgovine ljudima

Kontrola nad žrtvom trgovine ljudima najčešće se uspostavlja na sljedeće načine: oduzimanje dokumenata; svim oblicima nasilja prema žrtvama (fizičko, psihičko, ekonomsko...); prijetnje i ucjene žrtvi za ličnu bezbjednost; prijetnje i ucjene porodici žrtve u njenom prisustvu; dužničko ropstvo; "Štokholmski sindrom" (psihički odbrambeni mehanizam koji se pokreće kod mnogih žrtava koje su u nemilost radi preživljavanja); razni oblici zavisnosti; izolacija, bilo djelimična ili potpuna.

Trgovina ljudima i policijski integritet - saradnja je ključna a ne samo poželjna

Za efikasnost policije je ključno da policijski službenici_{ce} budu maksimalno profesionalni i posvećeni zadacima koji su pred njima postavljeni. Zato je edukacija policije neprocjenjivo sredstvo za uspješnu primjenu zakona.

Uspjeh policije je ključan za očuvanje i dalju izgradnju povjerenja ali i za uspješnu koordinaciju svih napora.

Koordinirane strategije, za koje zajednički treba da se zalažu i u policiji i civilnom društvu, vode ka većoj vidljivosti problema trgovine ljudima, povećavaju svijest šire javnosti, doprinose većem brojem provjera, istraga i gonjenja, ali i boljoj podršci žrtvama trgovine ljudima.

Zato je od primarne važnosti da se policija saznanjima i sumnjama nevladinih organizacija, o postojanju primjera trgovine ljudima, posveti ozbiljno i s punom pažnjom i preduzme svoje potrebne radnje kako bi ta saznanja bila ispitana i provjerena na odgovarajući način.

Menadžment policijske organizacije s vrha prema terenu i svim organizacionim jedinicama treba da promoviše korektnu i efikasnu saradnju s NVO i drugim relevantnim socijalnim subjektima u toku registrovanja, identifikacije, istrage i procesuiranja slučajeva trgovine ljudima. Posebno je važno, to govori iskustvo, praksa, da se stalno unaprijeđuje bezbjednost i sigurnost žrtava. Policijski službenici koji rade na takvim slučajevima treba u svakom trenutku da čuvaju policijski integritet i kroz neposrednu komunikaciju sa svojim starešinama, kroz neposrednu saradnju sa državnim tužiocima i uz konsultovanje relevantnih NVO provjere primjenu svojih policijskih ovlašćenja. Ovo posebno ističemo zbog važnosti poštovanja i zaštite ljudskih prava žrtava trafikinga, uzimajući u obzir potrebu da se, s pažnjom, razmatraju ljudska prava i posebne potrebe žena i maloljetnika žrtava a posebno da žrtve treba tretirati kao žrtve, a ne kriminalce.

Policijski službenici nikako ne trebaju da zaziru od uključivanja i kontaktiranja nevladinih organizacija (NVO). Uloga NVO se globalno prepoznaje i promovira

še. Kvalitetna komunikacija sa NVO koje predstavljaju ili rade sa žrtvama direktno doprinosi unaprijeđenoj primjeni policijskih ovašćenja i kvalitetnijoj primjeni zakona.

Faze pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima

Žrtve trgovine ljudima imaju prava na zaštitu, pomoć i podršku tokom krizne intervencije, kao i na zbrinjavanje i smještaj u Sklonište za žrtve trgovine ljudima.

Sljedeće su faze pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima: (1) Identifikacija, (2) Pomoć tokom krizne intervencije, (3) Rehabilitacija i pomoć u (re)integraciji, (4) Dobrovoljni povratak/ Mogućnosti za zakonski boravak ili preseljenje (5) Krivični postupak i zahtjev za nadoknadu štete

Sklonište za žrtve trgovine ljudima

U sklopu zaštite tokom krizne intervencija ključno je postojanje i funkcionalno djelovanje Skloništa za žrtve trgovine ljudima.

Sljedeće su faze u funkcionisanju Skloništa:

1. Oficijelni prihvata, hitna procjena potreba žrtve i registracija podataka.
2. Pružanje informacija o mogućnostima i uslovima pomoći i podrške žrtvi.
3. Izrada plana pomoći i bezbjednosti žrtve
4. Postupci pristanka žrtve na sprovođenje plana pomoći.

1. Službeni prihvata - procjena potreba žrtve registracija podataka:

Korak 1 - Informisanje žrtve o potrebi oficijelnog prihvata

Korak 2 - Informisanje o tome ko će a ko neće imati pristup informacijama o njenom slučaju

Korak 3 - Informisanje žrtve o njenom pravu da uskrati odgovor na bilo koje pitanje (princip dobrovoljnosti)

2. Pružanje informacija o mogućnostima i uslovima pomoći i podrške:

Korak 1 - Pružanje informacija žrtvi o dostupnim uslugama pomoći podrške i obavezama prije registracije podataka /ad hoc pomoc

Korak 2 - Pružanje informacija žrtvi o mogućem periodu boravka i oporavka u skloništu bez preciziranja datuma

Korak 3 - Saglasnost žrtve da boravi dobrovoljno u skloništu bez uslovljavanja, ucjena, nagovaranja

3. Izrada plana pomoći i bezbjednosti žrtve:

Korak 1 - Razgovor o predmetnom slučaju s timom za podršku žrtvi i sa žrtvom

Korak 2 - Ispitivanje i zadovoljavanje hitnih potreba žrtve

Korak 3 - Formulisanje plana pomoći i podrške u skladu sa žrtvinim potrebama i željama

4. Postupci pristanka žrtve na sprovođenje plana pomoći:

Korak 1 - Obezbjedivanje prevoda između pružalaca usluga i žrtve

Korak 2 - Informisanje prevodilaca o njihovoj ulozi/apsolutna zaštita identiteta žrtve i podataka

Korak 3 - Obavješćavanje žrtve trgovine ljudima o ulozi prevodioca i njenim pravima: da prihvati plan podrške i pomoći, da odbije plan podrške i pomoći, da saradjuje sa policijom, sudstvom, tužilaštvom il odbije saradnju sa policijom, sudstvom, tužilaštvom.

Djeca žrtve trgovine ljudima

Djeca žrtve trgovine ljudima zahtijevaju specifičan rad i uključivanje stručnih lica i organa socijalne službe kao organa starateljstva po službenoj dužnosti.

Trgovina djecom predstavlja oblik organizovanog kriminala koja obuhvata sve najteže oblike eksploatacije djece i u isto vrijeme grubo kršenje osnovnih ljudskih prava djeteta. Shodno Konvenciji UN pravima djeteta, djetetom žrtvom trgovine smatra se svaka osoba mlađa od 18 godina.

Zato, ni za jednu osobu ispod osamnaest godina starosti, ni pod kakvim okolnostima, ne može se smatrati da je pristala na svoje sopstveno trafikovanje ili eksploataciju u bilo kom obliku.

Sljedeći su oblici trgovine djecom: trgovina djecom radi seksualne eksploatacije, dječije pornografije, pedofilije; trgovina djecom radi eksploatacije dječijeg rada; trgovina djecom radi prosjačenja; trgovina djecom radi vršenja kriminalnih radnji; trgovina nerodjenom ili tek rodjenom djecom radi usvajanja; trgovina djecom radi sklapanja braka; trgovina djecom radi učestvovanja u oružanim sukobima i trgovina djecom radi prodaje tjelesnih organa.

Biti slušatelj_ka žrtve a ne njen kritičar_ka

Slušanje žrtve je veoma bitan a nimalo lak dio rada u okviru podrške i pomoći žrtvi.

Većina aktivistkinja nevaldinih organizacija koje rade sa žrtvama provedu puno vremena slušajući ispovijesti žrtava.

Naše aktivno slušanje žrtve trafikinga, koje se preporučuje i policijskim službenicima_cama, podrazumijeva primjenu humanih, feminističkih principa kao i poštovanje etike različitosti i apsolutnu zaštitu identiteta žrtve i njenje priče. Takav pristup zahtijeva: koncentraciju, odsustvo spoljnih ometanja, otvorenost i iskrenost.

Šta treba izbjeći pri komunikaciji s žrtavama trgovine ljudima

Ne treba: reagovati verbalno ili fizički na način koji reflektuje gađenje ili prezir – uzdržavanje od prikazivanja šokiranog lica ili razgovor o tome kako je to užasno iskustvo. Ovo može zbuniti žrtvu i navesti da misli da je on_ona loš_a, a ne iskustvo.

Ne treba: ispitivati žrtvu. Treba joj dozvoliti da samo ispriča šta želi u vremenu kada se za to osjeti spremnim.

Ne treba: postavljati pitanja o redosljedu situacija koje vam žrtva govori, čak i kada niste sigurni da informacije imaju smisla. Često, osobe koje su imale traumatično iskustvo imaju problem da zapamte činjenice ili događaje u redosljedu u kojem su se odvile.

Ne treba: žrtvi nikad ne nuditi gotovo rješenje

Šta je poželjno pri razgovoru ili šta pomaže žrtvama trgovine ljudima:

Ostanite otvoreni: Ovoj osobi je potreban vaš neosuđujući stav. Možda ste prva osoba sa kojom je ikada razgovarala o svom iskustvu, i vaša podrška je od presudnog značaja, čak i kada ćete samo saslušati i uputiti na kvalifikovanijeg pružaoca usluga.

Dozvolite žrtvi da ima vremena da razmotri svoje opcije: Presentujte opcije koje imate za nju_njega i dozvolite mu da izabere one koje su joj_mu korisne i čuvaju je_ga sigurnom_im. Ova osoba možda neće sebe vidjeti kao žrtvu zbog uvjeravanja od strane trafikanta da je on_a loša osoba i da zaslužuje stvari koje su mu se desile.

Upamtite: Vaša uloga u ružanju pomoći može biti kompleksna. Morate se sjetiti da informišete ostale relevantne pružaoce socijalnih usluga i pomoći (posebno djetetu) da bude dio svog procesa oporavka. Kada je žrtva aktivno uključena u oporavak to će olakšati vaš posao i posao vaših kolega.

Svi koji rade sa žrtvama nasilja_trafikinga moraju u potpunosti sačuvati identitet i priču žrtve.

Razgovor sa žrtvom koja čuti

Žrtva često nije u mogućnosti da zbog posljedica trauma straha, nepovjerenja, povreda... saopšti kako se osjeća, što želi, gdje se nalazi.... U takvim situacijama treba obrati pažnju na:

- Povremeno ćutanje prekinuti riječima podrške i razumijevanja (“Želim da ti pomognem... Ovdje sam da te saslušam... Razumijem da je teško govoriti o bolnim trenucima... Pokušaj nešto da mi kažeš sada ili želiš kasnije...I tada cu biti tu da te saslušam i da ti vjerujem, bez osuđivanja ...”)
- Ćutanje žrtve je “odgovor” na njenu nespремnost da sada i ovdje govori o pretrpljenom nasilju
- Nemogućnost uspostavljanja komunikacije sa žrtvom nije neuspjeh pružaoца podrške i pomoći, već stanje беспomoćnosti u kojem se žrtva nalazi
- Pokušati dobiti odgovor od žrtve da li se osjeća bezbjedno, da li je strah od nekoga, koje su njene primarne potrebe u tom trenutku

Osnovni koraci u radu sa žrtvom sa suicidalnim namjerama

- Uspostaviti kontakt povjerenja, razumijevanja, bliskosti, nikako sažaljenja
- Razgovor voditi na emocionalnom nivou u kojem se žrtva nalazi
- Dok traje razgovor sa žrtvom u mislima formirati koji je naredni korak koji će nas približiti žrtvi, a nju udaljiti u namjeri suicida, dok ne stigne stručna pomoć.
- “Naoružati” se strpljenjem, smirenošću, optimizmom, pratiti reakcije žrtve i ohrabrivati je da možemo skupa prebrodit problem
- Identifikovati problem koji je žrtvu naveo da pomisli ili pokuša suicid
- Identifikovati način na koji je žrtva namjeravala da izvrši suicid i da li je to ranije pokušavala.
- Identifikovati da li želi pomoć rodbine, prijatelja, ljekara, aktivistkinje...
- Kroz nenametljiv i ohrabrujući razgovor pomoći žrtvi da se oslobodi sredstava koji bi joj omogućili da pokuša suicid (tablete, droga, alkohol, sječiva...)

- Svaku prijetnju žrtve da će pokušati suicid treba shvatiti ozbiljno, posebno ako je to pokušavala ranije.

Žrtve trgovine ljudima imaju prava

Policijski službenici trebaju imati stalno u vidu, bez obzira na formu i oblik rada, da niko nema pravo nekoga prisiliti da radi, bilo koji posao, protiv njegove volje odnosno mimi saglasnosti te osobe. Zato se svi navodi o postojanju prisilnog rada i ograničavanju slobode moraju detaljno ispitati. Osim diskutovanja saznanja unutar policije i upoznavanja, sa slučajem, nadležnog tužilaštva korisna je, već na početku, bliska saradnja sa nevladinim organizacijama.

Zato je važno da policijske starešine njeguju dijalog i kontakte sa organizacijama koje su posvećene borbi protiv nasilja i borbi protiv trgovine ljudima. Važno je da policijski službenici, koji rade na ovoj problematici, i suočavaju se, profesionalno, sa slučajevima trgovine ljudima, budu detaljno upoznati s radom i kontaktima odgovarajućih NVO.

Korisno je da se u svim policijskim stanicama, na vidljivim mjestima, nalaze kontakt podaci odgovarajućih grupa (NVO) koje rade sa žrtvama nasilja i posvećene su borbi protiv trgovine ljudima.

Policijski službenik_ca dužan_na je da u svakom trenutku, pa čak i onda kada sumnja na kršenje zakona, žrtvama pruži informacije o njihovim pravima, uvijek bude svjestan_sjesna koliko je važna kvalitetna komunikacija i dobro sporazumijevanje (dostupnost prevodioca), pravna pomoć i kontaktiranje odgovarajućih grupa koje mu_joj mogu pomoći da s više sigurnosti i povjerenja pristupi žrtvi, kvalitetnije uoči i prepozna problem, obavi potrebne konsultacije i pristupi daljim službenim mjerama i radnjama uz nalog tužilaštva.

Korisna pitanja pri sumnji da je neka osoba žrtva trgovine ljudima

“Policija u zajednici” je izuzetno važan i koristan program Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova. Zato je važno, upravo policijski sastav na lokalnom nivou, posebno u sredinama, opštinama, u kojima je prisutna turistička industrija, povećan broj posjetilaca, u kojima je koncentracija zabavnih i drugih sadržaja, osposobiti da prepoznaju i procesuiraju slučajeve trgovine ljudima.

Ova su neka od mogućih pitanja, koja mogu biti korisna službenicima_cama policije, na terenu, kada sumnjaju da je neka osoba žrtva trgovine ljudima:

Koju vrstu posla radite (1), Jeste li plaćeni za svoj posao (2), Da li je novac koji zarađujete u vašem posjedu (3), Možete li napustiti odnosno odustati od posla kada kog želite (4), Imate li slobodu kretanja ili ste ograničeni, možete li pomoći kamo god želite (5), imate li i da li slobodno raspolažete svojim slobodnim vremenom (6), Da li je vaša porodica ugrožena na bilo koji način (7), Kakvi su vaši životni i radni uslovi (8), Da li su vrata i prozori u prostoru kojem boravite s bravama, možete li ih slobodno koristiti odnosno otvarati (9), Morate li od nekog tražiti i dobiti odobrenje da bi ste jeli, ići spavati ili koristiti toalet (10), Gdje spavate i jedete (11), Da li su u vašem posjedu lična dokumenta ili vam ih je neko zadržao (12).

O Crnogorskom ženskom lobiju

Misija CŽL sadržana je u činjenici da je nasilje nad ženama i djecom je dio svjetskog političkog procesa, koji ih obezvlašćuje kao ljudska bica i dovodi u stanje poslušnosti. Na taj način se žene i djeca dovode u stanje nemoći, bivaju lakše kontrolisana, poslušnija i imaju strah od autoriteta. Sve dok ćute žrtve nasilja su dobar potencijal za manipulaciju. Nasilje proizvodi mržnju. Ono stvara opšti strah i gubitak kontrole. Žrtve koje su izolovane i ucijenjene ne mogu inicirati nikakvu društvenu promjenu. Ako nasilnici nikada nijesu proglašeni krivima, ako žrtve ne mogu govoriti i donositi sopstvene odluke, o kakvim ženskim i dječijim pravima možemo da razgovaramo? Sve dok društvene institucije ne obezbijede siguran javni prostor u kome žene i djeca žrtve nasilja mogu da kažu sva svoja iskustva nasilja, a da im se pri tom vjeruje u taj iskaz, ne možemo govoriti o poštovanju ženskih i dječijih ljudskih prava. Država na taj način legitimizuje nasilje nad ženama i potvrđuje da žensko tijelo pripada njima - muškarcima. Povezujući politički kontekst pozadine muškog nasilja nad ženama i lično iskustvo sa društvenim procesom potčinjavanja žena shvata se suština održavanja patrijarhata koji proizvodi, podržava i prikriva nasilje nad ženama.

Za više informacija u vezi ovog teksta, ukoliko imate dodatnih pitanja povodom teksta ili rada ove NVO preporučujemo da se obratite aktivistkinjama CŽB putem elektronske pošte na mzenskilobi@t-com.me

POLICIJA I KOMUNIKACIJA S OSOBAMA S INVALIDITETOM

TERMINOLOGIJA I NAČIN OPHOĐENJA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Marina Vujačić

Autorski prilog je u funkciji dodatnog obrazovanja i sadrži preporuke ophođenja i praktične savjete policijskim službenicima, a prilikom postupanja prema osobama s invaliditetom. Intencija je da se kroz poboljšanje komunikaciju između policije i osoba s invaliditetom unaprijedi povjerenje i bezbjednost.

Uvod

Osobama s invaliditetom kroz historiju nijesu bila priznata ljudska prava. O njima se počelo govoriti pojedinačno u nekim, danas razvijenim, zemljama kao što su Engleska (13. vijek), Francuska (17. vijek). Međutim, tek se poslije Prvog, a naročito Drugog svjetskog rata, počelo govoriti organizovanije, i više, o ljudskim pravima osoba s invaliditetom, prije svega zbog povećanja broja osoba s invaliditetom (žrtava ratova), a potom i zbog drugih kumulativnih razloga, između ostalog i zbog toga što se shvatilo da invaliditet nije “problem” pojedinca, već države i društva u cjelini.

Pitanje invaliditeta

Naime, pitanje invaliditeta (pojam invaliditeta) je složeno pitanje i u različito vrijeme se posmatralo s različitih aspekata.

Kroz historiju, invaliditet se shvatao kao problem pojedinca, individualni problem koji se “rješava” izliječenjem, zatvaranjem u instituciju, brigom sistema i

porodice, ali i potpunim ograničavanjem slobode i samostalnosti osobe s invaliditetom, negiranjem ličnosti, njenog integriteta i samoodređenja.

Ophođenje u funkciji isključenja

Način i stil izražavanja, odnosno ophođenja prema ljudima često prouzrokuje odbacivanje ljudi, njihovo izolovanje od većine.

Riječi koje naglašavaju različitosti osoba s invaliditetom od većine društva u negativnom kontekstu, bez obzira da li taj jezik koriste profesionalci, stručni kadar, ljudi konkretnih zanimanja i profesija ili su navedene kroz tekst u medijima ili jezik kojim se priča na ulici, u kući, školi... čini da se osobe s invaliditetom osjećaju manje vrijednim.

Takav pristup i ujedno upotreba pojedinih termina kojima je negirana ličnost i dostojanstvo ljudi s invaliditetom - invalid, invalidno lice, osoba s posebnim potrebama, hendikepiran, hendikepirano lice, ometen, retardiran, bogalj i drugi - a potencirana njihova zavisnost od pojedinih službi i "stručnjaka", isticala je smanjenu sposobnost osoba s invaliditetom da se školuju, rade i zarađuju za život, žive sa sopstvenom porodicom i u okruženju u kojem oni žele da žive.

Dakle, *medicinski ili tradicionalni model* pristupa osobama s invaliditetom se fokusirao na nedostatke koje ta osoba ima i na individualni pristup u smislu izliječiti ili ne - osnovno je pitanje. Samim tim odnos prema osobama s invaliditetom nije bio ravnopravan u odnosu na druge građane, a osobe s invaliditetom nijesu mogle ostvariti svoja ljudska prava, već su najčešće kroz najveći period života "liječene" ili "medicinski rehabilitovane" iako rehabilitacija nije proizvodila očekivane rezultate.

Kontrola nad životima osobama s invaliditetom

Prethodno navedeni pristup je podrazumijevao da je kontrola nad životima osoba s invaliditetom bila prepuštena doktorima ili drugim stručnjacima. Na primjer, ponekad su doktori, specijalisti za rehabilitaciju ili psiholozi odlučivali o tome koju vrstu i nivo podrške će primiti osobe s invaliditetom, kao i o njihovim osnovnim uslovima za život: gdje će oni živjeti, s kim, kada i da li će dobiti hranu, vodu, koju će odjeću nositi, kada će je promijeniti i slično. Ovdje je suviše govoriti o drugim nivoima slobode kao što je odlazak u trgovni, kod frizera, ili sl.

Ponekad, ako profesionalci nijesu mogli da "poprave" invaliditet, osoba s invaliditetom je bila odbačena zbog toga što se nije uklapala u zajednicu (*funkcionalni model*). Djetetu s intelektualnim invaliditetom nije dozvoljeno da pohađa

školu zbog toga što se pretpostavljalo da ne može da uči. Međutim, često su i dan danas u nekim društvima, najčešće ruralnih područjima osobe s intelektualnim invaliditetom zatvorene u kuću i diskriminirane i od strane sopstvenih porodica, ili su bile zatvarane u posebnim ustanovama (psihijatrijskim i slično).

Kada ljudi imaju negativne stavove ili ideje prema osobama s invaliditetom, oni postavljaju „nevidljive“ barijere koje onemogućavaju iskustva i mogućnosti osoba s invaliditetom. Zbog negativnih stavova, osobe s invaliditetom su tokom istorije, a često i danas:

- izolovane u institucijama, specijalnim školama, centrima ili najčešće u svojim domovima;
- naučene da treba da se stide samih sebe i svog invaliditeta;
- kontrolisane od strane porodica, „stručnjaka“, institucija i cijelog društva i sistema.

Promjene inicira OSI pokret

Ovakav pristup nije rješavao “problem” i samim tim nije bio isplativ za društvo i državu jer su osobe s invaliditetom isključivo tretirane kao medicinski i socijalni slučajevi. Međutim, polako se počelo shvatati da invaliditet nije bolest, već stanje, da on nije problem, posebno ne pojedinca, da ljudska prava pripadaju i moraju pripadati i osobama s invaliditetom, kao i svim drugim ljudima jer je jedino tako moguć napredak i razvoj cijelog društva.

Promjene su, naravno, počele inicirati osobe s invaliditetom i to su uspjevale lakše u razvijenim državama, kroz građanske proteste za borbu za prava (slučaj Amerike 1968.), borbu protiv smještanja osoba s invaliditetom u institucije. Tada se počeo fokus priče o invaliditetu kao problemu premještati na društvo, odnosno na barijere u okruženju (socijalne, pravne i u stavovima) koje onemogućavaju ravnopravno učešće osoba s invaliditetom (*socijalni model*).

I dan danas manje razvijene zemlje ili one siromašnije imaju više problema, kada je u pitanju pristup prema osobama s invaliditetom i samim tim nivo poštovanja njihovih ljudskih prava. Preko 30 % omladine koja živi “na otvorenom” (beskućnici) čine osobe s nekom vrstom invaliditeta. (Izveštaj UN Enable 2013.)

Izražavanje održava odnos prema osobama s invaliditetom

Način izražavanja i ophođenja je samo jedan segment odnosa prema osobama s invaliditetom koji datira od davnina, a koji je činio da se osobe s invaliditetom isključuju iz svakodnevnog života.

Kroz istoriju je pristup prema osobama s invaliditetom, a samim tim i stepen ostvarivanja njihovih ljudskih prava zavasio i od: mitova, stavova i dezinformisanosti o tome da osobe s invaliditetom prenose zarazu, da su beskorisne, teret društva, predstavljaju nesreću, da su bolesne, deformisane i nepoželjne, višak - škart, one koje ugrožavaju, da predstavljaju kaznu, grijeh...

Samim tim, osim načina ophođenja, posledica takvog odnosa ogledala se i u socijalnim i pravnim barijerama na koje su nailazile osobe s invaliditetom (barijere u okruženju: nepristupačnost prostora i institucija; pogrešni stavovi okoline i nepominjanje invaliditeta kao osnova za ostvarenje prava u zakonima i drugim pravnim aktima).

Sve ovo je proizvelo osjećaj beskorisnosti, bezvrijednosti, nejednakosti i lične komplekse i strah kod osoba s invaliditetom.

Borba za ljudska prava osoba s invaliditetom se zasnivala na milosrđu i samilosti, saosjećanju i patetici, gdje je negirano ljudsko dostojanstvo i poštovanje različitosti. Odnos prema osobama s invaliditetom zasnivao se na izbjegavanju ili pukoj pomoći koja osobe s invaliditetom i dalje čini pasivnim i zavisnim od drugoga.

Pristup policije osobama s invaliditetom

Tako su, između ostalog i policijski službenici_ ce izgrađivali_ e i dan danas većina izgrađuje svoj stav prema osobama s invaliditetom.

Dodatno, odnos policijskih službenika_ ca je još specifičniji po prirodi stvari jer su policajci_ ke “zaštitnici_ ce“ odnosno “čuvari_ ke” građana.

Takav odnos je s jedne strane pozitivan, jer su policijski_ e službenici_ e uvijek “na usluzi” osobama s invaliditetom, kako bi prevazišli prethodno navedene barijere, posebno one koje se tiču nepristupačnog fizičkog okruženja i saobraćaja.

Međutim, s druge strane policijski službenici_ ce često u pristupu prema osobama s invaliditetom, iz najboljih namjera, ne postupaju u skladu sa policijskim ovlašćenjima, već više slušaju svoj “instinkt“, emocije, budu milostivi, propuštaju, a često u potpunosti izbjegnu komunikaciju, posebno u saobraćaju čim pogledaju i vide znak na automobilu ili pomagala koja koriste osobe s invaliditetom.

“Strah“ policijskog službenika_ ce da na neki način ne pogriješe, ne uvrijede osobu s invaliditetom, prouzrokuje neadekvatno sprovođenje policijskih procedura i ovlašćenja.

Iako, je namjera policijskih službenika_ ca u konkretnoj situaciji altruistična i milosrdna, zbog želje da ne pogriješe, uvrijede i_ ili povrijede osobu s invaliditetom oni_ e upravo ovakvim pristupom prave “dobronamjernu“ grešku i osobe s invaliditetom čine neravnopravnima, ali i neodgovornima.

Lično obilježje proisteklo iz medicinske dijagnoze zapravo je najmanje važno za kontakt s osobom s invaliditetom - potrebno je, kao i u svakoj drugoj situaciji znati nečije ime, ili druga lična obilježja i karakteristike. Zbog toga se nikada, ni u jednoj situaciji, policijski_e službenici_ce ne trebaju dvoumiti da li da zaustave vozilo kojim upravlja ili u kojem se prevozi osoba s invaliditetom, da li da zatraže nekom lična i saobraćajna dokumenta samo zato što tu osobu invaliditet čini drugačijim_om od drugih ljudi.

Oslovljavanje osoba s invaliditetom

Prilikom oslovljavanja ljudi s invaliditetom, treba se truditi da se koriste termini koji ističu ličnost i ljudskost tih osoba (osoba, čovjek, dijete, žena s invaliditetom, a ako su u pitanju konkretne vrste invaliditeta onda korisnik_ca kolica, osoba s oštećenim vidom ili sluhom i govorom, osoba s paraplegijom, osoba niskog rasta...). Pri tome je dobro koristiti riječi koje se inače upotrebljavaju u svakodnevnom govoru u bilo kom kontekstu. Tako, osobi oštećenog vida možete reći "vidimo se", osobi oštećenog sluha "čujemo se" ili "ostajemo u kontaktu", osobi koja koristi kolica "hoćeš li da prošetamo?" i slično jer su to uzrečice koje se koriste u svakodnevnom govoru i koje i same osobe s invaliditetom koriste među sobom.

Ne ustručavajte se, postupajući policijski_e službenici_ce, da osobu koja koristi kolica zamolite da izađe iz auta ukoliko procijenite potrebnim, ponudite se da joj dodate pomagalo (kolica).

Isto tako se ne ustručavajte da razgovarate s osobom oštećenog sluha i govora, zapišite na papiru ukoliko će to pomoći jer je najvažnije da primijenite zakon, dostojanstveno, strpljivo i principijelno.

Kada su osobe s invaliditetom u pitanju nema mjesta patetici. Globalan pristup ovom pitanju podrazumijeva promjenu zakonske procedure, promjenu svijesti građana_ki, poštovanje zakona, prava, ali i odgovornost (*model zasnovan na ljudskim pravima*).

Četiri modela pristupa prema osobama s invaliditetom koja su kroz historiju karakterisala pogled na invaliditet i odnos prema osobama s invaliditetom jasno ukazuju na činjenicu da su ljudska prava i socio - kulturni odnos prema osobama s invaliditetom uvijek u fazi razvoja.

Koliko će se u društvu poštovati prava osoba s invaliditetom i osobe s invaliditetom tretirati kao ravnopravni građani_ke zavisi i od vas.

INKLUZIVNA POLICIJA

POLICIJSKI SLUŽBENICI: ZAŠTITNICI LJUDSKIH PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

Miroslava-Mima Ivanović

Policijski servis u cjelosti treba učiniti dostupnim i pristupačnim. Treba nastaviti s obrazovnim programima koji unapređuju komunikaciju i primjenu policijskih ovlaštenja prema osobama s invaliditetom. Poput evropskih i crnogorska policija treba biti inkluzivna za osobe s invaliditetom.

Policija i osobe s invaliditetom

Zakon o unutrašnjim poslovima definiše policijske poslove. Između ostalog, precizno je navedeno, da su policijski poslovi “zaštita bezbjednosti građana i Ustavom utvrđenih sloboda i prava”.

Primjena policijskih ovlaštenja i obavljanje zakonom definisanih policijskih poslova u odnosu na osobe s invaliditetom ne podrazumijeva samo spriječavanje krivičnih djela nad ovim osobama, otkrivanje i gonjenje počinitelaca krivičnih i drugih djela, otkrivanje i privođenje osumnjičenih s invaliditetom već i mnogo više.

Zaštita ljudskih prava i sloboda osoba s invaliditetom koju treba da sprovedi policija u svakodnevnom radu tiče se njene komunikacije s ovim osobama, obezbjeđivanje jednakosti i poštovanja ljudskog dostojanstva u policijskim procedurama, uvažavanja ličnosti, shvatanja potreba i primjene sankcija na ove osobe.

Obezbjedivanje uživanja ljudskih prava osoba s invaliditetom jeste obezbjeđivanje njihove jednakosti.

Osobe s invaliditetom moraju da uživaju jednakost kako u realizaciji prava, za šta su često potrebni dodatni podsticaji, tako i u snošenju odgovornosti i trpljenju sankcija, pri čemu se ne smije povrijeđivati njihovo ljudsko dostojanstvo.

Bezbijednost, ravnopravnost i barijere

Pri realizaciji svog prava na bezbjednost i siguran život i na zaštitu od povrede prava i sloboda, osobe s invaliditetom se suočavaju s brojnim barijerama.

Policijske stanice su nepristupačne za korisnike_ce kolica, a ukoliko osoba s invaliditetom dođe do policijskog_ke službenika_ce on_a se, nažalost, najčešće obraća osobi u njenoj pratnji. To posebno vrijedi ljudsko dostojanstvo osobe s invaliditetom. Policijski_e službenici_ce treba da se, bez obzira na razlog i povod dolaska, posjete, boravka u službenim prostorijama osobe s invaliditetom, istoj obraćaju i s njom razgovaraju direktno i neposredno, gledajući u oči, kao i svakog drugog građana_ku. Pratiocu_lji osobe s invaliditetom treba se obratiti isključivo kada je neku informaciju od njega_nje potrebno dobiti. Čak i u situaciji kada se komunicira s osobom s oštećenjem sluha obraća se njemu ili njoj, a ne prevodiocu (tumaču) znakovnog jezika.

Ako ste imali iskustvo u privođenju korisnika_ce kolica, vjerovatno niste bili svjesni da “ubacivanjem” u nepristupačno vozilo ili prostoriju vrijeđate njegovo_njeno dostojanstvo i kršite princip jednakosti.

Osobe s invaliditetom zbog brojnih barijera na koje bi naišle_i, nerijetko odustaju od prijave krivičnih i drugih djela čije su žrtve vrlo često. Od toga da li će se ispoštovati njihova ljudska prava tokom policijskih procedura najčešće i zavisi da li će zatražiti zaštitu svojih prava i da li će se i na njih primijeniti sankcije za krivična djela koja počine jednako kao i na druge.

Dakle, policijski_e službenici_ce svoju nadležnost zaštite, bezbjednosti, prava i sloboda vrše već od prvog susreta s osobom s invaliditetom. Međutim, da bi se to zaista primjenjivalo u praksi, policijski_e službenici_ce prije svega trebaju biti svjesni_e jednakosti osoba s invaliditetom s drugim građanima_kama, kao i potrebi stvaranja preduslova da se ta jednakost postigne. Prvi korak u tome i jeste mijenjanje pogleda na osobe s invaliditetom. Drago nam je što je pružena prilika da putem ovog priručnika pošaljemo poruku policijskim službenicima_cama i policijskom servisu u cjelini da je vrijeme za promjenu pogleda i pristupa, i da je vrijeme da policija postane, s aspekta prava osoba s invaliditetom, inkluzivnija.

Zapošljavanje osoba s invaliditetom

Zaštita od diskriminacije je postala evropski standard.

I pored toga što određena ograničenja ili isključenja, mislim na zapošljavanje, u nekim okolnostima mogu biti opravdana, diskriminacija je zabranjena. Prije nego se donese odluka o nekom ograničenju ili isključenju potrebno je detaljno i razumno sagledati svaku konkretnu situaciju. Neophodno je, pri zapošljava-

nju, sprovesti odgovarajuću procjenu vještina i sposobnosti kandidata_kinje i razmisliti i određenim, mogućim, prilagođavanjima. U takvom pristupu našoj policiji mogu pomoći izuzetno brojna, i bogata, iskustva evropskih policijskih servisa.¹¹

Osobe s invaliditetom (OSI), posebno cijene, i pozdravljaju, napore Savjeta za građansku kontrolu rada policije, u vezi sa zapošljavanjem OSI u policijskoj organizaciji. Savjet cijeni da su OSI, zapošljene i profesionalno angažovane u policiji, ključne za poboljšanje i unapređenje odnosa i komunikacije policijske službe i OSI ali i za poboljšanje efikasnosti rada policije u cjelini.

---

11 Preporučujem pažnji posjetu ovom sajtu: <http://www.disabledpolice.info>

POSTUPANJE POLICIJE PREMA MALOLJETNICIMA_CAMA

SENZIBILITET POLICIJE ZA PRISTUP I RAD SA DJECOM I MLADIMA

Milan Radović
Zoran Vujičić

Tekst koji slijedi promovira značaj obrazovanja i specijalizacije policije za sveukupan rad sa djecom i mladima. Senzibilitet policije treba izgrađivati i prema mladima koji nisu u sukobu sa zakonom a u kontaktu su, iz različitih razloga, s policijom. Policijski_službenici_ce uz okolnosti o izvršenju nekog prekršajnog ili krivičnog djela rasvjetljavaju i okolnosti vezane uz ličnost i okruženje u kojem maloljetnik_ca živi. Mladi su posebna društvena osjetljiva grupa i policija joj tako treba i pristupati.

“Policijska ovlaštenja prema maloljetniku primjenjuje policijski službenik koji ima posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učioniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku.

Prilikom preduzimanja radnji prema maloljetnom licu, a naročito prilikom njegovog saslušanja, policijski službenik je dužan da postupa obazrivo, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti, ličnim svojstvima i privatnosti maloljetnika.

Prema maloljetnom licu policijska ovlaštenja se, po pravilu, primjenjuju u prisustvu roditelja ili zakonskog zastupnika i branioca”

Zakona o unutrašnjim poslovima Crne Gore, Član 30.

Uvod

Osnovni dokument koji reguliše **prava djeteta** jeste Konvencija UN o pravima djeteta, usvojena 1989. godine. Ona je upustvo kako sa djecom treba postupati, kako štititi njihova prava i interese i usmjerena je na unapređenje položaja

djece u svijetu. Njeno sprovođenje u državama koje su je ratifikovale nadgleda poseban organ - Komitet za prava djeteta. Konvencija o pravima djeteta je dio unutrašnjeg pravnog sistema države i shodno domaćim propisima, zajedno sa ostalim ratifikovanim međunarodnim instrumentima, ima primat nad nacionalnim zakonodavstvom (Ustav Crne Gore, član 9).

Konvencija je namijenjena svima koji se bave djecom i koji u svom poslu dolaze posredno ili neposredno kontakt sa djecom (prosvjetnim, zdravstvenim i socijalnim radnicima, policijskim službenicima, sudijama, tužiocima...).

Crna Gora je, oktobra 2006. godine, prihvatila Konvenciju o pravima djeteta i obaveze koje proizilaze iz ovog međunarodnog dokumenta.

Pristup policije prema mladima

Policijski poslovi obuhvataju između ostalog i otkrivanje učinilaca svih vrsta krivičnih djela koja su predviđena pozitivnim propisima.

Član 11. Zakona o unutrašnjim poslovima kaže da: "Obavljanje policijskih poslova se zasniva na načelima zakonitosti, profesionalizma, saradnje, srazmjernosti u primjeni ovlašćenja, efikasnosti, nepristrasnosti, nediskriminacije i blagovremenosti".

Policijski_e službenici_e za rad sa maloljetnim osobama moraju imati posebnu obrazovnu i profesionalnu obučenost, koja mora uzeti u obzir psiho_fizičku zrelost maloljetnika_ca koji_e se nađu pred službenicima_cama policije bilo kao (potencijalni) počinioci, svjedoci ili kao žrtve_oštećeni.

Osposobljenost policije za rad s mladima - trenutna situacija

Kadrovski kapaciteti policijskih službenika_ca, osposobljenih za rad sa maloljetnicima, su još uvijek na niskom nivou. Prema izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore na kraju 2014. godine 28 službenika Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) je bilo specijalizovano za postupanje sa i prema maloljetnicima.¹ Ovo je mali broj ako se uzme u obzir da je npr. tokom 2014. godine 278 maloljetnih osoba izvršilo 288 krivičnih djela. Statistički gledano od ovog broja 36 djece je do 14 godina, od 14 do 16 godina je 69 izvršilaca krivičnih djela, a od 16 do 18 godina 173 izvršilaca krivičnih djela. Takođe, službenici_ce policije koji_e su prošli_e obuku za rad i postupanje sa maloljetnim licima i koji_e su raspoređeni_e na tim poslovima nemaju to kao jedino zaduženje, već se bave i drugim poslovima u okviru radnog zaduženja (imovinski kriminalitet, porodično nasilje i sl.). Ovo je posebno mali broj službenika_ca ako se uzme u obzir i preventivno djelovanje.

Obilaskom svih Centara bezbjednosti predstavnici NVO "Građanska alijansa" su utvrdili da ni jedan od njih nema neophodne prostorne uslove za rad i postupanje sa_prema djeci_maloljetnicima_cama. Službenici_ce policije, specijalizovani_e za rad i postupanje sa_prema maloljetnicima_cama, ovaj dio posla obavljaju u službenim prostorijama (kancelarijama) u kojima borave i drugi službenici_ce. Ni jedan centar/odjeljenje bezbjednosti ne posjeduje izdvojenu prostoriju, koja je opremljena u skladu sa potrebama, kako mladih tako i starijih maloljetnika_ca.

Primjena policijskih ovlašćenja i specifičnost životne dobi

Zašto insistiramo na važnosti obrazovanja policije za pristup i rad sa djecom i mladima? Zato jer je pri primjeni policijskih ovlašćenja naglašena potreba i obaveza poštovanja svih drugih standarda koji se odnose na djecu i mlade a koje moraju znati postupajući_e policijski_e službenici_ce. Djeca i mladi uživaju posebnu pažnju i pojačana prava upravo zbog osjetljivosti njihovog životnog doba i specifičnosti psihičkog i fizičkog razvoja. Prisustvo roditelja_staratelja, po pravilu, je neophodno i to je dodatna garancija profesionalnog policijskog postupanja.

Poslednjih godina pojačano je nasilje među djecom i mladima. Ta problematika takođe zahtijeva uključenost i efikasnost policije. Podrazumijeva se da u tim situacijama postupaju osposobljeni_e policijski_e službenici_e.

Policijski_e službenici_ce, posebno kod incidenata u školama, treba da teže da neupadljivo i brzo riješe ovakve situacije i to u najboljem interesu djeteta. Demonstriranje sile od strane policijskih službenika_ca pred učenicima je pogrešno postupanje koje može ostaviti nepopravljive posledice u njihovom ponašanju ali i po ugled policije.

Pri radu s mladima policija treba računati na potrebu bliske saradnje sa drugim ustanovama i organizacijama. Multidisciplinarni i multisektorski pristup je krajnje neophodan i službenici_ce policije treba da doprinose kvalitetnoj atmosferi, timskom, radu i punoj efikasnosti.

Savjet za građansku kontrolu arda polivcije, povodom incidenta u nikšičkoj guimaziji od 8., aprila 2015. godine je ocijenio da se problematici nasilja kod mladih i među mladima, te njihovog neprimjerenog ponašanja mora pristupiti koordinisano, multidisciplinarno i multisektorski i da to ne može biti samo odgovornost policije.

Postupanje policijskih službenika_ca

Postupanje policijskih službenika_ca zavisi od konkretne situacije i povoda ali uvijek mora biti utemeljeno u zakonu i sa posebnim senzibilitetom.

Ukoliko policijski_a službenik_ca prikuplja obavještenja od maloljetnog lica neophodno je da postupa u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku o prikupljanju obavještenja od građana i čini to, po pravilu, u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnog lica ili predstavnika organa nadležnog za socijalnu i dječju zaštitu. Kad se prema maloljetniku_ci izdaje naredba za dovođenje, ovu mjeru sprovodi službenik_ca policije za maloljetnike_ce u civilnoj odjeći, vozilu bez policijskih oznaka i bez vezivanja, osim ako to zahtijevaju okolnosti izvršenja krivičnog djela, vodeći računa o dostojanstvu maloljetnika_ce. Potrebna je veća angažovanost policijskih službenika_ca osposobljenih za rad sa maloljetnicima prema djeci koja nisu u sukobu sa zakonom, već u službene prostorije policije dolaze u svojstvu svjedoka, žrtve ili oštećenog krivičnim djelom jer ih obrađuju inspektori_ke koji se direktno bave ovim oblastima (inspektori za porodično nasilje, inspektori za strance i sl.).

Izazovi u postupanju policije prema maloljetnicima_cama

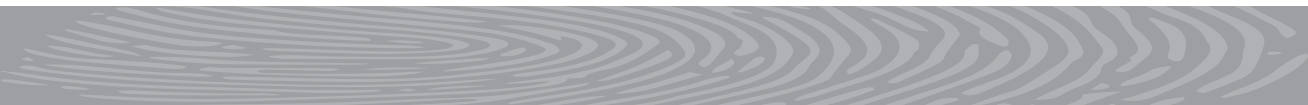
Edukacije su izostale po pitanju ovih i sličnih oblasti te se postavlja pitanje na koji način se postupa sa djecom koja su iz ovih razloga došla u centar/odjeljenje bezbjednosti, kao i da li su sva njihova prava poštovana s obzirom da direktan rad sa njima ne preduzimaju uvijek lica koja su prošla neophodne edukacije.

Zato je važno da policijske starešine osiguraju da primjenu policijskih ovlašćenja prema djeci i mladima uvijek preduzimaju za to spoecijalizovani i osposobljeni službenici_ce. Policijski službenik_ca koji nije osposobljen za rad sa maloljetnicima_cama treba da prije preduzimanja svojih ovlašćenja i prije izvršenja profesionalnog zadatka o tome obavijesti svog pretpostavljenog starešinu kako bi se izbjegle dalje negativne posledice.

Takođe, za ova se lica mora voditi posebna evidencija. Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnoj materiji su obezbijeđene stručne službe pri sudovima i Vrhovnom državnom tužilaštvu pa je veće uključivanje tužioca za maloljetnike neophodno i garantuje da će se obezbijediti najhumaniji postupak i postupanje u najboljem interesu djeteta/maloljetnika.

Upravo zbog nedostatka edukovanog i angažovanog kadra, a i vodeći se ustaljenom praksom, za rad i postupanje sa_prema maloljetnicima_cama, tužioci u većini slučajeva telefonskim putem upute predstavnike centara/odjeljenja bezbjednosti o načinu postupanja sa određenim maloljetnikom. Ovo je pogrešan pristup jer zakonske odredbe obavezuju tužioca za maloljetnike da bude uključen od prvog momenta, dok službenici centra/odjeljenja bezbjednosti samo izuzetno preduzimaju radnje i mjere saslušavanja i uzimanja izjava od maloljetnika_ca.

MUP i Uprava policije treba više da se bave prevencijom i da ima više aktivnosti usmjerenih ka podizanju povjerenja djece i mladih u rad policije. Tu često i roditelji prave grešku. Djecu, tokom vaspitanja i obrazovanja, plaše s policijom, umjesto da je obratno.

POSTUPANJE PREMA MLADIMA U SUKOBU ZA ZAKONOM

POLICIJA: MALOLJETNICI, ETIKA I MEDIJI

mr.sc. Slavko Milić

Procesi demokratizacije, tranzicije i evropskih integracija uzrokovali su značajne društvene promjene. Savremena policijska profesija, uz sve izazove, prati društvene promjene i sve aktuelne procese. Te promjene podrazumijevaju i promociju novog sistema vrijednosti. U tom kontekstu nužno je razmišljati o etičkom postupanju policije, osjetljivim društvenim grupama i osnovnim pravima kao i o medijskim slobodama.

Uvod

Policijska organizacija koja drži do trajnog društvenog ugleda i povjerenja građana, nastoji da formuliše, i učini dostupnim, sve svoje aktivnosti, vrijednosti i misiju svog postojanja. Njeno nastojanje zasniva se i na dobrobiti i ličnosti policijskog_e službenika_ce kao dvije najosnovnije dimenzije na osnovu kojih bi je trebalo prepoznavati.

Koliko je policijska organizacija dobra i uspješna zavisi od toga ko su njeni službenici_ce i kakav lični i profesionalni život (dobrobit) oni vode. Takođe, policija nastoji da jasno stavi do znanja, društvu i međunarodnoj zajednici, da se rad policije ne temelji samo na zakonskim odredbama, već i na visokim etičkim principima i standardima.

Opšti kodeks policijske etike jeste krupan korak, ali ujedno označava početak dugoročnog programa etičkog zasnivanja svih oblasti i segmenata policijskog rada.

Jedan od svakako važnijih etičkih upustava je postupanje prema djeci u sukobu sa zakonom.

Čuvanje privatnosti djeteta i povjerljivosti informacija trebalo bi da budu zaštitni znak rada službenika_ca policije koji_e postupaju u radu sa djecom u su-

kobu sa zakonom. Da bi se izbjegli problemi u tom pogledu neophodno je objasniti djetetu i roditeljima ograničenja u dijelu povjerljivosti i privatnosti, postarati se za bezbjedno prikupljanje, čuvanje, obradu podataka, dosijea i drugih dokumenata, proučiti i slijediti zakonske obaveze kojima se reguliše ova oblast u cilju objavljivanja samo krajnje neophodnih podataka.

Policijska djelatnost u savremenom društvu je izuzetno kompleksna i zahtijeva značajna znanja i profesionalne vještine, kako onih koji policijsku službu svakodnevno obavljaju, tako i onih koji policiji utvrđuju smjernice, vrše nadzor i ocjenjuju njenu uspješnost i djelotvornost.

Policija ima "moć" da primjenjuje moć i kontrolu nad ljudima. (Vujašković.,2010:200). Primjena tih moći zahtijeva jak osjećaj odgovornosti zato što reakcije policajaca_ki mogu imati trajan efekat na život ljudskih bića.

Etika policije označava, prije svega svijest na časno vršenje službe, odnosno manifestovanje moralne ličnosti. Ona predstavlja i skup odgovarajućih stavova i vrijednosti.

Da bi saradnja između policije i medija u društvenoj zajednici bila kvalitetna moraju se obostrano poštovati brojni etički pravci. Odnos policije i medija mora biti zasnovan na povjerenju, međusobnom uvažavanju i obostranoj saradnji.

Novinari_ke bi trebalo u skladu sa njihovom profesijom da provjere tačnost informacija o maloljetnim licima iz svih izvora i da vode računa o eventualnim namjernim greškama. Takođe, da identifikuju izvore i na taj način da omoguće javnosti da dobije što veći broj informacija koje potvrđuju pouzdanost izvora ali i da sprovede odredbe Minhenske deklaracije o pravima i obavezama novinara Evropske zajednice¹², Deklaracije Međunarodne federacije novinara¹³ ali i druge profesionalne standarde.

Međunarodni policijski etički kodeksi

Poverenje javnosti u policiju blisko je povezano sa njenim stavom i ponašanjem prema javnosti, posebno njenim poštovanjem ljudskog dostojanstva i osnovnih prava i sloboda građana_ki. Na temelju principa izraženih u Kodeksu Ujedinjenih Nacija o ponašanju službenih lica zaduženih za sprovođenje zakona, iz Rezolucije Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope o Deklaraciji o policiji, teokovina Evropskog suda za ljudska prava i principa koje je usvojio Komitet za prevenciju torture i nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja, usvojen je Evropski kodeks policijske etike.¹⁴

12 Usvojena na sastanku prestavnika sindikata novinara šest zemalja članica EZ u Minhenu -1971 godine.

13 Usvojena na drugom Svjetskom kongresu Međunarodne federacije novinara -1954 godine.

14 Preporuka Rec (2001)10 Komiteta ministara državama članicama o Evropskom kodeksu policijske etike (koju je usvojio Komitet ministara 19.09.2001. godine, na 765. sastanku zamjenika ministara)

Kodeks ponašanja kriminalističke policije¹⁵ predstavlja važan mehanizam usmjerenja policijskog postupanja prema djeci u kontaktu ili sukobu sa zakonom.

Službenik_ca kriminalističke policije ispunjava dužnosti koje su mu_joj zakonom povjerene s ciljem primjene najviših standarda svoje profesije. Posebno usmjerenje službenik_ca kriminalističke policije u obavljanju svojih dužnosti trebaju usmjeriti na zaštitu ljudskog dostojanstva, uz poštovanje i podržavanje svih ljudi. Primjena sredstava prinude mora biti svedena na mjeru u kojoj je to neophodno i određeno za obavljanje poslova. Obaveza službenika_ca kriminalističke policije je strogo čuvanje povjerljivih informacija i podataka do kojih se došlo obavljanjem službene dužnosti. Nijedan službenik_ca policije ne smiju primijeniti ili tolerisati akte torture, degradirajućeg ili ponižavajućeg ponašanja prema maloljetnicima_cama ili drugim osobama. Službenik_ca policije moraju da obezbijede potpunu zaštitu zdravlja maloljetnih lica koji su pod nadzorom policije, kao i da obezbijede medicinsku pomoć ako je djeci potrebna.

Službenik_ca policije ne smiju da izvrše bilo kakav akt ili radnju korupcije, već se mora eksplicitno suprostaviti takvim negativnim i degradirajućim pojavama. Kada su djeca u pitanju UN se, kao minimum zahtjeva prema djeci ali i drugim licima, zalažu za striktno poštovanje utvrđenih standarda i principa, poštovanja prava i dostojanstva, uzdržavanja od korišćenja sile, čuvanje i povjerljivost privatnosti, zabranu torture i mučenja, zaštitu zdravlja, suzbijanje korupcije i poštovanje primjene etičkog kodeksa u svim zemljama članicama bez obzira na bilo koje razlike u kulturnom, ekonomskom, političkom razvoju ili uređenju ili događaje u zemlji (rat, sukobe, nemire i sl.).

Osnovne etičke vrijednosti moraju su: poštenje, čestitost, istinoljubivost, postojanost karaktera, privrženost, saosjećajnost, pravičnost, odanost, posvećenost, djelotvornost, poštovanje prava i dostojanstva i konačno profesionalizam.

Deklaracija o policiji, koju je Parlamentarna Skupština Saveta Evrope usvojila 1979. godine, predstavljala je rani pokušaj obezbjeđivanja etičkih standarda za policiju. Iako je bila inspirativni izvor za razvoj politika u brojnim evropskim zemljama ona nije postala pravni instrument Saveta Evrope.

Principi etičkog postupanja prema mladima¹⁶ sastoje se od nekoliko posebnih cjelina koje su bazirane na namjeni postupanja prema mladima sa ciljem da se podstakne i pomogne rast i razvoj mladih od zavisnosti do samostalnosti, preko podsticanja njihovog ličnog i socijalnog razvoja, omogućavajući im da pronađu svoje mjesto, izraze svoje potrebe i ostvare uticaj u društvu.

Takođe, intencija je da postakne osnovna uvjerenja i vrijednosti u pravcu jednakih mogućnosti za sve i jednak tretman svih, prihvatanje partnerstva u uče-

15 Kodeks ponašanja kriminalističke policije (UN, Visoki komesarijat za ljudska prava, decembar 1979.g)

16 Principi etičkog postupanja prema mladima, Nacionalna agencija za mlade Velike Britanije, 2004

nju i donošenju odluka i izgradnji sopstvenog sistema vrijednosti, kao i definisanje etičkih principa i profesionalnih standarda u postupanju prema mladima.

Dakle, policijske organizacije shodno međunarodnim etičkim kodeksima moraju biti spremne da javnosti daju objektivne informacije o svojim aktivnostima, bez otkrivanja poverljivih informacija uz uvažavanje utvrđenih profesionalnih smjernica za kontakte sa medijima.

Etičnost i vrijednosti policijskog službenika

Službenici_ ce policije u odnosu prema djeci u sukobu sa zakonom trebaju poštovati pravo na samoodređenje, samosvojsvo i samoopredjeljenje uz djelimična ograničenja kod djece, jer su njihova prava djelimično ograničena pravima roditelja, ali se ipak može obezbijediti aktivna participacija djeteta uz poštovanje prava na privatnost i povjerljivost.

Svaka profesija prihvata i promovise određene profesionalne vrijednosti koje zatim ugrađuje u sopstveni etički kodeks. (Stakić.,2007:40) Pored toga, u svim situacijama kada su te osnovne vrijednosti u pitanju nedefinisane ili su etički principi preopšti, stručnjaci se oslanjaju na lični sistem vrijednosti koji onda, svjesno ili nesvjesno nameću sa ljudima sa kojima rade. Policija je, kao uostalom kao i svaka druga organizacija, živo zainteresovana da se smanji uticaj subjektivnog, ličnog, odnosno da se praksa rada službenika_ ca policije zasnuje na profesionalnom, a ne na ličnom sistemu vrijednosti. Policija se mora zalagati da svaku profesionalnu intervenciju, službeni razgovor ili službenu aktivnost u medijima treba sprovoditi na način na koji neće nanijeti štetu na jednoj a rezultat na drugoj strani. Od policajca_ ke se očekuje da kao stručnjak učini nešto više od izbjegavanja pogoršanja okolnosti i da unaprijedi stanje, odnosno da pomogne djeci da saniraju svoje probleme i da stvori uslove za dalji razvoj i blagostanje djeteta kao i njegovu bržu integraciju u porodicu ili društvenu zajednicu.

Iz prakse policije se često primjećuje da djeca i roditelji veoma često očekuju od policajca_ ke koji_ a radi sa djecom, da se posvećeno bavi njihovim problemom i da radi sve u najboljem interesu djeteta. Međutim, nekada se postavlja pitanje šta je to u raznovrsnim konkretnim slučajevima najbolji interes djeteta? Djeca su zbog podređenog položaja u porodici i društvu veoma osjetljiva na bilo koju vrstu neravnopravnosti i diskriminacije. Spremna su na nepovjerenje prema policiji, prema roditeljima ali i prema drugim subjektima društvene zajednice. Djeca treba da budu sigurna da je policajac časna, poštena i prije svega pouzdana osoba, koja ih neće iznevjeriti čak ni u situacijama u kojima ona sama gube kontrolu nad društveno prihvatljivim ponašanjem i ne prepoznaju svoj najbolji interes.

Od stručnjaka za rad sa djecom u sukobu sa zakonom se očekuje da bude kompetentan za onaj posao sa kojim se bavi kao i da se ne upušta u ono za šta nije stručan. Za djecu u kontaktu sa zakonom potrebna su stručna, posebna i specijalizirana znanja i vještine.

Službenik_ca policije mora da poštuje osnovna prava svake osobe, naročito prava zagarantovana ustavom, zakonom i drugim međunarodnim propisima. On_a moraju znati da su prava i lično dostojanstvo djeteta svetinja i da se na njima grade mogućnosti preporoda i daljeg razvoja mlade osobe. I mlada osoba ima prava na svoju privatnost. Privatnost je neodređen koncept koji nije lako definisati. Policijski službenik_ca trebaju imati u vidu, da i djeca imaju pravo na privatnost i ograničenje kontrole nad neželjenim publicitetom u vezi sa ličnim stvarima. Iako mediji teže da prate sva društvena zbivanja, pa i ona koja se odnose na djecu u sukobu sa zakonom, stoga je pronalaženje ravnoteže između pojedinca, policije i medija iznad interesa javnosti za pristupom informacijama o drugima i jedno od najtežih etičkih dilema savremenog vremena.

Djeca i adolescenti, čiji moralni stubovi još nijesu učvršćeni, imaju pravo na grešku koja ih neće stigmatizovati u kasnijim društvenim odnosima. Ipak, porast broja zločina kod maloljetnika_ca zna da izazove značajnu pažnju javnosti, pa se npr. u SAD javlja stav da mnogi maloljetnici, znaju razlike između dobrog i lošeg i da zbog toga ne postoji uvjerljivo etičko opravdanje njihove zaštite od posljedica počinjenog krivičnog djela, uključujući tu i pažnju medija.(Luis, Alvin Dej.,2004:173).

Međutim, ne znači da bi mediji i policija u potpunosti trebali da izgube osjećaj za izvještavanjem o maloljetnim osobama. Odluka o količini informacija koja će otići u javnost mora zavisiti od nekoliko značajnih segmenata počinjenog krivičnog djela i to: težine krivičnog djela, društvene opasnosti, starosti maloljetnika_ce ali i drugih okolnosti.

Rad policije sa maloljetnim izvršiocima krivičnih djela u Crnoj Gori: Dileme i izazovi

Policijski_e službenici_e koji rade na suzbijanju maloljetničke delinkvencije po pravilu bi trebali_e da predviđaju preventivne mjere u cilju sprečavanja i suzbijanja krivičnih djela i prekršaja posebno na prostorima školskih,obrazovnih, institucija.

Policija bi trebala da nađe način da se, kroz komunikaciju s školama, obezbijedi odgovarajuće prisustvo službenika_ca policije i to posebno u vrijeme školskih odmora, prije početka ili nakon završetka nastave. U školama se najčešće prepoznaje najveći broj izvršenih delikata, mada to ne mora biti pravilo.

Međutim, njihova posebna uloga kada govorimo o krivičnim djelima u školama treba se suzbijati kroz pojačane aktivnosti na ostvarivanju kontakata sa upravama škola, predavanjima u školama na temu zaustavljanja nasilja, štetnosti droge, alkohola i kockanja maloljetnika kao i drugih štetnih društveno negativnih pojava. Posebno u novije vrijeme treba izdvojiti štetnost interneta i kompjuterskog i visokotehnološkog kriminaliteta.

Policijski_e službenici_ce bi trebalo da intezivno rade na saradnji sa drugim državnim i inspekcijskim organima, da preventivno vrše kontrolu onih objekata i prostora i u vrijeme kada je vjerovatna pojačana koncentracija maloljetnika.

Pojačana kontrola, prije svega, treba da obuhvati ugostiteljske objekte, prostore za igre na sreću, u cilju suzbijanja prodaje alkoholnih pića maloljetnicima kao i njihovo učestvovanje u hazardnim igrama.

Preventivna aktivnost koja se preporučuje sa pojačanim intezitetom jeste kod pojedinih svečanih i zabavnih događaja (ekskurzije, maturske večeri, proslave i slično) kao i preduzimanje različitih preventivnih mjera sa ciljem uspostavljanja veće bezbjednosti saobraćaja.

Značajan pozitivan aspekt preventivnog rada predstavljaju aktivnosti na izradi i distribuciji promotivnog materijala.

U postupanju po ovim osnovama policajci_ke za maloljetnike suočavaju se sa nizom problema, od kojih ćemo izdvojiti neke.

Policijski_e službenici_e postupaju u skladu sa Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku. Na žalost još uvijek nije usvojen podzakonski akt koji bi na bliži način uredio postupanje policijskih službenika_ca posebno kod nekih situacija za koje policijski_e službenici_e nijesu u praksi sasvim sigurni_e kako treba postupiti. Norme krivičnog maloljetničkog prava koje se primjenjuju u Crnoj Gori kao "lex specialis" propis, najčešće u praksi nijesu na bliži način otklonile neke dileme koje imaju policajci_ke za maloljetnike_ce. Vrlo često postoje određene dileme oko evidencija koje se imaju voditi u radu sa maloljetnim izvršiocima krivičnih djela. Njihovo ustanovljavanje nije predviđeno na blizi način, posebno kod alternativnih (diverzionih) mjera. Podsjećamo da se određene mjere diverzinog postupka (opomena i posredovanje) mogu povjeriti policijskim službenicima_cama od strane tužioca za maloljetnike po načelu oportuniteta. Posredovanje izvršavaju posrednici medijatori u skladu sa Zakonom o posredovanju.

Takođe, njihove dileme odnose se i kod određenih mjera /zabrana/ koje se prema pozitivnim propisima izvršavaju od strane službenika_ca policije za rad sa djecom u sukobu sa zakonom, primjeni posebnih i opštih ovlašćenja prema maloljetnicima (upotreba sredstava prinude, poligrafisanje, daktiloskopiranje, izdavanje naredjenja za udaljenje iz stana u slučajevima nasilja u porodici, obavljanje razgovora u svojstvu građanina, lišenje slobode, zadržavanje, postupanje drugih

policijskih službenika_ca koji_e nijesu obučeni_e za rad sa maloljetnicima_cama, privođenje u civilnom i službenom vozilu).

Dakle, ove dileme su samo neke od dilema koje se javljaju prvenstveno zbog nedostatka uputstva za rad sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela.

Neke etičke dileme policije u nastupanju u medijima i pristupu prema novinarima_kama

Prilikom medijskih nastupa, policijski_e službenici_ce trebaju imati na umu da mladi zauzimaju i imaju veoma značajno mjesto u našoj kulturi i trebaju im se obratiti na prikladan način. Mediji su danas izuzetno moćni i imaju fantastičan uticaj na formiranje mišljenja, stava i stila života, posebno kod mladih.

Etički problemi se razvijaju postepeno, korak po korak, dok se ne ukorijene i ne razgrade nekada čvrste profesionalne granice, odnosno praksu. Mada svaki od tih koraka za sebe izgleda bezazleno, mnogi policajci_ke su prekasno shvatili_e da su se iznenada našli u ozbiljnim etičkim izazovima.

Ovdje navedeni savjeti mogu pomoći da se smanji broj takvih situacija ili da se iz njih izade sa što manje štete za sve strane prema kojima policajac_ka imaju obavezu i odgovornost. Najvažniji su: izbjegavanje dvojnih i višestrukih odnosa, zaštite tajnosti i povjerljivosti u medijima, poštovanje autonomije stranke, identifikovanje stranke, njene uloge i obaveze, djelovanje u okviru svojih kompetencija, kontrola i supervizijske obaveze, razlikovanje činjenica od utisaka, stavova i mišljenja, preciznost u podnošenju izvještaja medijima i slično.

Mediji se bave činjenicama i često ponavljaju tačno ono što im je policija saopštila. Iako se policiji neka pitanja čine trivijalna i nepotrebna, novinar ima vjerovatno dobre razloge zašto ta pitanja postavlja. Novinarima_kama se trebaju dati što konkretniji i precizniji odgovori jer nedovoljne informacije ili odsustvo informacija policiju može dovesti do negativnog predstavljanja u medijima.

Kako bi se izbjegle određene etičke dileme pri saopštavanju informacija (saopštenja) medijima, kada su mladi ljudi u pitanju, policija mora imati jasan i precizan službeni stav prilikom saopštavanja informacija. Kada se policija priprema nešto izjaviti ili saopštiti postoje dvije mogućnosti na kojima možemo izvršiti superviziju a to su: čitanje i prepričavanje. Korišćenjem druge mogućnosti, odnosno prezentiranjem događaja, a da ne čitamo napisano unaprijed pripremljeno saopštenje, djeluje ozbiljnije i sigurnije i svima je jasno da se policija dobro pripremila za odgovor i da je sigurna u svoje postupke.

Prisutnost u medijima predstavlja najefikasniji i najefektivniji način ostvarivanja javnosti rada policije. Međutim moraju postojati pravila koja definišu prirodu i sadržaj informacije koje se plasira medijima. Ove informacije prvenstveno

trebaju da uvjere javnost i daju osjećaj sigurnosti ali i prošire znanja o tome kako policija radi. Informacije koje se nebi trebale objavljivati su one informacije koje narušavaju kvalitet istrage, otkrivaju dotadašnja prikupljena operativna saznanja policije i ukazuju na izvršioca krivičnog djela ali i otkrivaju identitet maloljetnog izvršioca krivičnog djela. Takođe, kada je u pitanju javno objavljivanje policijskih izvještaja koji uključuju statističke pokazatelje, informacije o javnoj bezbjednosti i stopi kriminaliteta ima za cilj da efikasan rad policije zasnuje na dobroj saradnji i povjerenju izmedju policije i javnosti. I policija i mediji imaju legitimne, profesionalne ciljeve i zadatke koje obje strane moraju poštovati i cijeliti da bi se postigla uspješna i uzajamno korisna saradnja.

Smjernice prilikom ophođenja novinara_ki sa policijom za maloljetnike_ce

I policija i mediji imaju legitimne, profesionalne ciljeve i zadatke koje moraju poštovati i cijeliti da bi se postigla uspješna i uzajamno korisna radna saradnja. I policija i mediji se moraju ponašati u skladu sa zakonom. Novinari_ke trebaju biti spremni_e da otkriju svoj identitet u službenom kontaktu s policijom. Novinari_ke trebaju sa sobom nositi novinarsku legitimaciju tokom obavljanja profesionalnih dužnosti. Dovoljna je, obično, legitimacija sa imenom, fotografijom, te nazivom, adresom, logom i pečatom medija. Novinari_ke trebaju poštovati policijske procedure kada prilaze mjestima s ograničenim pristupom. Od novinara_ke se može zahtijevati da od policije ili drugih nadležnih organa traže dopuštenje za pristup posebnim mjestima (npr. mjesto izvršenja krivičnog djela), i mogu biti podvrgnuti posebnim ograničenjima ponašanja (npr. bez fotografisanja). U tom slučaju, uslovi pristupa se trebaju unaprijed utvrditi. Novinari_ke se trebaju pridržavati Kodeksa novinarske etike u obavljanju svojih profesionalnih zadataka, uključujući i slučajeve gdje je uključena policija. Novinari trebaju posebno paziti da istinito izvještavaju, i da izbjegavaju da namjerno i svjesno objavljuju netačne, iskrivljene ili varljive informacije. Novinari_ke trebaju izbjegavati da namjerno ili svjesno objavljuju materijale koji će ugroziti policijski rad i_ili istragu. Novinari_ke imaju obavezu da štite povjerljive izvore informacija ukoliko budu predmet policijskog istraživanja. Novinari_ke, kao i građani, imaju pravo angažovati advokata, tokom policijskog ispitivanja. Novinari_ke snose odgovornost u slučaju otkrivanja identiteta žrtve nasilja. Identitet djece ispod 18 godina, bile to žrtve ili počinioci krivičnog djela, se trebaju čuvati dok policija ne objavi imena (inicijale).

Identitet žrtava zločina počinjenog iz mržnje, a naročito žrtava silovanja, se ne smije otkriti bez žrtvinog dopuštenja. Identitet preminulih žrtava se smije otkriti tek kada se dobije dozvola od uže porodice, ili nakon formalne identifikacije.

Smjernice za policiju u ophođenju sa novinarima_kama

Kako to utvrđuje OSCE (Policijski glasnik br. 6) policija treba da poštuje prava novinara na slobodu kretanja, uključujući nesmetano putovanje kroz zemlju, pravo na štampanje, distribuciju i emitovanje programa.

Policija ne može tražiti da se kod njih registruju tokom obavljanja posla, osim ako za tu lokaciju nije potrebna posebna dozvola. Policija može ograničiti ili zabraniti pristup novinarima i građanima na mjestima legitimno i jasno ograđena ili obilježena i ako njihovo prisustvo ometa vršenje policijskih mjera i radnji.

Policija se ne može miješati i kažnjavati novinare:ke tokom obavljanja njihovih profesionalnih zadataka, novinari_ke imaju pravo da fotografišu, snimaju, prave bilješke, posmatraju, rade intervjuje ili prave izvještaje a da pri tome ne moraju tražiti dozvolu od policije. Policija ne može novinarima oduzimati opremu i snimljene materijale. Izuzetak mogu biti materijali koji mogu poslužiti u krivičnom postupku koje policija predaje sudu na čuvanje.

Policija može od novinara zahtijevati da im pokaže novinarsku legitimaciju samo kada traži pristup mjestima ili događajima koji su otvoreni za novinare, ali zatvoreni za javnost. Policija ne može prisiljavati novinara da otkrije povjerljive informacije. Policija treba da istraži sva stvarna djela ili prijetnje nasiljem, zastrašivanje ili maltretiranje medijskih djelatnika_ca, ili ona koja uključuju uništavanje imovine medija.

RAZUMIJEVANJE PROBLEMA LJUDI KOJI ŽIVE NA ULICI

POLICIJA: KULTURA, STAVOVI I POSTUPANJE PREMA BESKUĆNICIMA

mr.sc. Tea Prelević Gorjanc
Mirjana Radović

Po prvi put se, u jednom policijskom priručniku, službenicima_cama policije pružaju praktični savjeti kako da primjenjuju svoja ovlaštenja i kako da postupaju kada se susretnu s pojavom beskućništva. Negativne interakcije između policije i beskućnika_ca mogu se izbjeći upravo kroz obrazovane napore i izgradnju dodatnog profesionalnog senzibiliteta.

Uvod

Poglavlje predstavlja pojavu beskućništva, približava potrebe beskućnika i operativne procedure koje bi trebalo primjenjivati u postupanju s ovom ranjivom kategorijom ljudi.

Akcija za ljudska prava (Human Rights Action - HRA) je udruženje građana koje je pokrenulo akciju osnivanja prihvatilišta za beskućnike u novembru 2012. godine, nakon što je u Podgorici poginuo beskućnik pokušavajući da se ugrije na ulici. HRA je od decembra 2012. do aprila 2013. godine vodila i privremeno prihvatilište za beskućnike u Podgorici zahvaljujući finansiranju Ministarstva rada i socijalnog staranja i Fondacije za otvoreno društvo. Zalaganje HRA je doprinijelo da Crna Gora 2013. godine Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti po prvi put prepozna beskućnike kao socijalno ugroženu kategoriju koja ima pravo na sklonište.¹⁷

Šta je beskućništvo?

Evropska klasifikacija beskućništva (ETHOS, 2004)¹⁸ prepoznaje četiri osnovne karakteristike koje definišu beskućništvo. U skladu s ovom klasifikacijom, beskućnici i beskućnice su:

1. osobe bez krova nad glavom (žive u javnom prostoru i/ili na otvorenom);
2. bez stana, kuće (žive u hostelima za beskućnike ili u nekom drugom privremenom smještaju, skloništu itd.);
3. osobe koje nesigurno stanuju (privremeno borave kod rodbine ili prijatelja);
4. osobe koje neadekvatno stanuju (u prikolicama, nekonvencionalnim građevinama, pećinama i sl).

Na osnovu ovih glavnih karakteristika dalje je izvedeno 13 kategorija beskućnika koji su operativno podijeljeni počevši od osoba koje žive u teškim uslovima tj. na otvorenom (1. kategorija) do osoba koje žive u ekstremno prenaseljenim stanovima (13. kategorija).

Ovo poglavlje se, po pravilu, odnosi na postupanje sa prvom kategorijom beskućnika koji žive u teškim uslovima.

Dakle, najjednostavnija definicija beskućništva je nedostatak doma. U praksi, beskućnici_{ce} žive na ulici, spavaju u parkovima, u napuštenim zgradama, automobilima ili željezničkim vagonima i po pravilu ih je lako prepoznati po zapuštenom izgledu.

Prema Zakonu o socijalnoj i dječijoj zaštiti (čl. 19, st. 1, t. 12)¹⁹, “beskućnik je lice koje nema imovinu, nema mjesto stanovanja niti sredstava kojima bi moglo namiriti potrebu stanovanja te je privremeno smješteno u prihvatilištu ili boravi na javnim ili drugim mjestima koja nijesu namijenjena za stanovanje”.

Najčešći uzroci beskućništva su nezaposlenost i siromaštvo, migracije, starost, zdravstveni problemi (često alkoholizam ili mentalna oboljenja), raskid emotivnih veza, nedostatak stambenog prostora čije bi rentiranje i kupovinu beskućnici mogli da priušte i neodgovarajuća podrška nakon napuštanja ustanova kao što su bolnice i zatvori.²⁰

Pravni okvir

Crnu Goru međunarodni ugovori obavezuju da zaštiti beskućnike_{ce} u okviru prava na adekvatno stanovanje.

18 Evropski savez organizacija koje rade s osobama koje su beskućnici je razvio tipologiju beskućništva i stambene isključenosti nazvanu ETHOS. Više informacija (uključujući tabelarni opis operativnih kategorija) dostupno na: file:///C:/Users/PC/Desktop/ethos_croatia_final.pdf.

19 “Službeni list CG”, br. 27/2013.

20 European Commission, Employment, Social Affairs & Inclusion. Više informacija dostupno na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1061>.

Na osnovu Ustava Crne Gore, međunarodni ugovori čine sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva (član 9).

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (PESK) u članu 11. propisuje:

Države ugovornice ovog Pakta priznaju pravo svakog lica na životni standard dovoljan za njega i njegovu porodicu, podrazumijevajući tu i odgovorajuću ishranu, odjevanje i stanovanje, kao i stalno poboljšanje životnih uslova. Države ugovornice će preduzeti cjelishodne mjere za obezbjeđenje ostvarivanja ovog prava, priznajući u tu svrhu suštinsku važnost slobodno prihvaćene međunarodne saradnje.

Opšti komentar br. 4 (stavovi 10-13) i Opšti komentar br. 7 (stav 17) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava, navode koji koraci moraju biti preduzeti na iskorijenjivanju beskućništva i naglašavaju da rezultat prinudnog iseljenja ne smiju biti beskućnici.

Državni i međunarodni standardi policijskog postupanja su, između ostalih, ostvarivanje ljudskih prava i nediskriminacija pri izvršavanju policijskih zadataka (čl. 14). U skladu sa Kodeksom policijske etike, policijski_a službenik_ca je dužan_na da poštuje dostojanstvo, ugled i čast svakog lica prema kojem primjenjuje ovlašćenja (čl. 5).

Policijski_a službenik_ca preduzima sve mjere i aktivnosti koje omogućavaju licima da nesmetano i efikasno ostvare svoja prava (čl. 7, st. 3).

Dakle, nema sumnje da su službenici_ce policije obavezni_e da pruže odgovarajuću pomoć beskućnicima i beskućnicama u skladu sa zakonom i etikom.

Takođe, ne treba zaboraviti načelo da se policijski poslovi vrše uz poštovanje dostojanstva, ugleda i časti svakog lica.

U svijetlu citiranih odredbi treba posmatrati i obavezu službenika_ce policije da beskućnika_cu uputi na nadležni Centar za socijalni rad, koji će ga, dalje, obavijestiti o pravima koja mu pripadaju i na koji način ih može ostvariti, ili odgovarajuću zdravstvenu službu (detaljnije u nastavku).

Kako postupati sa beskućnicima?

Pri postupanju sa beskućnicima_cama stalno treba imati u vidu da su oni_e jednaki_e sa ostatkom zajednice u uživanju ljudskih prava. Dakle, službe-

nik_ca policije pristupaju beskućniku_ici u skladu s načelima profesionalizma i nediskriminacije.

Neophodno je suzbijati i predrasude da su beskućnici_e skloniji_e vršenju prekršaja i krivičnih djela u odnosu na populaciju koja je stambeno zbrinuta.

U skladu s načelom profesionalizma prilikom privođenja ili identifikovanja beskućnika_ca u službene prostorije organizacione jedinice policije, u potpunosti se moraju primijeniti zakonske odredbe koje se odnose na privođenje (čl. 52a), prava lica koje se privodi (čl. 52c), privremeno ograničenje slobode kretanja (čl. 52d), kao i odredbe kojima se reguliše privremeno oduzimanje predmeta (čl. 56a), njihovo čuvanje (56c) i zaustavljanje i pregled lica i predmeta (56d).

Treba imati u vidu i da beskućnici_ce, po pravilu, čuvaju mnogo ličnih stvari, uključujući dokumenta i lijekove, nekad i u nehygijenskim uslovima tj. sakrivenim na mjestima koja na prvi pogled izgledaju kao otpad.

Iako je Zakonom o javnom redu i miru propisano da je prosjačenje kažnjivo novčanom kaznom od 30 eura do 200 eura (čl. 30), obaveza službenika_ca ne treba da se sastoji samo u evidentiranju prekršaja, već bi trebalo da preduzmu mjere koje će suzbiti prosjačenje u budućnosti ako se ispostavi da je prosjak istovremeno i beskućnik. Isto, treba imati u vidu da je od prekršaja teži oblik kažnjivog postupanja krivično djelo navođenje na prosjačenje u slučaju maloljetnika_ca (krivično djelo Zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica, čl. 219, stav 2) za koje je propisana kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Dakle, beskućnika_cu treba uputiti na ustanove koje pružaju socijalnu zaštitu ili zdravstvenu zaštitu. *U tom smislu, veoma je važno da se uspostavi saradnja između policijskog organa i nadležnog centra za socijalni rad u pogledu zbrinjavanja beskućnika_ca.*

Beskućnika_cu treba uputiti na nadležni Centar za socijalni rad, koji ima sve neophodne informacije o pravima iz socijalne i dječje zaštite (osnovnim materijalnim davanjima i uslugama) kao i o mogućnostima pružanja socijalne zaštite na lokalnom nivou, u čemu postoje neke razlike u odnosu na pojedine opštine, odnosno Glavni grad.

U praksi, to može biti upućivanje na narodne kuhinje (u gradovima u kojima su uspostavljene u okviru lokalne samouprave ili vjerskih zajednica), humanitarne organizacije (koje osobama u stanju socijalne potrebe doniraju hranu i odjeću kao što je, primjera radi, Crveni krst), odnosno na prihvatilišta za beskućnike kako bi se riješilo pitanje njihovog stanovanja.

Upravo Centri za socijalni rad imaju nadležnost da u određenim uslovima i prema potrebi obrazuju službe koje će pružiti privremen smještaj prema članu 6 Pravilnika o organizaciji, normativima, standardima i načinu rada centra za socijalni rad,²¹ koji se tiče službe za djecu i mlade i službe za odrasla i stara lica, pa u tom smislu su dužni da obezbijede zbrinjavanje beskućnika_ca.

21 "Službeni list CG", broj 27/13.

Na kraju poglavlja navodimo i popis adresa i kontakt brojeva korisnih službi koje mogu biti od koristi postupajućim policijskih službenicima_cama a koje bi trebalo redovno ažurirati.

Usljed loših životnih uslova (život na ulici, pod uticajem ekstremnih klimatskih uslova) u kojima borave, beskućnici_ce mogu da se nalaze u akutno lošem zdravstvenom stanju koje zahtijeva i urgentno zbrinjavanje u zdravstvenoj ustanovi.

U slučaju da službenik_ca policije pri susretu sa beskućnikom_com prepoznaje simptome koji ukazuju na neku od bilo kojih psihičkih ili fizičkih zdravstvenih tegoba treba da postupi u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti,²² u skladu sa kojim je svako dužan da, u granicama svojih znanja i mogućnosti, pruži prvu pomoć povrijeđenom ili bolesnom licu i da mu omogući pristup do hitne medicinske pomoći (čl. 3, st. 4).

U slučaju da službenik primjenjuje policijska ovlaštenja prema beskućniku_ci, na njegov zahtjev će mu omogućiti pružanje medicinske pomoći od strane zdravstvene ustanove.²³

Primjer dobre prakse:

U Parizu, glavnom gradu Francuske, policija je formirala posebnu jedinicu koja se zove BAPSA (Jedinica za pomoć beskućnicima u Parizu), kako bi pomogla beskućnicima. Ova specijalno obučena jedinica saraduje sa organizacijama koje pružaju usluge za beskućnike i ima direktan kontakt sa socijalnim službama/radnicima. BAPSA ne koristi silu kako bi uklonila beskućnike_ce sa ulice.²⁴

Posebnu pažnju obratiti u toku zimskih mjeseci

Beskućnici_ce su zimi više izloženi zdravstvenim rizicima obolijevanja od hipotermije i promrzavanja usljed niskih temperatura.

Ovi uslovi mogu da budu opasni po život, i povećavaju rizik od umiranja od nepovezanih uzroka u budućnosti. Posebno je važno preduzimati mjere kako bi se

22 "Sl. list RCG", br. 39/2004 i u "Sl. list CG", br. 14/2010.

23 Zakon o unutrašnjim poslovima, član 25: "Policijski službenik će, prilikom primjene policijskih ovlaštenja, na zahtjev lica prema kome se ovlaštenje primjenjuje, omogućiti pružanje medicinske pomoći tom licu od strane zdravstvene ustanove."

24 Guidance on confronting homelessness: Confronting Homelessness in the European Union Accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGION, Commission staff working document. Vodič dostupan na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52013SC0042>

osiguralo da svi beskućnici_ ce budu odgovarajuće zbrinuti, što zahtijeva posebnu pažnju službenika_ ca policije prilikom rada na terenu.

U tom smislu čim službenici_ ce policije primjete da je u zimskom periodu ovaj problem izražen, neophodno je da obavijeste nadležne službe koje su ovlaštene da preduzimu dalje korake ovim povodom.

Takođe, neophodno je pridržavati se protokola o pružanju hitne medicinske pomoći na licu mjesta.

Unapređivati znanje o beskućnicima

Pružanje pomoći i obezbjeđivanje pristupa beskućnika_ ca socijalnim servisima je važno za proces ponovnog uključivanja u društvo te ranjive grupe. U vezi s tim, organizacione jedinice Uprave policije, odjeljenja i centri bezbjednosti, treba da saraduju sa medicinskim stručnjacima (posebno onima koji se bave i mentalnim zdravljem) u cilju obuke službenika_ ca policije o tome kako da reaguju u nepredviđenim situacijama sa kojima se susrijeću prilikom postupanja sa njima i kako da im pruže neophodnu pomoć.

U tom smislu, edukaciju je, kroz treninge i radionice, moguće sprovoditi u okviru poslova koje obavlja Odsjek za prevenciju i rad policije u zajednici kao što su: preduzimanje preventivnih mjera na nivou Sektora policije i uspostavljanje saradnje i vršenja koordinacije sa drugim odsjecima Sektora policije, državnim organima, organima lokalne samouprave, nevladinim organizacijama, međunarodnim organizacijama i drugim subjektima koji su uključeni u obavljanje poslova prevencije i rada policije u zajednici.

Važniji kontakti:

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Adresa: Rimski trg 46, Podgorica

Telefon: (+382) 020 482 148

Fax: (+382) 020 226 584

E-mail: ministar.mrss@mrss.gov.me

Centar za socijalni rad za Podgoricu, Cetinje i Kolašin

Adresa: ul. IV proleterske br. 18, Podgorica

Tel/fax: +382 20 / 230-570 ; 020 230 572

E-mail: podgorica@czsr.me

Danilovgrad - područna služba

Tel/fax: +382 20/ 812-584

Gradska opština Golubovci - područna služba

Tel/fax: +382 20 226 590

E-mail: golubovci@czst.me

Centar za socijalni rad Cetinje

Adresa: Bajova 2, Cetinje

Tel/fax +382 41 / 231 - 890

Centar za socijalni rad Plav

Adresa: ul. Čaršijska bb, Plav

Tel/fax: +382 51/255-075

e-mail: centarsocradplav@t-com.me

Centar za socijalni rad Rožaje

Adresa: Ulica 30. septembra br. 6, Rožaje

Tel. +382 51/271-009, fax:+382 51/270-174/270-175

e-mail: csr-rozaje@t-com.me

Centar za socijalni rad Pljevlja

Adresa: ul. Vuka Karadžića br. 42, Pljevlja

Tel. +382 52/301-264, fax:301-265

e-mail: csrpv@t-com.me

Žabljak - područna služba

Tel/fax: +382 52/360-150

Centar za socijalni rad Bijelo Polje

Adresa: Tršova bb, Bijelo Polje

Tel. +382 50/432-024, fax:431-481

e-mail: csrbp@t-com.me

Mojkovac - područna služba

Tel.fax: +382 50/472-101

Kolašin - područna služba

Tel/fax: +382 20/ 865-645; 864-645

Centar za socijalni rad Berane

Adresa: ul. 29. novembra br. 1, Berane

Tel. +382 51/230-128; 234-966 fax: +382 51/230-129

e-mail: cen.soc.rad@t-com.me**Andrijevića - područna služba**

Tel.fax: +382 51/230-920 fax: +382 51/230-921

Centar za socijalni rad Nikšić

Adresa: Njegoševa br. 10, Nikšić

Tel: +382 40/215-207; 220-033; fax: +382 40/215-192; 220-034

e-mail: csrniksic@t-com.me**Šavnik - područna služba**

Tel/fax: +382 40/266-142

Plužine - područna služba

Tel/fax: +382 40/271-144

Centar za socijalni rad Bar

Adresa: Bulevar revolucije bb, Bar

Tel: +382 30/303-492/303-493, fax: 313-336

e-mail: csrbar@t-com.me**Ulcinj - područna služba**

tel/fax: +382 30/412-205, 401-548

e-mail: csrul@t-com.me**Centar za socijalni rad Herceg Novi**

Adresa: Put partizanskih majki br. 4, Herceg Novi

Tel.fax: +382 31/321-187/322-293 ; 322-578

e-mail: csrh@t-com.me**Centar za socijalni rad Kotor**

Adresa: Gurdić bb, Kotor

Tel. +382 32/322-622; 322-624; 304-740

e-mail: czsrkotor@t-com.me**Tivat - područna služba**

Tel.fax: +382 32/676-646

Budva - područna služba

Tel.fax: +382 33/452-887

Uprava za zbrinjavanje izbjeglica

Adresa: Jovana Tomaševića 4, Podgorica

Telefon: +382 20 241-071, +382 20 241-075

E-mail: uzzi@uzzi.mrs.gov.me

Crveni krst Crne Gore

Adresa: Ulica Jovana Tomaševića 6, Podgorica

Telefon: +382 20 241 819 +382 20 242 918

Visoki komeserijat UN-a za izbjeglice (UNHCR Montenegro)

Adresa: UN Eco Building, Stanka Dragojevića bb, Podgorica

Tel: +382 20 447 423

Fax: +382 20 447 435

E-mail: mnepo@unhcr.org

JU Zavod "Komanski most" Podgorica

Adresa: Gornja Gorica bb., Podgorica

Tel/fax: +382 (0)20 262-259 ; +382 (0)20 262-258

Email: zavod@t-com.me

JU Dom starih "Grabovac" Risan

Telefon: +382 32 371 100

Email: grabovac@t-com.me

JU Dom starih Bijelo Polje

Adresa: Medanovići b.b., Bijelo Polje

Tel: +382 50 486-336; 486-335

e-mail: domstarihbp@t-com.me

JU Dječji dom "Mladost" Bijela

Adresa: Bijela bb, 85340 Herceg Novi

Telefon: +382/31/671-042 +382/31/671-033

Centar za djecu i mlade "Ljubović" Podgorica

Adresa: Podljubović bb, P.fax. 51, Podgorica

Tel: +382 (0) 20 662-410

Fax: +382 (0) 663-105

E-mail: centarljubovic@t-com.me

JU Resursni centar za djecu i mlade "Podgorica"

Adresa: Princeze Ksenije br. 6 ; P.fax.60 ; Podgorica

E-mail: juzinv@t-com.me

Tel/fax: +382 (020) 640-408 ili 643-075

Dnevni centar Nikšić

Adresa: Ul. Voja Đenisijevića br. 14, Pljevlja

E-mail: dcpljevlja@t-com.me

Tel/fax: 052 / 321 – 360

Banka hrane (Food bank)

Tel: + 382 69 495 680

E-mail: bankahranepg@gmail.com

Resursni centar za sluh i govor Kotor

Tel: +382 32/304-288 fax: +382 32/325-996

E-mail: surdomonte@t-com.me

Resursni centar "1. jun" Podgorica

Princeze Ksenije br. 6 ; P.fax.60 ; 20000 Podgorica

Tel/fax: +382 (020) 640-408 +382 (020)643-075

E-mail: juzinv@t-com.me

EFIKASNIJA KOMUNIKACIJA I SARADNJA LGBT ZAJEDNICE I POLICIJE

POLICIJA: OD PROGONITELJA DO ČUVARA BEZBJEDNOSTI

Elmir Đoković

Jačanje kapaciteta i senzibiliteta policijskih službenika_ca za rad sa LGBT zajednicom fokus je ovog priloga. Ističe se važnost uspostavljanja kvalitetnih pristupa i komunikacije između policije i LGBT zajednice, važnost povjerenja i važnost kreiranja okruženja, unutar same policije, u kojem će policijski_e službenici_ce, slobodno i dobrovoljno, bez posljedica po svoj rad i napredovanje, saopštiti svoju seksualnu orijentaciju i rodni identitet.

Uvod

S posebnom pažnjom, i zadovoljstvom, prihvatio sam da učestvujem u kreiranju priručnika koji će pomoći praktičan rad policijskih službenika_ca sa LGBT osobama, njihovim porodicama, organizacijama koje ih okupljaju i zastupaju njihove interese.

U minulom periodu Savjet za građansku kontrolu rada policije je pružao najdosledniju podršku društvenom prihvatanju LGBT osoba iz domena rada policije.

Iako se često i dalje registruju propusti u policijskom postupanju može se konstatovati da policija ulaže značajne napore da osigura bezbjednost i pruži zaštitu LGBT osobama.

Razvoj obrazovnih programa, u koje spada i ovaj priručnik, ključni su za dalji razvoj senzibiliteta policijskih službenika_ca i uklanjanja bilo kojih ograničenja i prepreka za njihovo profesionalno postupanje u sprovođenju zakona.

Uloga policije u društvu

Policija je javni servis čija je funkcija da nepristrasno sprovede zakon.

Primarna uloga policije je održavanje zakona, reda i javnog mira, prevencija, otkrivanje i procesuiranje kriminala, zaštita života, slobode i imovine, zaštita i poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda uz pružanje pomoći i servisnih funkcija građanstvu.

Cilj obavljanja policijskih poslova jeste da se obezbijedi jednaka zaštita bezbjednosti, prava i sloboda, primijeni zakon i obezbijedi vladavina prava.

Saradnja i povjerenje između građana_ki i policije od vitalne je važnosti za bezbjednost. To je polazni princip reformskog programa "Policija u zajednici".

Policija i LGBT zajednica

Policijski_a službenik_ca nije ništa drugo do profesionalna osoba koja služi svim građanima_kama i štiti ih bez obzira na njihove karakteristike, uvjerenja ili lična svojstva.

Pri razmišljanju o efikasnosti i kredibilitetu policije u obzir se mora uzeti i povjerenje LGBT osoba i LGBT zajednice i njihov osjećaj sigurnosti. Dobra i kvalitetna komunikacija sa LGBT zajednicom predstavljaju osnov saradnje, međusobnog povjerenja i efikasnog obavljanja policijskih poslova i zadataka. U policijama širom svijeta sve je više inicijativa za izgradnju povjerenja posvećenih, specifično, LGBT zajednici.

Zato, imenovanje LGBT kontakt policijskih službenika_ca, i razvijanje LGBT kontakt mreže u Upravi policije Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore, praktično je u funkciji mobilizacije građanske podrške za policijski rad.

Postojanje LGBT kontakt policijskih službenika_ca pomaže povjerenje i ohrabruje prijavljivanje nasilja i zločina iz mržnje.

Homo_bi_transfobija je društveni problem

Homoseksualnost se dugo posmatrala kao društveni problem. Ona je i dalje za značajan dio crnogorskog stanovništva neprihvatljiva. A zapravo pravi, i to veoma ozbiljan, društveni problem jeste homo_bi_transfobija.

Istopolna ljubav, veza, partnerstvo, istopolni roditelji, su još uvijek teško prihvatljive kategorije. Višedecenijsko nepravilno shvatanje homoseksualnosti i transrodnosti, uz neadekvatan društveni odnos prema njima, doprinijeli su da generacije naših građana_ki otvoreno iskazuju mržnju i otpor prema LGBT osobama. Takvi stavovi najčešće se manifestuju verbalno ali su vrlo često motiv nasilja i zločina iz mržnje, osnov diskriminacije i progona onih koji su različite seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

U uslovima izražene društvene homo_bi_transfobije izreženo je i nasilje i diskriminacija. Takva atmosfera neminovno je prisutna i u porodici i nijesu rijetki slučajevi ozbiljne povrede ljudskih prava u samim porodicama uz manifestaciju porodičnog nasilja. Tu je odgovornost policijskih službenika_ca primarna i neophodno je, bez obzira na individualna uvjerenja i eventualno neznanje, profesionalno postupati i primjenjivati zakon.

Društvene homo_bi_transfobija povećava izazove za profesionalan i efikasan rad policije (dužna da primjenjuje zakon), državnog tužilaštva (dužni su da gone izvršioce krivičnih i drugih djela), socijalnih radnika_ca koji_e trebaju i moraju pomoći da se sačuva, opstane i razvija svaka porodica s LGBT osobama.

Homofobija

Jedna od jasnijih i kraćih definicija homofobije ponuđena je u našem srednjoškolskom udžbeniku "Evropske integracije" - "To je način ponižavanja ljudi zbog njihove seksualne orijentacije i izbora osjećanja, utemeljen u uvjerenju da su emocije i seksualni kontakti između osoba istog pola bolesni i nemoralni".²⁵ Možda treba dodati da se radi o iracionalnom, umišljenom, strahu od homoseksualnosti.

Homofobija je pojava koja se obično, i najčešće, veže za osobe koji su heteroseksualci. To ne odgovara punoj istini. Jer su homofobiji često sklone i osobe homoseksualne orijentacije. Riječ je zapravo o "samomržnji" i "samoodricanju sebe samog". To je posljedica odrastanja u homofobičnom društvu u kojem je iskrivljena slika o homoseksualnosti i ista predstavljena kao bolest, grijeh, izopačenost. Homoseksualne osobe koje kriju taj dio svog identiteta, često pristupaju homofobiji kako bi prikrili "trag" i kako bi navodno potvrdili svoju pripadnost "zdravoj većini".

Na homofobiju treba gledati, između ostalog, kao na pojavu koja generiše zlo. Naša društva generalno, kao po pravilu, zaboravljaju na zlo. Na prisutnost zla obično nas podsjetite određeni brutalni događaji - nečovječna postupanja, teški zločini, ozbiljni primjeri kršenja ljudskih prava, neredi i incidenti. U tim trenucima, kako je to rekao Tomas Man, ponovo znamo šta je dobro a šta zlo. Ali opet se desi zaborav u kojem dozvoljavamo i obnovu i produžetak zla.

Na žalost, postoje brojni pokušaji da se borba protiv homofobije predstavi kao borba da se homoseksualnost proglasi za ideologiju. To je čista manipulacija. Zato je važno, zbog primjene svih zakonskih ovlašćenja, da policijski službenici_ce razumiju homo_bi_transfobiju i posljedice koje nastaju, njenim postojanjem i tolerisanjem.

²⁵ Evropske integracije - udžbenik za 3. ili 4. razred srednje škole; autori_ke: Gordana Đurović, Dragan Đurić, Danijela Jaćimović, Maja Kostić Mandić, Aleksandar Saša Zeković, Čazim Fetahović i Zoran Lalović, zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010

Homofobija šteti svima

Prisutnost homofobije, strah od odbacivanja i manifestacija homofobičnog nasilja i mržnje uzrokuju nevidljivost i diskriminaciju homoseksualnih osoba. To utiče i na njihovo samopouzdanje i kvalitet života.

Međutim, homofobija šteti i heteroseksualnim osobama. Sputava ih u razvijanju bliskih odnosa, limitira ih u emocionalnoj bliskosti s osobama istog pola. Bojazan da može biti prepoznata kao lezbejka ili gay osoba ograničava razvoj prijateljstva. Ovi strahovi doprinose razvoju stresa i emocionalne nefleksibilnosti i mogu biti rizični po heteroseksualnu vezu. Takođe, oni mogu biti predmet interesovanja pravosudnih organa, zbog prekršajnog ili krivičnog postupka, što izaziva dodatne stresove, neprijatnosti i teškoće, uključujući i ekonomske probleme, što se sve skupa odražava na ukupan kvalitet života.

Policijski_e službenici_ce imaju važnu ulogu u sistemskoj borbi protiv homo_bi_transfobije i prevenciji i otkrivanju homofobičnog nasilja.

Homo_bi_transfobija u porodicama

Položaj LGBT osoba u porodicama ne možemo posmatrati izvan društvenog konteksta i aktuelnih društveno-ekonomsko-političkih prilika.

LGBT osobe u Crnoj Gori žive u stalnom strahu da će zbog svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta, biti odbačene od porodice a zatim suočene sa bezbjednosnim, društvenim i egzistencijalnim problemima i rizicima. LGBT su veoma često žrtve porodičnog nasilja.

Privlačnost prema istom polu kod mladih LGBT osoba nije stvar njihovog izbora ili stila života već osjećaj da je to prirodno stanje i sastavni dio ličnosti. To se ne može promijeniti. Niti je dobro da ih neko prisiljava na promjenu takve vrste. Sve što traže jeste da okruženje, prije svega porodica, poštuje njihove osjećaje i prihvati kompletnu ličnost. To je posebno važno da zastupaju postupajući policijski službenici_ce i socijalni radnici_ce.

Roditeljima LGBT osoba u Crnoj Gori treba pomoći da preuzmu potpunu roditeljsku odgovornost. Prije svega roditelji mogu zaustaviti patnju i stradanje svoje djece koja su drugačijeg identiteta od onog što možda oni žele. LGBT djeca i mladi, zbog činjenice što su dominantno neprihvaćene seksualne orijentacije, žive u užasnom strahu i suočavaju se s nasiljem, etiketiranjem, osuđivanjem, ponižavanjem, ismijavanjem okoline. LGBT djeca i mladi strahuju da će izgubiti roditeljsku ljubav, podršku i zaštitu. Ona su prisiljena, zapostavljajući sebe, da svoju porodicu, po svaku cijenu, učine srećnim i ispunjenom. Čine sve što mogu da svoje roditelje i reputaciju porodice ne ugroze istinom o sebi. Osjećaju stid i ne žele nanijeti

bol i sramotu bilo kome, posebno roditeljima i porodici. Pokušavaju da se uklope u nametnute obrasce ponašanja.

Homo_bi_transfobija kod mladih i u školama

U Crnoj Gori je evidentno povećanje maloljetničkog homofobičnog nasilja. Sve su učestaliji primjeri da maloljetne osobe, uglavnom djeca i mladi, iz osnovnih i srednjih škola, budu akteri incidenata motivisanih mržnjom prema LGBT zajednici.

Prema evidenciji Pravnog programa organizacije “LGBT Forum Progres” u 2013. godini prekršajno je, od strane zvaničnih državnih organa, zbog nasilja i mržnje prema LGBT zajednici, procesuirano preko 40 maloljetnih osoba. Jedna maloljetna osoba se samopovrijedila pripremajući improvizanu eksplozivnu napravu namijenjenu za učesnike_c druge crnogorske Povorke ponosa u Podgorici (2013). Maloljetnici su napali i jedinog srednjoškola koji je bio učesnik podgoričke Povorke ponosa. Mladi, posebno maloljetnici, prednjače s prijetećim i pogrdnim porukama i radnjama usmjerenim protiv ravnopravnosti, tolerancije i poštovanja ljudskih prava LGBT osoba. Takav trend se jednako nastavio i u 2014. i 2015. godini.

Činjenica da se radi o maloljetnim osobama govori koliko je neprihvatanje LGBT zajednice izražen i društveno ozbiljan problem.

Od prve crnogorske Povorke ponosa u Budvi civilno društvo zagovara važnost uključivanja šire zajednice u prevazilaženju homo_bi_transfobije kod srednjoškolske i mlađe omladine.

Preporučljivo je da organizacione jedinice policije, na lokalnom nivou, organizuju odgovarajuća gostovanja u školama. Putem predavanja i radionica, uz učešće LGBT aktivista_kinja, pa i samih žrtvi nasilja, policija može osnažiti svoju preventivnu funkciju i pomoći kod mladih društveno prihvatanje LGBT osoba.

Posljedice homofobije

Najviše zabrinjava nasilje i zločini iz mržnje, motivisani homofobijom. LGBT osobe u Crnoj Gori često su izložene različitim neprijatnostima, uznemiravanju, vrijeđanju, omalovažavanju, drskom ponašanju, presrijetanju na ulici, dobacivanju ali i fizičkim napadima.²⁶

²⁶ Većina u društvu ne zna da LGBT osobe uglavnom vode ograničen društveni život. Moraju da izbjegavaju određene lokale, restorane, kafiće, da izbjegavaju brojne gradske ulice i četvrti. Vremenom se i smanjuje broj osoba, i opseg izlaska, u njihovom okruženju što takođe utiče na kvalitet i koncept života.

Homofobija najčešće razara porodice. Kad roditelji saznaju za stvarni seksualni identitet svog djeteta najčešće vrše pritisak na njega da se “promijeni”, “da odustane od svoje seksualnosti” ili ga odbace.

Homofobija, strah od društvenog stida i srama, prozivke, odbacivanja, strah od nesigurnosti i beskućništva doprinosi produkciji loših odnosa i smanjivanju kvaliteta života svih u porodici.

Takvu atmosferu definitivno treba zamijeniti podržavanjem, prihvatanjem i poštovanjem. Ukoliko to nije moguće jedan od načina jeste korišćenje različitih servisa podrške prema LGBT zajednici - psihosocijalno savjetovalište i, bar na neko vrijeme, LGBT Skloništa. Pružanje otpora ravnopravnosti i negiranje univerzalnosti ljudskih prava LGBT osoba održava se na društvenu inkluziju i koheziju, razvoj i napredak društva.

I za Vladu Crne Gore homofobija ozbiljan društveni problem

Usvajanje posebne LGBT politike Vlada Crne Gore je suštinski priznala postojanje homofobije kao ozbiljnog društvenog problema.

Vlada Crne Gore usvajanjem Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori pružila je širok sistemski podsticaj za pravilno razumijevanje homo_bi_transfobije, za njeno prevazilaženje i ukupno popravljavanje društvenog statusa, prava i sloboda LGBT osoba.

Usvajanjem nacionalne LGBT politike Vlada Crne Gore LGBT zajednici i svim LGBT osobama poslala je “poruku zajedništva” koja “podrazumijeva predani rad na poboljšanju njihovog položaja i bezbjednosti, zaštite prava i veće vidljivosti”. Izuzetno je važno da promoteri_ke društvene inkluzije LGBT zajednice postanu i policijski službenici_ce koji kroz svakodnevne profesionalne i građanske kontakte trebaju promovisati vladavinu prava i poštovanje zakonskih i drugih propisa.

Policijska i Vladina LGBT politika

Strateški ciljevi LGBT politike Vlade Crne Gore (Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori) u domenu rada policije su: unaprijediti senzibilitet Policije za rad s LGBT zajednicom; unaprijediti i njegovati povjerenje između Policije i LGBT zajednice unaprijediti bezbjednost LGBT osoba, društvenih okupljanja i društvenog života LGBT zajednice.

Vlada Crne Gore definisala je i sljedeće programske mjere:

- Podržati LGBT zajednicu za efikasniju komunikaciju i pristup policiji.
- Uspostaviti saradnju LGBT zajednice i policije na pripremi zajedničkih periodičnih izvještaja, istraživanja i analiza.

- Promovisati zajednički rad LGBT zajednice i policijskih službi, uključujući nacionalne i međunarodne nastupe.
- Razvijati stalni dijalog Uprave policije i LGBT zajednice.
- Jačati kapacitete i senzibilitet policijskih službenika za rad sa LGBT zajednicom.
- Formirati timove povjerenja koji okupljaju predstavnike policije i LGBT zajednice u cilju kvalitetnijeg monitoriga, komunikacije i diskusije o primjeni policijskih ovlaštenja u slučajevima diskriminacije LGBT osoba.
- Imenovati kontakt policijske starješine za rad sa LGBT zajednicom u svim područnim jedinicama policije
- Kontinuirano razvijati saradnju Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova sa Savjetom za građansku kontrolu rada policije i Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore u cilju unapređenja primjene policijskih ovlaštenja prema osjetljivim društvenim grupama.

Policija je prijateljski i podržavajući servis

Nevladine LGBT organizacije u LGBT zajednici, s kojom rade i čije zastupaju interese, promovišu policiju kao prijateljski i podržavajuće nastrojenu prema LGBT zajednici.

Ove NVO u kontaktu sa LGBT zajednicom ističu da su policijski_e službenici_e profesionalne osobe, osposobljene za rad sa LGBT zajednicom i za profesionalnu primjenu svojih ovlaštenja. LGBT osobama u Crnoj Gori kontinuirano se saopštava da će u policiji, u slučaju potrebe, bilo kada, biti tretirane dostojanstveno i sa poštovanjem.

Zato je važno da službenici_ce policije čuvaju uspostavljeno povjerenje koje se intenzivno, i naporno, uz brojne izazove, gradi posljednjih godina.

Policijski_a službenik_ca u svakom trenutku treba da promoviše i širi povjerenje u Policiju i promoviše je kao servis koji je oslobođen od diskriminacije i koji je prijateljski i podržavajuće nastrojen prema LGBT zajednici. Važno je da LGBT osobe budu uvijek svjesne da će biti tretirane dostojanstveno i s poštovanjem a da su policijski_e službenici_e profesionalne osobe, osposobljene za rad sa LGBT zajednicom i za profesionalnu primjenu svojih ovlaštenja.

Ukoliko policijski službenik_ca ima neku nedoumicu u vezi sa nastupom i tretmanom LGBT osobe koja je žrtva nasilja, žrtva porodičnog nasilja ili zločina iz mržnje preporučujem da se obrati, u cilju kvalitetne primjene policijskih ovlaštenja, svom neposrednom starešini, LGBT kontakt policajcu u svojoj organizacionoj jedinici i LGBT grupama čiji su kontakti dostupni Upravi policije (štampani su posebni flajeri i vodiči za komunikaciju i saradnju policije s LGBT zajednicom). Una-

pređenje bezbjednosti i društvene prihvaćenosti LGBT osoba predstavlja prioritet svih LGBT grupa koje djeluju u Crnoj Gori.

Zapamtite policija nije tu samo da bi intervenisala privođenjem i podnošenjem prijava. Policija itekako može pomoći kod prevencije ponašanja izazvanog mržnjom i spriječiti da početne aktivnosti prerastu u ozbiljnije krivično djelo. Takvo postupanje LGBT zajednica će posebno cijeniti kod Uprave policije.

Praktične uloge i zadaci LGBT kontakt policajaca_ki

- Da prati, razumije i aktivno učestvuje u registrovanju, prijavljivanju i rješavanju slučajeva napada, nasilja i diskriminacije LGBT osoba bez obzira na intenzitet samih napada;
- Da aktivno doprinosi i pomaže razvoj povjerenja LGBT osoba u Policiju, kroz neposrednu komunikaciju i rad sa LGBT zajednicom stalno poboljšavajući njihov međusobni odnos;
- Da aktivno i kontinuirano doprinosi bezbjednosti LGBT osoba u sklopu zajednice u kojoj primjenjuje policijska ovlašćenja;
- Da kroz neposrednu komunikaciju sa LGBT zajednicom podstiče i pomaže prijavljivanje slučajeva nasilja i napada na članove_ice LGBT zajednice;
- Da pomogne i podrži komunikaciju između LGBT osobe i drugih postupajućih policijskih službenika_ca, u različitim situacijama primjene policijskih ovlašćenja;
- Da pomogne uspostavljanje i razvijanje ukupne tolerantne i podržavajuće klime u samoj policiji: da edukuju svoje kolege_inice i stvara podržavajuću atmosferu kako bi svaka LGBT osoba znala da će se osjećati sigurno, zaštićeno i uvaženo i da može računati na ravnopravno i dostojanstveno postupanje u svakoj policijskoj stanici;
- Da pomogne i podrži korektno, profesionalno i pravedno postupanje prema LGBT osobama te preventivno djeluje u pogledu moguće diskriminacije i nehumanog postupanja;
- Da pomogne komunikaciju između Policije i LGBT zajednice. Uloga posebno dolazi do izražaja onda kada LGBT zajednica protestuje zbog nezadovoljstva radom policije, zbog oskudnih informacija, lošeg odnosa i postupanja drugih policijskih službenika_ca ili neresavanja prijavljenih slučajeva. Zadatak je da se prigovori uzmu za ozbiljno, da se osnaži međusobna komunikacija, razmjena argumenata i da se bolje razumije mandat i okvir rada policije ali i položaj i bezbjednosne potrebe svake LGBT osobe;
- Da, kada je riječ o saradnji i komunikaciji između Policije i LGBT zajednice, prepozna slabosti i nedovoljne kapacitete i inicira senzitivne treninge za različita LGBT pitanja;

- Da aktivno učestvuje u radu Tima povjerenja Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore i LGBT zajednice;
- Da održava redovne i bliske kontakte sa LGBT strukturama, informiše se o izazovima i razvojem LGBT pokreta, prati programske sadržaje u okviru LGBT zajednice i prati relevantna iskustva drugih policija;
- Da aktivno učestvuje u procesima prevencije nasilja i zločina iz mržnje kao i da pomaže kolegama_inicama u prepoznavanju različitih, prekršajnih ili krivičnih, djela na štetu LGBT osoba.

Registracija incidenta

NVO “LGBT forum Progres”, po uzoru na iskustva partnerske organizacije “Equal” iz Kanade, štampao je džepnu karticu za incidente za koju je preporučljivo da je LGBT osobe uvijek nose pri sebi. Funkcija kartice, na kojoj se nalaze važni telefoni Policije i LGBT zajednice, jeste da LGBT osoba, ako je žrtva ili svjedok nasilja, zabilježi, što prije je moguće, pojedinosti i detalje incidenta.²⁷

Važno je da se materijal LGBT grupa nalazi u policijskim službenim prostorijama. Kao i kod kontakt LGBT policijskih službenika_ca. Tako će se pomoći informisanost policijskih službenika_ca ali i njihova komunikacija i praktična pomoć prema LGBT osobama koje traže pomoć i zaštitu policije.

Ne pitaj, ne pričaj

U policiji Crne Gore još uvijek nema službenika_ca koji_e su se deklarirali_e po osnovu svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Tema autovanja u policiji po prvi put je dotaknuta kroz vladinu Strategiju za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori čijom su izradom koordinirali, na osnovu prethodnog rada civilnog društva (Juventas), domaći stručnjaci dr Jovan Kojičić i mr Aleksandar Saša Zeković.

Posebno poglavlje Strategije Vlade Crne Gore za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori pod nazivom “Sprovođenje zakona” posvećeno je policiji.

Između ostalog u vladinoj LGBT politici ističe se da će policijski_e službenici_ce u komunikaciji s LGBT osobama biti profesionalni_e i neće biti vođeni_e stereotipnim uvjerenjima i tradicionalističkim shvatanjima.

²⁷ Preporuka je da policijski službenici_ce promovišu u LGBT zajednici upotrebu ove i sličnih incidentnih kartica ili da upamte, sljedeće podatke (to su ujedno i elementi kartice): datum i vrijeme incidenta, lokacija, marka/boja vozila, registarske tablice, opis osumnjičenog/ih, detalji napada, zapamtite da zabilježite homofobni jezik ili druge dokaze mržnje, ime svjedoka, kontakt informacije svjedoka, ime službenika_ce policije ili broj značke policijskog_e službenika_ce.

Pristup Policije prema LGBT osobama stalno će se unapređivati. Interesatno je da policijski službenici ce znaju da se Vlada obavezala da će nastaviti da stvara tolerantno i podsticajno okruženje u samoj policijskoj organizaciji, tako da policijski službenici neće trpjeti negativne posljedice po osnovu svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Važno je da menadžment policije radi na otklanjanju izazova i prepreka za prihvatanje, rad i napredovanje policijskih službenika koje se deklarišu po osnovu svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Savjet za građansku kontrolu rada policije ovim povodom je izdao i konkretne preporuke prema direktoru Uprave policije koje zaslužuju, i čekaju, punu implementaciju.

POSTUPANJE POLICIJE PREMA ZAVISNICIMA_CAMA OD DROGA

PRAVO NA DOSTOJANSTVEN I PROFESIONALAN TRETMAN

mr Milena Mijović

Ovim tekstom promoviše se profesionalan odnos policije prema zavisnicima_cama u kontaktu, odnosno sukobu sa zakonom. Ističe se potreba i važnost uspostavljanja povjerenja i bliskog kontakta policije sa organizacijama koje obezbjeđuju socijalne servise prema ovoj ciljnoj grupi. Predstavljaju se modeli i primjeri uspješne saradnje evropskih policija sa organizacijama civilnog društva.

Uvod

Policija i organizacije civilnog društva koje rade sa zavisnicima_cama trebaju otvoreno i argumentovano da razgovaraju o primjeni policijskih ovlašćenja i uspostavljanju bliskog odnosa, zasnovanog na povjerenju.

Posebno je važno da se razviju bliski kontakti između profesionalaca iz policije, menadžmenta organizacija koje pružaju socijalne servise prema ovoj osjetljivoj grupi i osoba koje su u programima liječenja i rehabilitacije.

Dostojanstven tretman nikada ne smije biti upitan i doveden u pitanje.

U ranijem periodu ovim se pitanjima nije posvećivala dodatna pažnja. Ali evropskim i širim integracijama zemlje, demokratizacijom i jačanjem institucija sistema sve se više vodi računa o poštovanju ljudskih prava i zakonitom tretmanu zavisnika_ca. Posvećuje se dodatna pažnja aktivnostima usmjerenim na demokratizaciju policije i otvaranje prema zajednici. Smjer djelovanja je stavljanje akcenta na preventivnu, a ne represivnu ulogu policije kroz rad u i za zajednicu.

Važno je da se razviju specijalizovane obuke policije, te zatvorskih službenika, kako za rad i postupanje sa zavisnicima_ama od droga, tako i sa osuđenim

zavisnicima_cama od droga. Naročito bitno je istaći ulogu policije i zatvorskih službenika_ca u trijažnom procesu zavisnika_ca, kroz primarno intervjuisanje i motivaciju za traženje pomoći i podrške stručnjaka za tretman bolesti zavisnosti.

Takođe dragocjeno je da crnogorska policija učestvuje u programima međunarodne saradnje kako bi se unaprijedili kapaciteti i pratila efikasna iskustva stranih policija u borbi protiv droga, uz poštovanje ljudskog dostojanstva zavisnika_ca. U kontekstu ove konstatacije, neophodno je naglasiti da se, uporedo sa konstantnim razvijanjem programa, posvećenih ovoj ciljnoj grupi, razvijaju i unaprjeđuju i terminološke odrednice, koje imaju tendenciju "zlaska" iz medicinskog modela tretmana i odnosa prema zavisnicima_ama, i sagledavanje tematike kroz prizmu socijalnog modela, gdje se težište sa bolesti prebacuje na individuu, sa svim njenim jedinstvenim obilježjima.

Treba razmisliti da se u svim policijskim stanicama nađe materijal o organizacijama civilnog društva i drugim ustanovama koje pružaju socijalne servise i usluge zavisnicima_cama od droga, kako bi se povećao broj onih koji žele da se uključe u programe liječenja, tj. programe rehabilitacije i resocijalizacije.

Kroz senzibilisan pristup policije, uz odsustvo represije i fizičkih pritisaka, moguće je pomoći sprovođenje ukupnih društvenih mjera i unaprijediti, što ranije, otkrivanje i liječenje zavisnika_ca. Tako će se, između ostalog, smanjiti potražnja za narkoticima na tržištu, što i jeste jedan od osnovnih ciljeva policije u ovoj oblasti, koji je kao takav akcentovan u Pregovaračkom poglavlju 24.

Policija i servisi za zavisnike_ce od droga

Izuzetno je važno podstaći razmjenu iskustava, znanja i najboljih praksi između policije, pravosudnih organa, socijalnih službi, ustanova i nevladinih organizacija koje nude tretman i smanjenje štetnih posledica i rizika.

Posebno je značajno da se unaprijedi komunikacija i saradnja policije i drugih sistemskih službi sa NVO koje su osnovali i vode bivši zavisnici od droga. To je pristup koji se promovise i zastupa na evropskom nivou. Organizovanje periodičnih, ali redovnih konsultacija, prilika je da se diskutuju problemi, planiraju inovativni oblici i sadržaji saradnje,

NVO sektor, posebno specijalizovane organizacije za rad sa zavisnicima_ama od droga, imaju stručne, obrazovne i iskustvene kapacitete da pomognu policiji u njenom pristupu u kontaktima s ovom populacijom.

Specijalizovane NVO posebno mogu pomoći Policiji u planiranju i implementaciji uspješne i efikasne prevencije kao što mogu pomoći i zdravstvenim vlastima pri prevenciji različitih zaraznih bolesti i infekcija kod ove osjetljive grupe.

Specijalizovane NVO u prilici su prenijeti najrazličitija iskustva i podstaći primjenu, u Crnoj Gori, najboljih relevantnih evropskih praksi.

Razviti poseban model saradnje Policije i socijalnih organizacija

Na osnovu ideje ovog priručnika, koji je za pohvalu i podršku, kako zbog svoje stručne i praktične kompetentnosti autora_ki tako i zbog inkluzivnog pristupa prema svim osjetljivim grupama, neophodno je razviti efikasne treninge za policijske službenike_ce čiji fokus treba biti prihvatanje najbolje evropske policijske prakse (na primjer iskustva Njemačke i Kipra) i stečenog iskustva, i preporuka, socijalnih ustanova i NVO kada je riječ o interakciji policije i organizacija/ustanova koje pružaju/imaju socijalne servise prema zavisnicima_cama od droga.

NVO "4 LIFE" spremna je i želi pomoći Upravi policije i Ministarstvu unutrašnjih poslova, uz podršku i pomoć Savjeta za građansku kontrolu rada policije, pri razvijanju posebnog nacionalnog modela saradnje između organizacija i policije na pitanjima i problemima u vezi sa drogom, te postupanja sa zavisnicima_ama, u svim fazama policijske obrade.

Suština tog pristupa jeste da se dosljedno i efikasno sporovodi zakon uz smanjenje svih štetnih posledica.

Iskustva stranih policija, posebno Policije Frankfurta, govore da su takvi pristupi saradnje rezultirali odličnim rezultatima na strani policije - padom kriminala u vezi sa narkoticima.²⁸

Frankfurt way

U stručnim i policijskim krugovima, u stručnoj literaturi, grad i policija Frankfurta se predstavljaju i prepoznaju kao sredina koja je uspjela efikasno da riješi svoje probleme sa drogom na otvorenoj sceni.

Kada su problemi dostigli vrhunac tamošnja policija je shvatila da problem ne može riješiti sama.

Suština promjena se ogledala u promjeni pristupa policije: policijska represija je usmjerena prema trgovini opojnih droga a ne protiv osoba koje koriste droge. Dodatno, razvijena je saradnja policije sa socijalnim servisima koji su orjentisani prema korisnicima_cama droga. Unaprijeđena je komunikacija i razmjena mišljenja između svih aktera u borbi protiv narkomanije i trgovine drogom. Došlo je do povezivanja ljudi, stručnjaka, profesionalaca, donosilaca odluka, aktivista

28 <https://www.polizei.hessen.de/Dienststellen/Polizeipraesidium-Frankfurt/Ueber-uns/>

i onih koji zastupaju i govore u ime ove marginalizovane, i često obespravljene, grupe. Frankfurt je potom počeo da se povezuje s gradovima koji se nose sa sličnim izazovima - Cirihiom, Hamburgom i Amsterdamom. Okupljeni pod okvirom "Frankfurtska Rezolucija", (svake godine se održavaju veoma uspješne konferencije), danas zajednički diskutuje preko dvadeset gradova iz osam evropskih zemalja.

Od 2004. gradska policija primjenjuje i poseban socijalni program pod nazivom "OSSIP" (Offensive Sozialarbeit, Sicherheit, Intervention, Prävention) koji je, kao što mu i samo ime kaže, fokusiran na proaktivni terenski i socijalni rad, bezbjednost, intervenciju i primjenu zakona, i prevenciju. Cilj programa je da se smanji upotreba droga, da se smanje sve štetne posledice u vezi sa ovom problematikom i socijalna reintegracija. Dodatno ovaj program nudi dodatnu podršku za apstinenciju od droga, odnosno za život bez droge i pomaže da se smanje javni incidenti.

Dodatno, od 2010. godine, Policija sprovodi sistem upozoravanja o drogama kako bi smanjila broj žrtvi, analizirala, toksikološki, droge prisutne na tržištu i javnosti ponudila kvalitetne informacije o njihovoj štetnosti i poslasticama (racionalnost mora nadvladati znatiželju).

Ključno je da je kroz ovaj program policija grada Frankfurta pokušala postati partner koji je spreman da pruži pomoć i podršku, a na neprijatelj zavisnika od droga.²⁹

Iskustvo iz tzv. Frankfurtskog puta otvara sasvim novu dimenziju policije i njene društvene uloge.

Tzv. "Frankfurtski put" predstavlja prilagođen i balansirani pristup svih aktera uključenih u politiku i praksu o drogama. To je participativna i integrativna lokalna politika borbe protiv droga koja se pokazala stabilnom i održivom uprkos brojnim političkim promjenama i izazovima.

Frankfurt way i crnogorska policija

Možda za takav scenarij crnogorska policija još uvijek nije spremna, i osposobljena, ali je više nego sigurno da su to budući pravci razvoja i kretanja.

Policija ovakvim pristupima sve više gubi na tzv. represivnoj prepoznatljivosti a sve više dobija, i preuzima, socijalne karakteristike, tipične, u konvencionalnom, tradicionalnom, smislu, socijalnim servisima i ustanovama.

Posebno je, i u drugim zemljama, bilo teško da se promijeni policijska praksa, navika, rutina kada se susrijeću s ovim slučajevima iz domena posjedovanja i trgovine drogama.

²⁹ Promovisan je i pristup da se krivično neće zadržavati osobe zavisne od droga prije liječenja. Zavisnost se uzima u obzir kao obavezan element u vezi sa osjetljivošću na zadržavanje. Nakon toga počionici krivičnih djela se upućuju u pritvor, istražni zatvor ili izdržavanje kazne, uz nastavak liječenja u tim ustanovama.

S tim izazovima, posebno mentalitetske prirode, nosile su se i druge policije. I uspješno su ih prevazišle. I danas je, nakon preko 25 godina iskustva u primjeni ovih, gore opisanih programa, dosta policijskih službenika_ca koji_e, u odnosu na tradicionalni kontekst policijske profesije, ne shvataju mjesto i ulogu policije u prevenciji a posebno na polju socijalnog rada.

Policija jeste i mora biti dinamična i razvojno orjentisana organizacija. Ona jeste i treba još više biti okrenuta saradnji i komunikaciji s okruženjem. Shvatanje partnerstva, ne deklarativno, već suštinski i terenski, ključni su i za uspjeh policije i njen javni ugled i povjerenje. Suština je da policiju tako postavi policijski menadžment a da onima koji rukovode policijom od pomoći bude i demokratska kontrola nad policijom. Posebno u domenu njegovanja odnosa s društvom kojem se služi i stalnog unapređenja kvaliteta i efikasnosti primjene policijskih ovlašćenja.³⁰

Kroz dobru komunikaciju i odnose sa organizacijama i ustanovama koje pružaju usluge korisnicima_cama droga smanjuju se prigovori u vezi sa njihovim zlostavljanjem i mučenjem.³¹

To negativno nasleđe prošlosti i dalje značajno opterećuje i limitira uspostavljanje povjerenja i bliže saradnje između policije i zavisnika_ca od droga. To, prije svega, nije u interesu policije zbog njenih zakonskih funkcija i obaveze da pravedno i objektivno, na osnovu dokaza, sprovodi zakone. Kod ove populacije treba snažnije, konkretnije i vidljivije, nego do sada, promovisati i predstaviti rezultate reforme policije, etički policijski kodeks a mehanizme za zaštitu ljudskih prava učiniti više dostupnim.

Globalne, evropske i nacionalne strategije

Osnov za usmjeravanje postupanja policijskih službenika_ca možemo naći i u brojnim globalnim, evropskim i nacionalnim strateškim dokumentima.

Crna Gora pristupa Evropskoj uniji. Borba protiv droga je uvrštena u prioritete, a posebno razvijanje politike za borbu protiv zloupotrebe droga u skladu sa EU standardima. U tom pogledu značajno je pratiti evropske strategije i programe.

Crna Gora je pristupila i parcijalnom ugovoru Savjeta Evrope, Pompidu grupi - Grupa za borbu protiv zloupotrebe i prodaje droga.

³⁰ Ocjene i preporuke Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije, Etičkog odbora Uprave policije i Savjeta za građansku kontrolu rada policije su više nego dobro došle za promociju inovativnih pristupa policije u ovoj tematici i pristupa prema zavisnicima_cama od droga.

³¹ Predsjednik Savjeta za građansku kontrolu rada policije, mr Aleksandar Saša Zeković, početkom 2015. posjetio je sjedište NVO "For Life". U razgovoru sa posjetiocima Dnevnog Centra, koji djeluje u sklopu NVO "4 LIFE", čulo se i dosta negativnih primjera postupanja policije - posebno pri rasvjetljavanju krivičnih djela kada se zavisnicima, koji su u teškoj krizi, daju različita obećanja, samo kako bi priznali i krivična djela koja nisu počinili. Klijenti organizacije su kazali da takve prakse ima i dalje; Pogledati na <http://www.nvo4life.me/aktuelnosti.php?id=166>

Takođe, usvojena je i moderna i sveobuhvatna Strategija Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga.³² Ovaj dokument je kreiran uz snažnu participaciju i stručnu pomoć sistema UN-a i Savjeta Evrope.

NVO “For Life”

For Life je specifična i specijalizovana nevladina organizacija posvećena borbi protiv svih oblika zavisnosti.

Osnovana je, i njome upravljaju, osobe koje su u ranijem periodu bile zavisnici. To organizaciji, uz stručno osoblje, daje dodatan značaj, posebno zbog iskustva i kontakta sa ciljnim grupama.

Vizija ove NVO, između ostalog, je i da Crna Gora stasa u “razvijeno društvo bez stigme, diskriminacije i marginalizovanja vulnerabilnih grupa”.

Organizacija je izgradila brojna ozbiljna partnerstva a komunikacija i kvalitetna saradnja s policijom je jedan od prioriteta.

Postupajući_e policijski_e službenici_e i inspektori_ke mogu, u svakom trenutku i kod svake situacije, kontaktirati ovu NVO kako bi se konsultovali i dobili određena stručna pojašnjenja a tako primjenu svojih ovlašćenja učinili dodatno profesionalnom, savjesnom i zakonitom. Kontakt podaci “For Life” su telefon 068 818181; e-mail: 4life@nvo4life.me i web site: www.nvo4life.me

---

32 <http://www.mzdravlja.gov.me/biblioteka/strategije>

NADZOR NAD ZAKONITIM RADOM POLICIJE

OTVORENOST MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA: DOPRINOS SIGURNOSTI I VLADIVINI PRAVA

Dragana Babović

Kroz uspostavljenu unutrašnju i spoljašnju kontrolnu jača se integritet policije i potvrđuje njen legitimitet. Postupanje policijskih službenika_ca je i pod stalnim nadzorom niza organizacionih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova koje ovim stručnim prilogom i predstavljamo.

Uvod

Policija ima ovlašćenja, da u ime države, ograničeno i kontrolisano, primjenjuje silu, ali samo kako bi zaštitila ustavni poredak i ljudska prava građana. Poseban senzibilitet u postupanju, policijski_e službenici_ce moraju imati prema ranjivim grupama u društvu. Iako cjelokupno društvo očekuje da policija primijeni sva zakonska ovlašćenja prilikom zaštite lične i imovinske sigurnosti građana, primjena različitih policijskih ovlašćenja uvijek izaziva pažnju i interesovanje javnosti ali i preispitivanje njihove upotrebe odnosno opravdanosti i srazmjernost iste.

Svaki građanin_ka Crne Gore trebalo bi na osnovu partnerstva, i međusobnog uvažavanja, da saraduje i pomaže policijskim službenicima_cama radi uspješnijeg obavljanja povjerenih poslova i zadataka jer je zajednički cilj bezbjedan društveni ambijent.

Upravo zbog osjetljivosti djelovanja, i mogućeg zadiranja u osnovna ljudska prava i slobode građana_ki, rad Uprave policije je pod stalnim i višeslojnim nadzorom.

Naime, kroz interne i eksterne kontrole različiti segmenti rada policije su pod lupom Skupštine Crne Gore, Savjeta za građansku kontrolu rada policije, Za-

štitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, nevladinih organizacija ali i nekoliko organizacionih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova o čemu će više riječi biti u nastavku.

Kontrola nad radom policije unutar Ministarstva unutrašnjih poslova

Rad policije je pored navedenih eksternih kontrola, i pod nadzorom nekoliko organizacionih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova – Direktorata za bezbjednosno zaštitne poslove i nadzor - Odsjeka za nadzor nad radom policije i drugostepeni upravni postupak, Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije, Upravne inspekcije koja je pod Direktoratom za državnu upravu i lokalnu samoupravu kao i Etičkog odbora policije.

Nadzori nad zakonitim postupanjem policije od strane Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) vrše se na mjesečnom nivou po unaprijed utvrđenim planovima nadzora organizacionih jedinica MUP-a.

Takav pristup dao je vidljive rezultate u otklanjanju nepravilnosti, sprečavanju nezakonitog postupanja ali i utvrđivanja individualne odgovornosti u svim konkretnim slučajevima.

Direktorat MUP za bezbjednosno zaštitne poslove i nadzor, - Odsjek za nadzor

Osim što kroz normativnu aktivnost uređuje postupanje policije, Direktor za bezbjednosno zaštitne poslove i nadzor, kroz rad Odsjeka za nadzor, kontroliše različite aspekte rada ovog organa u sastavu MUP-a.

Odsjek, između ostalog, vrši nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Uprave policije i s tim u vezi obustavlja akate koji su donijeti van upravnog postupka kada su u suprotnosti sa zakonom ili drugim propisom. Odsjek za nadzor ima ovlaštenja da zatraži izvještaje i obavještenja o pojedinim pitanjima iz djelokruga Uprave policije, daje stručna uputstva, objašnjenja, instrukcije i savjete za primjenu propisa. Takođe Odsjek za nadzor upozorava Upravu policije o uočenim nepravilnostima u njenom radu a daje i mišljenja na izvještaj o njenom radu.

Unutrašnja kontrola policije

Osnovni zadatak Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije je suzbijanje svih oblika nezakornosti i neprofesionalnih postupanja policijskih službenika_ca pa je u tom smislu njihov zadatak da u kontinuitetu jačaju svoje kadrovske, tehničke i metodološke kapacitete i da budu aktivni na planu otkrivanja i dokazivanja krivične odgovornosti policijskih službenika i suzbijanja svih oblika korupcije, zloupotreba i prekoračenja policijskih ovlašćenja. U cilju unapređivanja mehanizama unutrašnje kontrole policije, tokom proteklog perioda, Zakonikom o krivičnom postupku proširena su ovlašćenja Odjeljenja na način da mogu inicirati i po nalogu nadležnog državnog tužioca voditi istrage protiv policijskih službenika.

Etički odbor

Radom Etičkog odbora takođe se ostvaruje nadzor nad primjenom etičkih standarda prilikom primjene ovlašćenja ali i obaveza etičkog ponašanja policijskih službenika_ca i kada nijesu na dužnosti.

Kršenje Etičkog kodeksa predstavlja težu povredu službene dužnosti. Rad Etičkog odbora pokazaje da ima policijskih službenika_ca koji_e u svom svakodnevnom radu prenebregnu odredbe Etičkog kodeksa, ali se takvo ponašanje u kontinuitetu sankcioniše. S obzirom na to da se odluke Etičkog odbora, kao i Odjeljenja za unutrašnju kontrolu policije, redovno objavljuju na sajtu MUP-a, očekuje se da će doprinijeti prevenciji i edukaciji policijskih službenika_ca (dostupnost i upotrebljivost informacija). Time se, u punoj mjeri, doprinosi transparentnosti što je, po mnogim pokazateljima, vodeći preduslov za odgovorno upravljanje policijom.

Upravna inspekcija

U okviru Direktorata za državnu upravu i lokalnu samoupravu funkcioniše organizaciona jedinica Upravne inspekcije Ministarstva unutrašnjih poslova koja vrši inspeksijski nadzor u pogledu pridržavanja Zakona o državnoj upravi i drugih akata koji uređuju službeničke odnose i upravne postupke.

Otvorenost i dostupnost Ministarstva unutrašnjih poslova

Ministarstvo unutrašnjih poslova je potpuno otvoreno prema svim građanima_kama i oni_e se mogu obratiti svakoj od organizacionih jedinica koje vrše

bilo koji oblik nadzora ukoliko smatraju da im je, od strane policije, prekršeno neko pravo.

Dosadašnja praksa je pokazala da je postupano po svakoj inicijativi, da su utvrđeni prekršaji sankcionisani ali i da se nerijetko dešava da građani podnose neosnovane pritužbe na rad policijskih službenika_ca.

Građani_ke trebaju vjerovati da im je policija partner i zaštitnik, ali isto tako svjesni_e da napadi na policijske službenike_ce, bilo verbalni ili fizički, ne mogu proći nekažnjeno jer je takvo postupanje prekršajno ili krivično djelo.

Svaki efikasan sistem podrazumijeva dobru internu kontrolu, a nadzor nad radom policije kao nužnost prepoznat je decenijama ranije, usvajanjem rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 1979. godine, kada je usvojen i Kodeks ponašanja službenih lica odgovornih za primjenu zakona. Nesporno je da policija mora da bude moćna i efikasna u primjeni zakona ali isto tako da ne ugrožava individualne slobode i prava.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore preduzima značajne napore i teži dostizanju demokratskih standarda kako bi se u krajnjem ojačalo povjerenje između građanstva i policije a posebno kako bi se zajedničkim snagama dao puni doprinos jačanju vladavine prava kao ključnom uslovu za siguran život svih crnogorskih građana_ki.

PREPORUKE GRAĐANSKE KONTROLE POLICIJE

INKLUZIVNA BEZBJEDNOST: PRISTUP POLICIJE OSJETLJIVIM I MARGINALIZOVANIM GRUPAMA

mr.sc. Aleksandar Saša Zeković

U tekstu se razmatra odnos crnogorske policije prema različitim osjetljivim društvenim grupama kroz tekovine odnosno prizmu usvojenih zaključaka, ocjena i preporuka Savjeta za građansku kontrolu rada policije

Uvod

Savjet za građansku kontrolu rada policije (Savjet) je nezavisno kolektivno ombudsman tijelo, ustanovljeno Zakonom o unutrašnjim poslovima, specijalizovano za pitanja policije koje prati i ocjenjuje primjenu policijskih ovlaštenja.

Crna Gora je među rijetkim državama koje su se, uz parlamentarni nadzor i unutrašnju kontrolu policije, opredijelile i za građansku provjeru zakonitosti, cjelishodnosti i legitimnosti postupanja policijskih službenika_ca.

Savjet, od svog utemeljenja, 2005. godine, snažno je posvećen uspostavljanju i njegovanju dijaloga i povjerenja između policije i marginalizovanih društvenih grupa, posebno onih koji se suočavaju sa snažnom društvenom distancom i neprihvatanjem.

Razvijanje i stalno poboljšanje kvalitetnog, odgovornog i partnerskog odnosa policije sa svim manjinskim zajednicama strateško je opredjeljenje Savjeta za građansku kontrolu rada policije.

Savjet je stručno nadzorno tijelo koje je osnažilo komunikaciju i pristup policije prema različitim manjinskim grupama.

Savjet je svjestan da je svim manjinskim zajednicama potrebno povjerenje u policiju i sa svoje strane je činio sve što je potrebno da se ono izgradi.

U nastavku predstavljamo određene tekovine Savjeta za građansku kontrolu rada policije koje se odnose na komunikaciju i saradnju Uprave policije, i područnih organizacionih jedinica policije, sa različitim osjetljivim i marginalizovanim društvenim grupama.

Policija i rodna ravnopravnost

Savjet za građansku kontrolu rada policije od svog osnivanja prati pitanja rodne ravnopravnosti u crnogorskoj policiji.

Usvojeno je više zaključaka i preporuka a podržane su aktivnosti Uprave policije u sklopu Asocijacije šefova policija Jugoistočne Evrope (SEPCA) i njene Mreže žena policajaca Jugoistočne Evrope.

Savjet je tokom 2015. godine obavio opsežne i konstruktivne konsultacije sa organizacijama civilnog društva kojom prilikom je ponovo aktualizovano pitanje učešća žena u crnogorskoj policijskoj organizaciji.

S tim u vezi Savjet se kod Uprave policije (UP) interesovao za čitav niz pitanja iz oblasti rodne ravnopravnosti.

Učešće žena u policiji

Savjet za građansku kontrolu rada policije razmotrao je, između ostalih, i pitanja učešća žena u policijskoj organizaciji.

Savjet je ovo pitanje imao u vidu i kroz ostvarenu komunikaciju i saradnju sa upravom Policijske akademije u Danilovgradu ohrabrujući i podržavajući sve afirmativne mjere i aktivnosti ove obrazovne ustanove prema pripadnicima_ama manjina i ženama. Konstatovano je zadovoljstvo zbog činjenice da je poslednjih godina interesovanje žena za pohađanje osnovnog policijskog obrazovanja značajno povećano ali da učešće žena u policijskoj organizaciji i dalje nije zadovoljavajuće te da tom pitanju, pored Uprave policije MUP, dodatnu pažnju trebaju posvetiti Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore.

Savjet je ocijenio da pri selekciji prijavljenih osoba za pohađanje programa osnovnog policijskog obrazovanja, uz puno poštovanje propisa, prednost treba dati onima koji zadovoljavaju kriterijume a potiču iz manjinskih zajednica ili su žene. Savjet cijeni da se na taj način dugoročno može popraviti etnička i rodna struktura policije. Savjet je posebno imao u vidu preporuke Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) i Visokog komesara za nacionalne manjine za rad policije u multietničkim društvima. Savjet je važnim ocijenio i obezbijedenje pouzdane statistike koja pokazuje jasno stanje i ostvareni napredak. Stoga je pre-

poručeno Upravi policije, da u skladu sa navedenim preporukama OEBS-a i samog Savjeta, postavi statističke ciljeve radi poboljšanja etničke i rodne zastupljenosti u policiji i uvede praćenje etničkog i polnog sastava policije radi registrovanja napretka.

Policija i porodično nasilje u Crnoj Gori

Savjet za građansku kontrolu rada policije, od svog osnivanja 2005. godine, prati primjenu policijskih ovlaštenja u vezi sa porodičnim nasiljem. Savjet je posebnu pažnju, kroz pristigle pritužbe i na sopstvenu inicijativu, posvetio problematici porodičnog nasilja i unapređenju doprinosa i kapaciteta policije za kvalitetniju implementaciju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Ta problematika diskutovana je, u konsultacijama, sa organizacijama civilnog društva, parlamentarnim odborima, organima izvršne vlasti i sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Savjet za građansku kontrolu rada policije kod direktora Uprave policije interesovao se za konkretnu statistiku i praktična iskustva u vezi sa primjenom Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

S tim u vezi pružena je od strane Uprave policije detaljna i sadržajna informacija koja je, u cilju snaženja nacionalnog dijaloga o ovoj temi, podijeljena sa javnošću i partnerskim društvenim strukturama.

Savjet je podržao napore civilnog društva da se unaprijedi zvanična policijska statistika u vezi sa porodičnim nasiljem. Savjet je ocijenio neophodnim da se nacionalna statistika u vezi sa nasiljem u porodici unaprijedi, pažljivije evidentira, prati i prezentuje i da se manipulacija s podacima, bilo da je riječ o medijima ili samoj policiji, u budućnosti iskorijeni. Savjet je promovisao pristup da se uz učešće ženskih nevladinih ljudskopravaških grupa pomogne Policiji da izgradi, u svakom mogućem smislu, pouzdanu i kredibilnu statistiku u vezi sa tematikom porodičnog nasilja.

Savjet je pohvalio i podržao sve dosadašnje napore Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova i ocijenio da je od ključne važnosti za prevenciju, suzbijanje i zaštitu od porodičnog nasilja u zemlji osigurati doslednu primjenu zakona, unaprijediti kapacitete, osposobljenost i senzibilitet postupajućih policijskih službenika i nastaviti sa razvijanjem bliske komunikacije i saradnje Uprave policije s organizacijama civilnog društva koje rade za ženama i djecom žrtvama nasilja.

Savjet je ocijenio da se porodično nasilje treba profesionalno postaviti i predstaviti kao pitanje ukupne nacionalne bezbjednosti a nikako kao privatno ili porodično. Stoga je važno kvalitetnu primjenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici osigurati u svim sredinama Crne Gore bez obzira na tamošnje lokalne prilike

i specifičnosti, mentalitet i razvijenost osnovnih ljudskih prava i uz razvoj multidisciplinarne i multisektorske saradnje i pristupa u rješavanju problema nasilja u porodici.

Savjet za građansku kontrolu policije je konstatovao da organizacije civilnog društva, posebno ženske grupe, imaju ozbiljne primjedbe na niz primjera porodičnog nasilja u kojima su prepoznali neadekvatnu primjenu policijskih ovlaštenja.

S tim u vezi, Savjet preporučuje i poziva Upravu policije da u saradnji sa zainteresovanim ženskim grupama organizuje, periodične, konferencije slučajeva o zaštiti od nasilja u porodici na kojima bi se partnerski, konstruktivno i odgovorno diskutovalo o primjeni ZZNP, zakonskim ovlaštenjima i primjeni istih od strane policije, svim uočenim izazovima, primjedbama žrtava porodičnog nasilja i organizacija civilnog društva i kako bi se kreirala rešenja za unapređenje primjene policijskih ovlaštenja i za kvalitetniju zaštitu i podršku prema žrtvama porodičnog nasilja.

Savjet je, uz nastavak realizacije efikasnog monitoringa nad radom policije, iskazao puno interesovanje da bude konstruktivan partner Upravi policije MUP Crne Gore i organizacijama civilnog društva u tom procesu.

Policija i osobe s invaliditetom

Savjet za građansku kontrolu rada policije podržao je poboljšanje odnosa policije prema osobama s invaliditetom (OSI) i ocijenio da unapređenje senzibiliteta i servisa za postupanje policije i njen rad sa OSI su ključni za adekvatno preduzimanje i primjenu policijskih ovlaštenja prema specifičnoj društvenoj grupi kao što jesu OSI.

Savjet je ocijenio da Uprava policije i svi službenici_ce trebaju razvijati posebnu i senzibilisanu komunikaciju u radu s OSI. Ukazano je na odgovorajuće obrazovne sadržaje, čak i radionice koje zajednički mogu realizovati organizacije OSI i policija. Uvažavajući posebnosti pojedine vrste invaliditeta i poštujući dostojanstvo osobe nužno je da policajci_ke znaju pravilno komunicirati sa OSI.

Savjet je podsjetio da je jedan od strateških razvojnih pravaca policije program „Policija u zajednici“ koji promoviše partnerstvo između građana_ki i njihove policije i podrazumijeva zajednički rad na rješavanju problema u lokalnoj zajednici. Savjet je konstatovao da važan dio tih napora moraju biti i OSI pa je zato posebno važno ojačati kapacitete tzv. policajaca_ki u zajednici i podići senzibilitet i informisanost policijskih službenika_ca o problemima i potrebama s kojima se OSI susrijeću u svakodnevnom životu. Policajci_ke u zajednici, ocijenio je Savjet,

moгу pomoći prevenciju i procesuiranje nasilja nad OSI bilo da se ono dešava u familiji, na ulici ili u ustanovama na koje se OSI upućuju.

Savjet je razmatrao i pitanje pristupačnosti policije. Tako je, pored obrazovne pristupačnosti, podržana i izgradnja fizičke dostupnosti službenih prostorija i objekata policije za OSI. To podrazumijeva nesmetani pristup za korisnike_celokolica u svim organizacionim jedinicima policije odnosno centrima bezbjednosti. Naročita je važna dostupnost kancelarija starješina i menadžmenta policije za OSI. I pored činjenice da je značajan broj policijskih objekata novijeg datuma, dostupnost policije, službenih prostorija i menadžerskog kadra policije za OSI nije odgovarajuća, primijetio je Savjet u svom zaključku.

Savjet je podržao i predlog o učešću OSI u policijskoj organizaciji. Policijski servis, preporučio je Savjet, treba učiniti otvorenim i dostupnim za zapošljavanje OSI. Ovo je od ključnog značaja ne samo za ukupnu integraciju već i za kvalitetnije obavljanje policijskih poslova i zadataka.

Savjet, u kontinuitetu, zastupa zapošljavanje kvalifikovanih osoba s hendikepom u policijskoj organizaciji.

Postupajući po preporuci Savjeta, Uprava policije je organizovala i prvi konsultativni sastanak sa predstavnicima_cama nacionalnih organizacija OSI. Savjet je pozdravio zaključke konsultativnog sastanka koji se odnose na poboljšanje infrastrukturnih uslova u objektima Uprave policije MUP radi obezbjeđenja adekvatnih uslova za pristup i rad OSI, preduzimanja adekvatnih mjera radi postizanja većeg stepena zastupljenosti OSI u policijskoj organizaciji, snaženja edukacije policijskih službenika_ca u postupanju i radu sa OSI i dostavljanja policijski kontakt podataka osoba koje poznaju znakovno pismo.

Ubrzo nakon prvog susreta menadžmenta crnogorske policije sa liderima_kama nacionalnog pokreta osoba sa invaliditetom, Uprava policije MUP, u saradnji sa NVO, je pristupila i realizaciji dogovorenih obrazovnih sadržaja u pravcu unaprijeđenja kapaciteta. U saradnji sa Savezom organizacija gluvih i nagluvih Crne Gore, u okviru projekta "Nesmetanom komunikacijom do jednakosti", realizovana je "Škola znakovnog jezika" za policijske službenike_ce. Uprava policije je time postala prvi crnogorski državni organ u kojem je sprovedena konkretna edukacija u cilju nesmetane i neposredne komunikacije sa pripadnicima_cama populacije gluvih i nagluvih. Školu je pohađalo tridesetak policijskih službenika_ca, iz svih centara bezbjednosti, a koji_e, u okviru svojih aktivnosti, ostvaruju neposrednu komunikaciju sa građanima_kama na terenu. Saradnja se nastavila i na lokalnom nivou. Posebno je prepoznata pozitivna uloga i pristup Centra bezbjednosti Podgorica, čiji je menadžment, uz puno razumijevanje važnosti uvažavanja promjena, i rukovođenja istima, u saradnji sa "Udruženjem mladih s hendikepom Crne Gore", 2014. godine, realizovao niz specijalističkih obuka o pravima OSI za policijske službenike_ce.

Postupanje policije prema mladima

Savjet za građansku kontrolu rada policije je, na svoju inicijativu, tragom pisanja medija, uzeo u rad provjeru postupanja policije od 8. aprila 2015. godine prema učenicima nikšićke gimnazije koja je u toj obrazovnoj ustanovi intervenisala po pozivu uprave a zbog navoda da je jedan učenik fizički napao svog profesora.

Savjet je informaciju o događaju zatražio od direktora Uprave policije koji je pružio detaljan izvještaj o kompletnom postupanju policije i odnosu učenika ove školske ustanove prema postupajućim policijskim službenicima.

Savjet je zamolio direktora JU Gimnazija "Stojan Cerović" u Nikšiću da uprava škole pomogne u dobijanju odgovorajućih izjašnjenja, o incidentu u kontekstu postupanja policije, kako prosvjetnih radnika tako i samih učenika.

Dostavljena je zajednička izjava pomoćnika direktora A.V. i profesora Gimnazije Ž. D., koji su predstavili incident ali se nisu mogli izjasniti o primjeni policijskih ovlašćenja prema učenicima, jer preduzimanju tih radnji nisu prisustvovali.

Savjet je direktora Gimnazije zamolio, da obraćanja, iz priloga, uruči učenicima škole F.S., N.K., N.B., S.K. i S.S, kako bi se isti izjasnili na okolnosti događaja i to u domenu njihovog viđenja postupanja policije kritičnog dana. Savjet do okončanja rada na predmetu nije dobio izjašnjenja učenika.

Savjet je u radu na ovom predmetu uzeo u ozbir i video snimak koji je postavljen na Internetu, na "Youtube"-u. Policija je saopštila da nije mogla pouzdano prepoznati konkretne policijske službenike što po ocjeni Savjeta ne odgovara istini. Savjet je posebno zabrinut ukoliko ostali policijski službenici nisu ukazali ne neprofesionalan postupak svog kolege. Solidarnost u takvim okolnostima je sasvim nepoželjna i neprihvatljiva, ne doprinosi utvrđivanju svih činjenica i protivna je naporima za unapređenje i očuvanje policijskog integriteta.

Savjet je ocijenio da je postupajući policijski službenik prekoračio svoja ovlašćenja i da nije imao profesionalno i primjereno ponašanje prema učeniku S.K. Policijski službenik, za kojeg je indirektno iz policije saopšteno da se radi o R.L., postupao je protivno zakonu i s lošom procjenom date situacije.

Savjet je ocijenio da je samostalno i uz podršku kolega postupajući policijski službenik imao sve uslove i resurse da savlada eventualni otpor i neprimjereno ponašanje bilo kojeg od učenika. Umjesto toga postupajući policijski službenik nije primjenjivao svoja ovlašćenja sa očekivanim integritetom i poštovanjem dostojanstva učenika S.K..

Savjet je ocijenio da je neprofesionalnom primjenom policijskih ovlašćenja nanijeta velika šteta ugledu policijske organizacije jer javnost ocjenjuje policiju i prema tome kako postupaju njeni službenici. Savjet cijeni da je u konkretnom slučaju zakazao i senzibilitet policije za rad i pristup prema mladima kao posebno osjetljivoj društvenoj grupi.

Savjet je ocjenio da se problematici nasilja mladih i njihovog neprimjerenog ponašanja mora pristupiti koordinisano, multidisciplinarno i multisektorski i da to ne može biti samo odgovornost policije.

Savjet je podsjetio, i ovom prilikom, da je posebna intencija njegovog rada unapređenje kredibiliteta i ukupnog, pozitivnog doživljaja policije u javnosti. S tim u vezi Savjet je još ranije preporučio nadležnim prosvjetnim vlastima i MUP Crne Gore razvijanje usmjerenja, pristupa i koncepta kojim će policija, i njen program služenja zajednici, biti kvalitetnije integrisana u obrazovni sistem a s ciljem da to doprinosi unapređenju bezbjednosti i povjerenja u rad policije, i smanjivanju negativnih asocijacija i osjećaja, ali i otpora i distance, kod mladih prema policiji. Incident u nikšičkoj gimnaziji i nespremnost mladih da učestvuju u ispitivanju navoda o neprofesionalnom postupanju policije reafirmišu raniju ocjenu Savjeta da je neophodno nastaviti stručni dijalog između svih društvenih aktera posebno institucija posvećenih strateškom planiranju i razvoju obrazovanja u Crnoj Gori i Ministarstva unutrašnjih poslova i Uprave policije i u tom procesu osigurati odgovarajuću participaciju mladih i njihovih struktura. Savjet vjeruje da je i interesu svih unapređenje bezbjednosti u školskom okruženju i društvu u cjelini i s tim u vezi profesionalna primjena policijskih ovlašćenja.

Policija i nasilje, uglavnom mladih, na sportskim manifestacijama

Savjet za građansku kontrolu rada policije iskazao je interesovanje za informaciju o obezbjeđenju međunarodne fudbalske utakmice između reprezentacija Crne Gore i Ruske Federacije koja je održana dana 27. marta 2015. godine u Podgorici. Utakmica je praćena pojedinačnim neredima navijača zbog čega je i prekinuta a golman reprezentacije Ruske federacije pogođen je bakljom u glavu.

Savjet je iskazao ocjenu, u komunikaciji s direktorom policije, da problem nasilja na sportskim priredbama postaje sve izraženiji u Crnoj Gori pa je zato od Uprave policije MUP-a Crne Gore zatraženo profesionalno viđenje ozbiljnosti ovog problema i kako mu pristupiti u budućnosti.

Obzirom Savjet za građansku kontrolu rada policije teži stalnom unapređenju primjene policijskih ovlašćenja i daljoj izgradnji kredibiliteta policije u društvu, koja je često i primarna meta i najeksponiraniji društveni subjekat, Crnogorski Olimpijski Komitet (COK), Uprava za mlade i sport Vlade Crne Gore i FSCG zamoljeni su da sa Savjetom podijele eventualna razmišljanja, analize i strategije, kako da se ozbiljnije pristupi prevenciji i rešavanju problematike nereda i nasilja na sportskim događajima.

COK, FSCG i Uprava za mlade i sport Vlade Crne Gore Savjetu su dostavili svoja veoma detaljna i konstruktivna razmišljanja u vezi sa prevencijom nasilja u

sportu. Savjet je iskazao punu zahvalnost povodom njihovog veoma korektnog i profesionalnog odnosa.

U cilju podsticaja i unapređenja kvaliteta stručne nacionalne tematske debate Savjet je s javnošću podijelio stavove ovih ključnih institucija.

Savjet se i kod organizacija civilnog društva u regionu interesovao za njihova iskustva i razmišljanja u vezi sa predmetnom problematikom.

Savjet je ocijenio da su policijski službenici u konkretnom slučaju primjene policijskih ovlašćenja, a u vezi sa obezbjeđenjem predmetne fudbalske utakmice, postupali profesionalno i zakonito i u skladu sa ovlašćenjima. Savjet je konstatovao da je policija protiv dvije osobe podnijela krivične prijave zbog nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi, protiv sedam osoba podnijete su prekršajne prijave zbog nedoličnog ponašanja na sportskoj priredbi a protiv dvije osobe prekršajne prijave zbog remećenja javnog reda i mira.

Savjet je, pri zaključivanju ovog predmeta, pozvao Ministarstvo unutrašnjih poslova da sprovede radnje nadzora nad zaštitarskim agencijama zbog zadovoljenja javnog interesa i provjere njihovog zakonitog rada posebno u domenu podnošenja odgovarajućih izvještaja, zapošljavanja odnosno angažovanja osoba koja nemaju dozvolu za vršenje poslova zaštite i poštovanja u tom domenu propisa iz oblasti rada.

Savjet je preporučio svim nacionalnim sportskim strukturama da u saradnji sa Vladom Crne Gore uspostave stalni nacionalni dijalog o problematici i prevenciji nasilja na sportskim događajima, u cilju kreiranja i praćenja preventivnih i drugih mjera, s akcentom da se uz insistiranje na doslednu primjenu zakonske regulative kontinuirano prate srodna međunarodna iskustva i praksa.

Posebno je važno raditi na unapređenju bezbjednosti na sportskim objektima i oko njih, na preventivnim i obrazovnim mjerama, blagovremenoj identifikaciji i doslednom gonjenju počionioca prekršajnih i krivičnih djela, policijskoj saradnji i razmjeni odgovarajućih informacija te prevenciji rasizma, ksenofobije i netolerancije na sportskim događajima i priredbama.

S tim u vezi Savjet je preporučio, shodno sugestiji Uprave za mlade i sport, Vladi Crne Gore i Ministru unutrašnjih poslova da se uspostavi nacionalno tijelo za praćenje i sprečavanje nasilja u sportu radi usklađivanja i koordinisanja aktivnosti usmjerenih na sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim događajima i ispunjavanja međunarodnih obaveza s tim u vezi.

Policija i obrazovanje: Inkluzivni koncept crnogorske policije

Savjet, kao nezavisno kolektivno ombudsman tijelo, ustanovljeno Zakonom o unutrašnjim poslovima, specijalizovano za pitanja policije koje prati i ocje-

njuje primjenu policijskih ovlašćenja posebnu pažnju u svom radu, od osnivanja, posvećuje pitanjima policijskog obrazovanja i s tim u vezi stalnom unapređenju kvaliteta primjene policijskih ovlašćenja.

O sadržaju, kvalitetu i razvojnom konceptu policijskog obrazovanja Savjet je obavio niz konsultacija sa organizacijama civilnog društva, radnim tijelima Skupštine Crne Gore iz oblasti ljudskih prava i sloboda, rodne ravnopravnosti, evropskih integracija i rada, zdravstva i socijalnog staranja, sa tijelima izvršne vlasti, i institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Povodom razmatranja koncepta policijskog obrazovanja Savjet je konsultacije obavio i sa rukovodstvom Javne ustanove Viša stručna škola "Policijska akademija", s policijskim starešinama u Upravi policije Ministarstva unutrašnjih poslova a uzeo je i aktivno učešće na okruglom stolu "Policija kao servis građana u demokratskoj pravnoj državi i izazovi za obrazovanje u policiji" koji su zajednički organizovali "Policijska akademija" i Hanns Seidel Fondacija za Srbiju i za Crnu Goru.

Savjet je prepoznao i snažno podržao sve napore rukovodstva i nastavnog kadra Policijske akademije u pogledu povećanja dostupnosti osnovnog policijskog obrazovanja prema pripadnicima nacionalnih i etničkih manjina. Pristupi rukovodstva i nastavnog kadra Policijske akademije prema mladima, upisne mjere prema ženama i kreiranje mjera afirmativne akcije, su u potpunosti usklađene s međunarodnim i domaćim standardima ljudskih prava, i direktno korespondiraju sa ranijim preporukama i zaključcima Savjeta za građansku kontrolu rada policije.

Polaznici Policijske Akademije prolaze veoma rigoroznu i kvalitetnu selekciju a tokom školovanja stiču izuzetna teorijska i praktična znanja iz svih oblasti policijskog rada. Praktična i profesionalna iskustva potvrđuju da su policijski službenici sa završenom Policijskom akademijom mnogo kompetentniji u obavljanju policijskog posla i da je kod istih posebno izražena svijest o poštovanju ljudskih prava i senzibilitet prema osjetljivim društvenim grupama. Savjet primjećuje, da usled ekonomskih prilika, već nekoliko generacija polaznika Policijske akademije nije zapošljavano u policijski servis. Dugoročno takva situacija može negativno da se odrazi na brzinu i kvalitet reformi, djelotvorniju inkluziju žena i nacionalnih manjina ali i na efikasnost policije u cjelini. Zato ukazujemo na važnost blagovremenog praćenja potreba, planiranja obrazovanja i kontinuiranog zapošljavanja kvalitetnog kadra kako bi se osigurala efikasnost policijske organizacije uz poštovanje ljudskih prava i sloboda pri svakoj primjeni policijskih ovlašćenja.

Posebna intencija rada Savjeta jeste unapređenje kredibiliteta i ukupnog, pozitivnog doživljaja policijskog servisa, u javnosti. S tim u vezi, Savjet, je, kod Zavoda za školstvo Crne Gore i Centra za stručno obrazovanje, iskazao interesovanje za stručna i profesionalna mišljenja u vezi sa zastupljenošću policijskog servisa, policijske profesije, policijskog posla, policije u zajednici u našem obrazovnom

sistemu i nastavi. Savjet preporučuje razvijanje usmjerenja, pristupa i koncepta kojim će policijska organizacija, i njen program služenja zajednici, biti kvalitetnije integrisana u obrazovni sistem a s ciljem da to doprinosi unapređenju bezbjednosti zajednice u cjelini, unapređenju povjerenja u rad policije, promovisanju policije kao demokratskog servisa koji štiti i služi građanima i u cilju smanjivanja negativnih asocijacija i osjećaja, ali i otpora i distance, kod mladih prema policiji. Važno je da se u tom pravcu nastavi stručni dijalog između svih društvenih aktera posebno institucija posvećenih strateškom planiranju i razvoju obrazovanja u Crnoj Gori i Ministarstva unutrašnjih poslova i Uprave policije.

Savjet je podržao nastavak policijskog obrazovanja i specijalističkih policijskih obuka u svijetlu dalje izgradnje kapaciteta policije za doslednu i efikasnu primjenu zakona, unapređenje bezbjednosti ukupne zajednice i pristupa i senzibiliteta policije za rad sa osjetljivim i marginalizovanim društvenim grupama - ženama, djecom i mladima, osobama s invaliditetom, nacionalnim i etničkim manjinama, starijim osobama, zavisnicima_cama o droga i LGBT osobama.

Policija, društveno prihvatanje i bezbjednost LGBT zajednice

Savjet za građansku kontrolu rada policije u svojoj dosadašnjoj praksi razmatrao je niz pritužbi i inicijativa u vezi sa primjenom policijskih ovlašćenja prema LGBT osobama i LGBT zajednici u cjelini.

Pritužbe, ali i konkretne inicijative, pored LGBT osoba, podnosile su i nevladine organizacije, "LGBT Forum Progres", "Juventas", "LGBTIQ Socijalni Centar" i "Hiperion", prepoznate po svom doslednom angažmanu na polju zaštite prava i sloboda LGBT zajednice.

Savjet se posebno angažovao da pomogne pravilno razumijevanje procedura, uspostavljanje međusobnog povjerenja kao i da kontinuirano prati proces.

Savjet je, još prije nego je zvanično pokrenut proces LGBT inkluzije, ocijenio da su LGBT osobe izložene različitim oblicima fobije, netolerancije i diskriminacije i da trpe značajnu društvenu distancu i isključenost. Iz tih razloga je ocijenio neophodnim preduzeti posebne mjere kako bi se pomoglo i podržalo puno uživanje ljudskih prava svih građana_ki, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju i rodni identitet.

Savjet je još 2010. ocijenio da treba započeti proces povećanja senzibiliteta policije za rad sa LGBT osobama i sa izgradnjom dodatne profesionalne pažnje u pogledu identifikacije, registrovanja i procesuiranja nasilja.

Posebno je ocijenjeno važnim da u profesionalnoj komunikaciji sa osobama koje zbog nasilja motivisanog seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom, podnose različite prijave do izražaja dolaze policijski službenici_ce s izgrađenim

senzibilitetom i završenim obukama. Savjet je preporučio da prilikom registrovanja svih oblika nasilja, prekršajnih i krivičnih djela, prevencije nasilja nad LGBT osobama i edukacije svojih službenika_ ca Uprava policije MUP uspostavi direktne oblike komunikacije i saradnje sa NVO koje okupljaju i zastupaju LGBT zajednicu.

Savjet je doprinio da Uprava policije MUP i NVO za ljudska prava LGBT oosba uspostave bližu komunikaciju i otvore konsultativni proces. Zahvaljujući preduzetim naporima ubrzo su i zaključeni prvi sporazumi o saradnji sa organizacijama koje zastupaju LGBT zajednicu. LGBT organizacije pohvalile su Savjet za građansku kontrolu rada policije koji je svojim konkretnim aktivnostima pomogao da policija i LGBT zajednica prevaziđu početne, obostrane, probleme i izazove i otvore novu, modernu i profesionalnu, dimenziju crnogorske policije. Savjet je konstatovao da je potpisivanje sporazuma bio dobar početni korak koji su zajednički preduzeli Uprava policije i LGBT organizacije i ocijenio je da to korak u pravcu osiguranja profesionalne primjene policijskih ovlašćenja i dužnosti prema osjetljivim grupama.

Savjet se u minulom radu bavio i pitanjima bezbjedne organizacije povorki ponosa, procesuiranjem porodičnog nasilja nad LGBT osobama, pravom na javna okupljanja, nezakonitim upadom u službene prostorije NVO i drugim pitanjima.

Savjet je posebno istakao važnim da se nastave zajednički napori, uz kiranje podržavajuće atmosfere u samoj policiji, kako bi se povećao broj policijskih službenika_ ca koji_e će se slobodno i bez posljedica, poput drugih evropskih zemalja, samodeklarirati unutar crnogorske policije po osnovu svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta i na taj način poboljšati sopstveni položaj i zaštitu prava ali i unaprijediti odnose između policijskog servisa i LGBT zajednice. Kasnije je ova podrška prepoznata i u samoj vladinoj LGBT politici - Strategiji za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori. U ovom dokumentu Vlade Crne Gore, usvojen 9. maja 2013. godine, Savjet za građansku kontrolu rada policije, uz Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, prepoznat je kao vodeća, prijateljski i podržavajuće, nastrojena institucija prema LGBT populaciji.

Savjet je i tokom 2015. godine više puta pozvao direktora policije da se osnaže aktivnosti i pruži potrebna podrška za nastavak aktivnosti u pravcu stvaranja tolerantnog i podsticajnog okruženja u samoj policijskoj organizaciji za sve LGBT osobe kako se ne bi suočavale s distancom kolega, kako ne bi trpjele diskriminaciju i suočavale s drugim negativnim posledicama po osnovu svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Savjet je preporučio da se ta posvećenost, i principi, reafirmišu kroz posebnu izjavu koja će biti dostupna svima u policiji.

Savjet je svojim posebnim zaključkom čestitao policiji, na profesionalnom odnosu i posvećenosti policije kako bi povorke ponosa, do sada organizovane u Budvi i Podgorici, i pored brojnih izazova, bile realizovane na bezbjedan način. LGBT zajednica, kao organizator ovih događaja, kontinuirano ističe puno zado-

voljstvo saradnjom s policijom i njenim odnosom u vezi ovih, i dalje, bezbjednosno rizičnih događaja, ključnih za prihvatanje ljudskih prava LGBT osoba.

Savjet je pozdravio uspostavljene mjere obezbjeđenja Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova, i Centra bezbjednosti Podgorica, javnih lokacija na kojima se odvija kulturni, društveni i zabavni život crnogorske LGBT zajednice. Mjere cjelodnevnog nadzora, koje se preduzimaju, po inicijativi same policije, i uz značajne resursne napore, pokazale su se opravdanim i zaslužuju punu podršku i pohvalu svih demokratskih struktura. Od kada su uspostavljene serijski napadi na ova mjesta su u potpunosti obustavljeni. Brojni homofobni i drugi napadi, uključujući i bacanje dimne bombe, kao i evidentirani pojedničani propusti policijskih službenika, doprinijeli su da se poljulja dugo i pažljivo građeno međusobno povjerenje i dovede u pitanje model po kojem su crnogorska policija i LGBT zajednica međunarodno prepoznatljivi i poštovani.

Savjet je u svim svojim programskim aktivnostima, na domaćem i međunarodnom nivou, podržao i pohvalio uspostavljanje kontakt policajaca za LGBT zajednicu. To je dobar model, regionalno i međunarodno prepoznatljiv, koji treba čuvati i dalje razvijati. Posebno je važno da se nastave specijalističke policijske obuke, dalja senzibilizacija policije za rad i pristup LGBT zajednici kao i da se policijska kontakt mreža učini više vidljivom i dostupnom. Savjet je pozvao starešine u policiji, na lokalnom nivou posebno, da promovišu, zastupaju i štite važnost aktivnosti, odgovornost, kredibilitet i dostojanstvo policijskih službenika koji su se prihvatili obaveza da budu i LGBT kontakt policajci.

I kasnije Savjet se posvetio pružanju pomoći kako bi se popravila komunikacija, pravilno razumijevanje procedura, uspostavilo međusobno povjerenje i pratio proces izgradnje komunikacije između policije i LGBT zajednice.

Savjet je, pri razmatranju ukupne saradnje između policije i LGBT zajednice, uzeo u obzir i konsultativni proces, obavljen sa nacionalnim LGBT pokretom, u sklopu dijaloga koji se kontinuirano vodi sa civilnim društvom. Posebna pažnja u razgovorima je posvećena programima obrazovanja, funkcionisanju policijske LGBT kontakt mreže i vidljivosti i zaštiti od diskriminacije LGBT osoba u samoj policijskoj organizaciji.

Savjet je snažno podržao nastavak aktivnosti koji doprinose obnovi, njegovanju i jačanju međusobnog povjerenja.

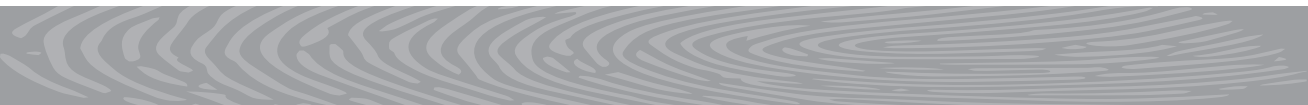
S tim u vezi Savjet je ocijenio ključnim da se implementiraju strateške mjere iz Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBT osoba u Crnoj Gori.

U tom kontekstu, Savjet je posebno ocijenio neophodnim da se, bez daljeg odlaganja, u punu funkciju, stavi Tim povjerenja Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova i LGBT zajednice u cilju kvalitetnijeg monitoringa, komunikacije i dijaloga o primjeni policijskih ovlašćenja u slučajevima diskriminacije i nasilja nad

LGBT osobama. Savjet je pozvao direktora Uprave policije da preduzme odgovarajuće korake u tom pravcu.

Savjet za građansku kontrolu policije ohrabrio je dalje jačanje partnerstva Uprave policije, LGBT zajednice i grupa koje je zastupaju na polju obrazovanja, analize efekata rada, monitoringa primjene policijskih ovlašćenja i izdavačke produkcije u cilju jačanja međusobnih kapaciteta i povjerenja, te redovne i blagovremene komunikacije i informisanja.

Iz Savjeta za građansku kontrolu policije više je puta akcentirana važnost jačanja kapaciteta policije za doslednu i efikasnu primjenu zakona i krivično pravnu zaštitu LGBT osoba.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9610-3-9 (Ministarstvo unutrašnjih poslova)
ISBN 978-9940-9591-1-1 (Savjet za građansku kontrolu rada policije)
COBISS.CG-ID 28458768

ISBN 978-9940-9610-3-9

9 789940 961039 >